

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 47-48 27. novembra 1980 Leto XVIII

Ob dnevu republike

Bliža se praznik republike. Praznik rojstva naše socialistične samoupravne države, skupnosti narodov in narodnosti. Spomin nas vodi v Jajce, kjer so pred sedemtridesetimi leti, v boju za življenje in smrt, nastajali temelji nove države. Čvrsti so ti temelji, saj kljubujejo vsem pritiskom, ki bi jih želeli rušiti. Zato smo na 29. november ponosni in zavezani, da ga branimo in uresničujemo.

Letos prvič ni med nami tovariša Tita, utemeljitelja in graditelja Socialistične federativne republike Jugoslavije. Odšel je, toda zapustil nam je bogato dediščino revolucionarnega boja in izkušenj, moči in odločnosti, ki so nam vodilo in opora v nadaljnjem boju za napredek.

V navadi je, da se ob dnevu republike zazremo na prehojeno pot in ocenimo rezultate, ki smo jih dosegli. Ni jih malo, saj smo napredovali v nadaljnji preobrazbi družbe, potrjevanju bratstva in enotnosti, v razvijanju in obrambi revolucionarnih pridobitev, ohranitvi miru in sožitja med narodi. Živimo tudi v času, ko seštevamo rezultate, dosežene v srednjeročnem planu, ki se izteka. Ti sicer niso povsem taki, kot smo pričakovali, nekaj po zaslugi nas samih, nekaj zaradi razmer v svetovnem gospodarstvu, po zaslugi energetske krize in podobno. Če že nismo zadovoljni, smo se pa zato otesli marsikakšne iluzije, kot n.pr. o tem, da lahko malo delamo, pa dobro živimo.

Letošnje leto nas je torej bolj kot katerikoli drugo naravnalo k resnejšemu razmišljanju o možnostih nadaljnega razvoja. Spoznali smo, da je prišel čas, ko moramo resnično spreminiti odnos do dela, gospodarjenja, ko je treba hitreje spreminjati besede v dejanja. Vsiljujejo se nam spoznanja, da bomo morali v prihodnje hitreje odpravljati nakopičena neskladja v gospodarstvu, dvigati storilnost dela in usklajevati porabo z dejanskimi možnostmi. Skratka, da bomo dobro gospodarili in se odgovorneje obnašali do razpoložljivih materialnih dobrin in dosežene stopnje družbenih odnosov. Razvoj bo mnogo lažji in popolnejši, če bomo skrbeli za skladnejši razvoj političnega sistema, delegatskih razmerij in samoupravnih odnosov na vseh ravneh. Znanje in človekove sposobnosti naj dobijo večjo veljavo, delo in rezultati dela naj določajo družbeno vrednost posameznika v skupnosti. Le tako bomo omogočili hitrejši samoupravni razvoj, zmanjšali potrebe po administrativnih intervencijah, ki so že sicer zavzele nevaren obseg in zožile prostor neposrednemu samoupravnemu odločanju delavcev in delovnih ljudi. To pa pomeni, da se z zaostrenimi družbenimi in ekonomskimi razmerami soočamo vsi, ki v naši družbi živimo.

Današnji čas zahteva od nas vseh, posebej še borcev, da strnemo svoje vrste za obrambo miru, neodvisnosti in bratske povezanosti. Izkušnje in predanost borcev postajajo dragocena prvina, ki plemeniti bojevitost in odločnost mladih. Medsebojna povezanost, tovarištvo, kritičnost in ustvarjalni odnos do vsakodnevnih problemov lahko več prispevajo k premagovanju težav in vedrejšemu jutrišnjemu dnevu. Odločneje moramo obračunavati s slabostmi, ki kalijo naše medčloveške odnose, izkrivljajo resnico o veličini našega boja za svobodo.

Prav zaradi tega moramo poudariti, da smo borci nemalokrat zaskrbljeni in ogorčeni nad nekaterimi pojavi neodgovornega ravnanja posameznikov in posameznih skupin pri izvajanju družbenih norm, dogovorjene stabilizacijske politike, izigravanju samoupravnih in družbenih dogovorov, hlastanju po materialnih dobrinah, ki nimajo opravičila v vloženem delu. Prav tako se odločno upiramo poskusom neresničnega prikazovanja naše zgodovine, posebej NOB. Menimo, da je naša revolucionarna preteklost dovolj bogata in vsestranska, da more ponuditi resnične človeške vrednote ustvarjalcem vseh vrst. Dovolj je bogata, da lahko mladim ponudi etične vrednosti revolucije, ki so jim potrebne in jih radi sprejemajo. In na mladih leži bodočnost.

Stane Repar

Čestitamo za dan republike

Prihodnja številka TV 15 bo izšla 11. decembra 1980

Boj, ki nikoli ne preneha

Nekdo je nekoč dejal, da so vse vojne nesreča za človeštvo in krivične, razen obrambnih in osvobodilnih. In ko se v tednu solidarnosti z osvobodilnimi gibanji po svetu v drugi polovici decembra še posebej spominjamo teh gibanj, je prav, da se ozremo okrog sebe in ugotovimo, ali se je na tej »fronti« kaj spremenilo ali pomembnega zgodilo v preteklem letu.

Najpomembnejšo zmagoto sta letos brez dvoma izbojevali organizaciji ZAPU in ZANU pod vodstvom Roberta Mugabeja in Joshua Nkoma, ki sta naposled zlomili odpor bele manjšine v Zimbabveju (nekdanji Rodeziji), in to najbolj prepričljivo na političnem polju. Letošnje volitve v Zimbabveju, na katerih je prepričljivo zmagala Mugabejeva stranka, so pomenile nov udarec za apartheid in rasizem na jugu Afrike. Zadnja trnjava tega rasizma je Južnoafriška republika, ki se čuti čedalje bolj negotovo za svojo prihodnost in se zato čedalje bolj divje oborožuje. Vse kaže, da imajo južnoafriški rasisti že tudi atomsko orožje.

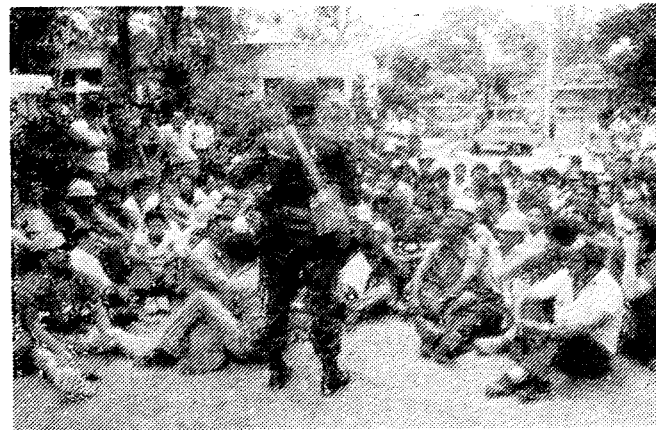
Boj za dekolonizacijo v Afriki še ni končan. In utegne biti prav v svoji sklepni fazi najostrejši in najbolj krvav. Še pred nekaj leti se je premier bele vlade v Rodeziji Ian Smith pridružil, da v Rodeziji ne bo zavladovala črna večina, dokler bo on živ. (Ob neki priložnosti je govoril celo o »tisoč letih«.) Toda takrat je imel beli režim v Rodeziji na zahodnem boku še portugalsko kolonijo Angolo in na vzhodnem boku prav tako portugalsko kolonijo Mozambik. Zdaj Portugalcev ni več in Zimbabve je postal neodvisen, čeprav preživlja notranje gospodarske in politične pretese.

V nadaljnjem procesu dekolonizacije na afriški celini je zdaj na vrsti Namibija, nekdanja Nemška jugozahodna Afrika, ki jo je po drugi svetovni vojni dobila v skrbništvo Južnoafriška zveza, ki je bila takrat članica britanske skupnosti narodov ali Commonwealtha. Pozneje je Pretoria izstopila iz Commonwealtha, razglasila Južnoafriško republiko in še zaostila rasistično politiko.

Vsi poskusi Združenih narodov, da bi iztrgali iz rok Pretorie to nekdanjo nemško kolonijo, bogato z različnimi minerali, so se doslej izjalovili. Pretoria ima preveč močnih zaveznikov v ZDA, Britaniji, Franciji in drugod na Zahodu, da bi v resnici popustila. Zlasti se upira prepustiti oblast osvobo-

dilni organizaciji za Namibijo, ki je znana po svojih kraticah SWAPO. Južnoafriška republika se sicer zaveda, da bo nekega dne morala zapustiti Namibijo. Toda to namerava storiti šele takrat, ko bo tam trdno zasidrala na oblasti svoje ljudi bodisi med Afričani ali med belimi naseljenci. Potem – tako računa – bo lahko še naprej izkoriščala Namibijo kot kolonijo.

Toda med številnimi belimi raisisti v Južnoafriški republiki je čutili strah. Kljub oboroževanju, tajni policiji, zatiranju in preganjanju svobodomiselnih črncev in belcev v republiki je prihodnost mračna. Čedalje bolj se utrjuje prepričanje, da rasizem in apartheid v tem strahotnem

spopadu, ki po svojih posledicah dobiva ne samo celinske, ampak svetovne razsežnosti, no moreta zmagati.

Polisario ne odneha

Na afriški celini je še eno pomembno osvobodilno gibanje, ki je nastalo po dekolonizaciji nekdanje španske posesti Zahodne Sahare. V sredini prejšnjega desetletja se je Španija pod pritiskom lastnega razvoja in zunanjih vplivov odpovedala svoji koloniji Zahodni Sahari, ki poleg Maroka premore največja nahajališča naravnih fosfatov na svetu. Še pred umikom se je Španija dogovorila z Marokom in Mavretanijo, da si bosta ti dve državi razdelili Zahodni Saharo. Nihče pa ni vprašal domačinov za mnenje, ali se strinjajo, da bi jim deželo razkosali kot »mrtvega vola«. Maročani so gladko trdili, da je to del Maroka. Uprizorili so »zeleni pohod« in v rodoljubnem navdušenju vkorakali v »obljubljeno deželo« fosfatov. Mislili so, da se jim »tistih nekaj plemen« v Zahodni Sahari ne bo moglo upirati.

Toda prebivalci Zahodne Sahare so se uprli in ustanovili osvobodilno gibanje Polisario, ki se že pet let uspešno bojuje z maroškim četami. V zad-

njem času je Polisario prenesel vojskovanje tudi na maroško ozemlje. Zahodna Sahara je postala strahovito vroča za Maročane.

Očitno je, da se Polisario ne bi mogel tako učinkovito bojevati, če ga ne bi izdatno podpirala v vojaškem in političnem pogledu Alžirija. Tudi v tem delu Afrike ima boj majhnega naroda za samostojnost daljnosežne posledice. Organizacija afriške enotnosti je ob tem vprašanju razklana. Polisariu manjkajo samo še trije glasovi in bo dobil zadostno število afriških držav na svojo stran, da bo postal polnopraven član Organizacije afriške enotnosti. Maroko grozi, da bo v tem primeru izstopil iz organizacije.

Vsekakor se boj med Polisariom in Marokom nadaljuje in mu ni videti konca.

Na nemirni afriški celini pa ne gre pozabiti še enega osvobodilnega gibanja, ki v zadnjem času preživlja težke trenutke. To je eritrejsko gibanje, ki se bojuje proti Etiopiji. Ta je namreč po drugi svetovni vojni tudi dobila od Združenih narodov skrbništvo nad Eritrejo in si jo je potem kratko in malo priključila, ne da bi povprašala domačine za mnenje. Dokler ni Sovjetska zveza izdatno podprla Etiopije v boju s Somalijo in tudi v Eritreji, je kazalo, da Adis Abeba ne bo vzdržala v Eritreji. Zdaj se je položaj preobrnil in eritrejski uporniki so stisnjeni v severovzhodnem kotu dežele.

Zgodovinska zmaga sandinistov

Kadar govorimo o uspehih osvobodilnih gibanj po svetu, nikakor ne bi smeli prezreti resnično zgodovinske zmage sandinistične fronte v Nikaragi v Srednji Ameriki, ki je po dolgih letih krvavih bojov in nečloveškega zatiranja in samopašnosti dinastije Somoza 19. julija 1979 prevzela oblast. V sandinistični fronti so se združila tri gverilska gibanja: Gibanje tretje stru-

ge (tako imenovani terceristi), Organizacija podaljšane ljudske vojne in Gibanje proletarske tendence.

Sredi najhujšega boja in trenutno v defenzivi so gverilske organizacije z levo in zmerno (meščansko) politično opozicijo, združene v Demokratski in ljudski fronti (FDR) Salvadorja – Vojaško krilo te fronte pa je združeno pod enotnim poveljstvom Fronte Farabundo Martí za nacionalno osvoboditev. V tej fronti so naslednje gverilske organizacije: Oborožene sile nacionalnega odpora (FARN) je najmočnejša organizacija in njeno politično krilo se imenuje Fronta enotne ljudske akcije (FAPU); Ljudske sile za osvoboditev (FPL), politično krilo se imenuje Ljudski revolucionarni blok (BPR); Revolucionarna ljudska vojska (ERP), politično krilo se imenuje Ljudska liga 28. februarja (LP-28); Demokratsko nacionalno združenje (UDN), njeno politično krilo se imenuje Komunistična partija Salvadorja (PCS).

Tudi v Južni Ameriki so osvobodilna gibanja, na Filipinih in ne nazadnje tudi v Kampučiji – četudi se nenavadno in trpklo sliši – kjer so se nekdanji bojovníki proti ameriškemu vmešavanju in ameriškim zločinom v Vietnamu sami znašli v vlogi agresorja, kar zadeva Kampučijo. Prav tako ni mogoče prezreti Afgancev, ki se bojuje proti tuji, sovjetski navzočnosti v svoji deželi.

V katero kategorijo naj vtaknemo osvobodilni boj v Kampučiji in Afganistanu? Morda ni tako pomembno, da gre v teh dveh primerih za drugačne vrste »kolonializem«, pomembno je, da nima nihče z nobenim izgovorom – ne »pravnim« in ne ideološkim – pravice krati ti svobode in neodvisnosti drugemu. Zakaj dokler bodo ljudje drugim kršili to osnovno pravico, za katero so v dolgi zgodovini človeškega rodu ljudje žrtvovali tudi svoja življenja, bodo obstajala in nastajala osvobodilna gibanja.

V čedalje bolj zapletenem svetu so tudi čedalje bolj zapleteni odnosi. Včasih je težko ugotoviti, »kdo ima prav«. Včasih bi rad imel vsak prav: tisti, ki napada, in tisti, ki se brani. Toda prav teden solidarnosti z osvobodilnimi gibanji nas opozarja, da ne morejo imeti vsi prav. Pravica je na strani tistega, ki se bojuje za svojo neodvisnost in za to, da bi sam gospodaril v svoji hiši.

Božidar Pahor

Nova pota Socialistične internacionale

Socialistična internacionala, ki združuje vrsto socialdemokratskih, socialističnih in drugih delavskih strank, se je na nedavnem 15. kongresu v Madridu pokazala v dokaj novi luči. Skoraj vse do nedavnega je bila namreč ta veja mednarodnega delavskega gibanja omejena zgolj na zahodnoevropski prostor. Tudi politične smernice njenega delovanja niso segale dosti čez okvire zahodnoevropske stvarnosti, pa so zato bile težko dostopne za vrsto pojavov in vprašanj, ki jih je navrgel Evropi in evropskemu delavskemu gibanju v celoti po vojni razvoj sveta.

Bistvene premike v usmerjenosti evropske socialdemokracije bi kazalo iskati v obdobju zadnjih štirih let, odkar je predsedniško mesto v Socialistični internacionali prevzel Willy Brandt, ugledni voditelj zahodnonemške socialdemokratske stranke. Od tedaj se je Socialistična internacionala vedno bolj obračala tudi k širšim, zunajevropskim problemom in je pri tem nujno trčila na enega osrednjih vprašanj našega časa, na prepad med razvitimi državami, v katerih delujejo članice Socialistične internacionale, in deželami v razvoju. Kajpada je tako usmerjenost k tako imenovanemu tretjemu svetu narekovala tudi povsem sebična težnja evropske socialdemokracije, da utrdi svoje postojanje na raznih celinah zunaj Evrope. Voditelji evropskih delavskih strank so končno spoznali, da poleg Evrope, ki je nekdanj sebe štela za središče sveta, obstajajo vse pomembnejše sile, ki postajajo vse bolj odločilni dejavnik mednarodnih odnosov. Sam napredek in krepitev neuvrčenega gibanja, ki ima zgodovinsko zaslugo, da je prikazalo svetu novo, povsem drugačno podobo razvoja mednarodnih

dnež odnosov, kot pa jih je skušala krojiti blokovsko razdeljena Evropa. Ideje neuvrčenosti so vrhu tega vse bolj občutno pljusale tudi čez robove blokovskih pregraj samih.

Odtod težnja Socialistične internacionale, da se razširi in najde pristaše in somišljenike tudi na drugih celinah, v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki. Da pa bi evropske socialdemokratske stranke lahko uspele uresničiti take svoje načrte, so morale vidno spremeniti tudi svoja stališča do mnogih mednarodnih vprašanj, zlasti tistih, ki jih dežele v razvoju najbolj občutijo in jih štejejo za usodne, kar zadeva njihov gospodarski razvoj in neodvisen položaj. Odtod privrženost Socialistične internacionale, ki se je vidno izrazila na madridskem kongresu, mnogim načelom, ki so sicer izhodišče delovanja dežel v razvoju in neuvrčenih držav. Odločno so se vse delegacije na kongresu izrekle za krepitev politike popuščanja mednarodne napetosti kot bistvenega pogoja za ohranitev miru. Popuščanje je bilo prikazano kot edina možna alternativa hladni vojni. Na kongresu so se hkrati zavzemali za čim večjo avtonomijo zahodne Evrope, da bi tako le-ta bila sposobna učinkovito delovati za krepitev dialoga in sodelovanja med vzhodom in zahodom. Dosti so govorili tudi o oboroževalni tekmi med blokoma in se zavzemali za ustavitev oboroževalne tekme in za uresničitev vseh pobud, ki naj pripeljejo k zmanjšanju oboroževanja, kot je na primer načrtovani sporazum SALT 2, ali pa ženevski pogovori o umaknitvi načrtov glede oborožitve Evrope z novimi raketami srednjega dometa in pa dunajski pogovori o zmanjšanju vojaških sil in orožja v Srednji Evropi.

Članice Socialistične internacionale so se na kongresu v Madridu zavemale za spremembo obstoječih mednarodnih ekonomskih odnosov in za uvedbo nove mednarodne ekonomske ureditve, ki bi jamčila vsem deželam v razvoju enakopravnejše mesto v svetu.

Tudi o človekovih pravicah je bilo izrečenih dosti besed na kongresu, vendar ne v smislu ideološkega spopadanja med blokoma, pač pa v obliki splošnih naporov za izboljšanje položaja človeka v obstoječih družbenih sistemih, pri čemer so postavljali v ospredje zlasti pravico človeka do dela, kar je razumljivo spriču rastoče nezaposlenosti v zahodnem svetu.

Vse te novosti, ki so se pokazale na kongresu, so vodstvo Socialistične internacionale spodbudile, da so sklenili do leta 1984, se pravi do naslednjega kongresa, izdelati povsem novo »deklaracijo o načelnih«, ki naj bodo vodilna za vse stranke Socialistične internacionale.

Tako utegnejo biti prihodnja leta obdobje odločilne preizkušnje za politično delovanje v najširših mednarodnih okvirih tistih političnih sil evropskega delavskega razreda, ki so v preteklosti vso dejavnost temeljile na tako imenovanem »evrocentризmu«, se pravi osrednji vlogi Evrope. Toda sama povojna stvarnost delitev Evrope na nasprotujoča si bloka in vse večja podrejenost zahodne Evrope vodilni sili bloka, ni mogla ostati brez vidnega vpliva tudi na usmeritev politične dejavnosti strank, ki pripadajo Socialistični internacionali.

Drago Košmrlj

Odtujevanju sredstev bo treba stopiti na prste

V ustavo, v vse zakone in sklepe smo zapisali, da morajo o dohodku odločati delavci v temeljnih organizacijah združenega dela. Zadnji podatki kažejo, da to ni tako, saj v temeljnih organizacijah odločajo samo še o skopih 30 odstotkih sredstev, ki jih ustvarijo. Povsem razumljivo je, da se s takim stanjem ni mogoče sprijazniti, in da je treba poiskati vzroke, ki so do tega pripeljali, in jih čimprej odstraniti.

Menijo, da je danes najbolj odtujeno od delavcev odločanje o primarni emisiji. Gre za denar, s katerim še vedno v veliki meri polnimo zvezno in druge blagajne, čeprav je bilo že nekajkrat rečeno, da tega denarja ne smemo namenjati za potrebe proračunov. Z novim denarjem, ki ga natisnemo, naj bi spodbujali zlasti gospodarsko rast, ne pa splošne in druge porabe. Zategadelj se bodo morali zlasti delegati v jugoslovanski in republiških skupščinah veliko odločneje zavzemati za nujne spremembe, posebno pa za nov način financiranja federacije. Veliko več bo za korenitejšo spremembo na tem področju treba narediti tudi v republiških izvršnih svetih, ki so doslej ponekod vse prehitro pristajali, na rešitve, ki niso bile vselej v skladu z ustavnimi in drugimi opredelitvami.

Poskrbeti bo treba za drugačno organiziranost denarnih ustanov v Sloveniji. Ocenili so, da sedanje temeljne banke ne morejo zadovoljiti vseh potreb organizacij združenega dela. Še več. S svojo politiko večkrat ovirajo združevanje dela in sredstev na širšem slovenskem in jugoslovanskem prostoru. Marsikatera temeljna banka vodi ozko, lokalistično bančno politiko. Ljudje v teh ustanovah velikokrat pod pritiskom občinskih in drugih funkcionarjev popustijo in ne ravnaajo v skladu z dogovorjenimi merili, posebno pri novih vlaganjih.

Vse to škodljivo vpliva na združevanje dela in sredstev in ohranja stare odnose. Po drugi strani pa se spriču tega krepi vloga združene ljubljanske banke. Danes v tej banki ne združujejo samo strokovnih in tehničnih opravil. Večkrat gre za odločanje o pomembnih sredstvih, ki so odtujena od delavcev v združenem delu. Prevladuje prepričanje, da taka koncentracija sredstev v centralni banki ni zdrava, in da bi morali poiskati drugačne rešitve, ki bi bile bližje delovnemu človeku.

Hitreje bo treba spreminjati stvari na področju plačilnega prometa. Pobud za izboljšanje tega prometa sicer tudi do sedaj ni manjkalo, vendar jih nismo vzeli dovolj resno. Zaradi tega se srečujemo danes z zastoji, ki še kako vplivajo na povečevanje stroškov. Podatki kažejo, da dve tretjini plačilnega prometa teče sicer dokaj v redu, še vedno pa potrebujemo za prenos sredstev od enega do drugega uporabnika sedem do deset dni.

To pa je veliko preveč. V službi družbenega knjigovodstva sami sicer k temu ne morejo kaj prida prispevati, morali pa bi dati več predlogov za potrebne spremembe. Zahtevati bi bilo treba spremembe vseh tistih predpisov, ki po nepotrebnem dražijo finančno poslovanje organizacij združenega dela in upočasnjujejo prenos sredstev.

To v veliki meri velja tudi za predpise, ki urejajo poslovanje posebnih finančnih služb in internih bank. Menijo, da bi s hitrejšim uveljavljanjem teh institucij lahko močno vplivati na resnično samoupravno gospodarjenje z denarjem. Internih bank je danes v naši republiki malo. Domnevajo pa, da za to niso krivi samo neustrezni predpisi, temveč tudi sedanja politika nekaterih bank, ki ustanavljanje

teh služb v združenem delu niso kdo ve kako spodbujale.

Ne nazadnje bo nekaj nujno treba ukreniti tudi na področju nelikvidnosti. Sredstva na žiro računih organizacij združenega dela so se v letošnjih devetih mesecih v primerjavi z enakim obdobjem lani zmanjšala za 15 odstotkov. Banke poskušajo ta problem rešiti na različne načine. V veliko večji meri kot doslej uporabljajo rezervna sredstva, kratkoročne vire pa spreminjajo v dolgoročne.

Na ta način plačilno sposobnost sicer izboljšujejo, vendar pa hkrati hote ali ne hote še naprej spodbujajo inflacijo. Takšno ravnanje denarnih ustanov po sodbi mnogo strokovnjakov škodljivo vpliva na prizadevanja za ustalev gospodarskih razmer in ne daje ustreznih gospodarskih rezultatov. Nasprotno. S takimi ukrepi se stroški organizacij združenega dela še naprej povečujejo, ohranja se visoka stopnja inflacije, vse skupaj pa ustvarja nove pritiske za rast cen.

Ohranjajo se skupinsko-lastninski odnosi, lokalizmi in odločanje v zaprtih krogih. O medbančnem sodelovanju v Sloveniji in Jugoslaviji skoraj ne moremo govoriti, okrog polovico vseh sredstev za razširjeno reprodukcijo predstavljajo posojila bank itn. V Zvezi komunistov Slovenije so takim razmeram napovedali odločno bitko. To bitko bo treba voditi v vseh denarnih ustanovah, posebej pa še v temeljnih organizacijah združenega dela. Ni nobene dvoma, da so delavci v teh organizacijah najbolj zainteresirani za drugačno gospodarjenje z denarjem, zato bi bilo prav, da bi o teh rečeh temeljito spregovorili in predlagali ustrezne rešitve.

Darko Marin

Intervju s Tonetom Turnherjem, generalnim sekretarjem jugoslovanske borčevske organizacije

Od posplošenih ugotovitev h konkretnim analizam

»Naša naloga je, da politično vplivamo, da bodo sredstva, ki jih družbena skupnost namenja za reševanje socialno-ekonomskih vprašanj borcev, obravnavana z enakimi merili realne, racionalne in namenske porabe, da pregledamo in poiščemo ventile, skozi katere del sredstev odteka mimo družbeno utrjenih in upravičenih meril, da bi te ventile pravočasno zamašili. Po drugi strani pa morajo borci kakor tudi drugi delovni ljudje v boju za stabilizacijo nositi enakomerne deleže obveznosti, ki izhajajo iz vseh družbeno sprejetih stabilizacijskih programov.«

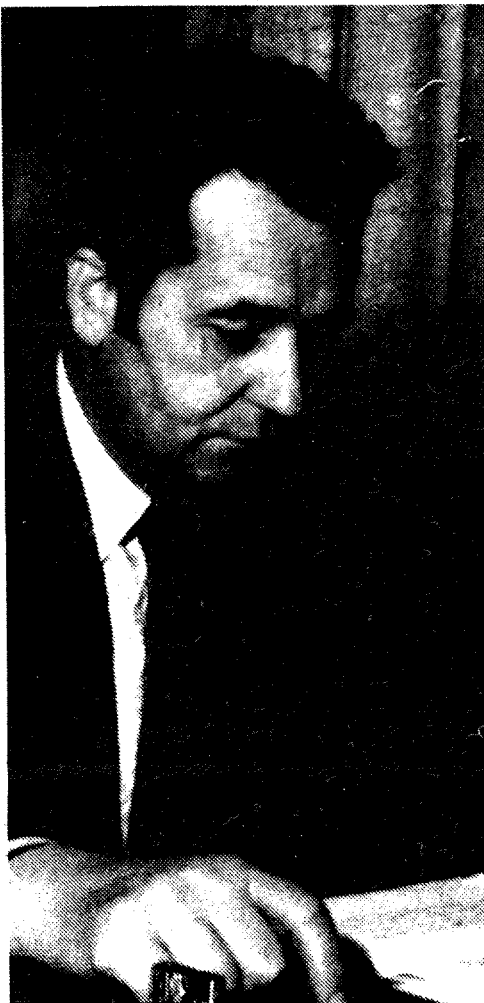
★

Tako je spregovoril na nedavni seji predsedstva Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije v Beogradu Tone Turnher, generalni sekretar te organizacije. Razprava je bila ostra in odkrita, kakor je bil oster tudi Turnherjev govor. Izkoristili smo priložnost in tovarišu Turnherju ob temu zastavili nekaj vprašanj.

Tov. Turnher, že lep čas na številnih sestankih in sejah borčevskih organizacij borci poudarjajo, da osnovnih borčevskih pravic ne kaže širiti, da je potrebno predvsem dobro in smotrno gospodariti s sredstvi, ki so borcem namenjena, ter podružbljati skrb zanje. Pa vzemiva, da se borcem s samimi socialno-zdravstvenimi vprašanji ne bo treba več ubadati v taki meri, kot v minulem obdobju. V katero smer bo torej borčevska organizacija usmerjala osrednje sile svojega delovanja (če tokrat pustiva od strani pomembno in vedno aktualno nalogo razvijanja revolucionarnih tradicij)?

Predvsem je potrebno poudariti, da je bila skrb za borce že doslej stvar celotne družbe. Naša organizacija je to skrb le spremljala in dajala predloge. Na oktobrski seji zveznega predsedstva pa smo o tem vprašanju spregovorili tudi z drugimi zornega kota. Sredstva, ki jih družba daje preko zveznega proračuna ter proračunov republik in pokrajin že v 1980. letu znašajo preko 22 tisoč starih milijard. Ker pa so ta sredstva dana v uporabo občinskim organom, ki neposredno odredjajo način uporabe, predstavljajo dejansko »bianco ček«, ali z drugimi besedami, koristijo jih kolikor morejo. Tako pa seveda ne more naprej. In tu se začne naša borčevska bitka za stabilizacijo, za prispevek, ki ga mi neposredno lahko in moramo prispevati. Gre torej za večjo disciplino porabe družbenih sredstev v okviru obstoječe zvezne in republiške, oziroma pokrajinske zakonodaje. Pri tem pa imam v mislih tudi nekatera merila, ki jih bomo morali na novo verificirati. Tu mislim predvsem na tole: očuvati je treba obseg in stopnjo borčevskega in invalidskega varstva na sedanji ravni in v obsegu, ki ga določa zvezna zakonodaja ter s tem izpričati vedno prisotno solidarnost, potrebno pa je tudi nadaljnje razvijanje in podružbljanje te zaščite v republikah in pokrajinah, pri čemer je jasno, da živeti v Sloveniji ali v pokrajini Kosovo ni isto, življenjski stroški in standard sta različna. Pri tem pa bomo morali na eni strani poostri boj za uresničevanje statuta udeležencev NOV in socialistične revolucije ter boj proti poizkusom deviacij. Ne nazadnje bo treba napraviti red pri obnovah postopka za uveljavlja-

nje posebne dobe, ki jih bo treba dokončno urediti v naši pozitivni zakonodaji, oziroma v zakonu o upravnem postopku. To pa je le del naših nalog. Osnovna naloga ZZB NOV Jugoslavije

je še naprej najožje povezana z Zvezo komunistov Jugoslavije in Socialistično zvezo delovnega ljudstva Jugoslavije. To pa pomeni: razvijanje in utrjevanje socialistične samoupravne demokracije in delegatskega sistema kot njene osnove. Zato ni naključje, da bosta predsedstvo (že v novembru) in zvezni odbor (v decembru) razpravljala o »Vlogi in mestu ZZB NOV Jugoslavije v delegatskem sistemu.« Tu gre za analizo konkretne dejavnosti. Kaj so delegati naše organizacije neposredno ali preko SZDL naredili v boju za stabilizacijo in seveda tudi za reševanje vseh vprašanj, ki neposredno zadovoljujejo potrebe delovnega človeka v krajevnih skupnostih.

Menite, da se borci vselej obnašajo stabilizacijsko?

Na to vprašanje sem pravzaprav že odgovoril. Lahko pa rečem še drugače. Vsakdo naj najprej pomete pred svojim pragom.

Ko smo že pri stabilizaciji, sestavni del teh prizadevanj je tudi zmanjšanje investicijskega vlaganja. Kaže, da bodo borci v teh prizadevanjih najbolj dosledni? V mislih imam slovenski muzej ljudske revolucije.

Stabilizacija mora veljati za vse. Samo tako lahko rešimo probleme, ki so pred nami. Velja torej tudi za nas borce in celotno borčevsko organizacijo. Na oktobrski seji predsedstva sem dejal, da je to vprašanje kontinuitete naše revolucije. Obstajajo pa nekatere stvari, ki tudi kažejo na to, kako vrednostimo in kako se obnašamo do te revolucije. Muzej ljudske revolucije v Ljubljani je eden takih pokazateljev. Osebo mislim, da

bi ta projekt moral priti v srednjeročni plan do leta 1985. Če pa smo toliko čakali, bi bil zadovoljen tudi z otvoritvijo v letu 1982.

Pa se povrniva k delu in delovanju organizacije. Kako je z obveščanjem v zveznem odboru in kaj bi lahko o obveščanju borčevske organizacije rekli nasploh?

V zveznem odboru smo vpeljali redne oblike informiranja članov predsedstva, vseh komisij, republiških in pokrajinskih odborov delegatov. Izdajamo dnevne, tekoče novice, štirinajstdnevne in občasne informacije – bilten.

So lahko delegati z informiranjem zadovoljni, in ali tudi povratno informiranje zadovoljuje?

Pred časom smo se sestali na sestanku in imeli zares ploden pogovor. Ljudje so pripravljeni delati. Pri tem pa jim moramo mi za uspešno delo priskrbeti kakovostne informacije. Te pa bi bile lahko bolj kakovostne, če bi prihajale tudi informacije iz republik in pokrajin bolj redno. Kar zadeva povratno informiranje, smo prejeli štiri pisne informacije naših delegatov v dveh letih(!) Ravno zaradi tega smo na minuli seji predsedstva sprejeli predlog organizacije internega političnega informiranja v zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije.

Poleg omenjenega informativnega gradiva imamo tu še zvezno borčevsko glasilo »Četrti jul« ter republiška in pokrajinska glasila. Mislim, da bi bilo njihovo tesnejše povezovanje nujno, kakor bi bilo nujno tudi tesnejše povezovanje med založniškimi hišami po repu-

blikah in pokrajinah, kadar gre za izdajanje strokovne zgodovinske literature o NOB, in seveda tudi, ko gre za memoarska in umetniška dela na temo narodnoosvobodilnega boja.

Ko je beseda že nanese na literaturo in založništvo, bi vas rada vprašala, kaj menite o številnih avtorjih, tistih »mravljincih«, ki neumorno zbirajo dragoceno zgodovinsko gradivo, ga urejajo in pripravljajo za številne monografije in zgodovinske ter politične literarne dela na temo NOB?

Najbrž morava najprej ugotoviti, da večina teh ljudi opravlja to delo z največjo mero entuziazma, in da njihov trud ni vedno v enaki meri stimuliran. Glede na širše jugoslovanske razmere, ki sem jih že utegnil spoznati, pa menim, da je v Sloveniji na tem področju že mnogo narejenega. Pri tem so še posebno pomembna vprašanja enotne metodologije dela, se pravi obdelave zgodovinskega gradiva, in mentorsko delo ter navsezadnje strokovno svetovanje strokovnjakov in strokovno ocenjevanje nastajajočih del. Vse to se je dodobralo uveljavilo pri nastajanju knjižnice NOV in POS. Nekaj podobnega imajo v drugih republikah le še v Bosni in Hercegovini. Je pa to zelo pomembna reč, kajti, navsezadnje ne more pisati vsakdo o narodnoosvobodilnem boju karkoli že, brez repa in glave, ter hkrati zahtevati družbeno podporo. In če že govoriva o pisanju, bi najbrž veljalo reči besedo tudi o bralcih. Kot bralci znamo biti včasih preveč osebno kritični. S svojimi očmi, iz zornega kota lastnega doživljanja posameznim dogodkom iz NOV ocenjujemo napisano.

Kaj pa prevajanje v jezike narodov in narodnosti Jugoslavije? Kako daleč smo pri tem?

Ne bi mogel govoriti nasplošno. Bolje poznam razmere pri izdajateljski hiši »Četrti jul«, kjer sem predsednik izdajateljskega sveta. Ves čas opozarjam na nujnost povezovanja in sem tudi že konkretno predlagal sodelovanje s slovenskimi založbami, katerih ustanoviteljica je borčevska organizacija. Plod naših prizadevanj zadnjega časa je izid »Gamsov na plazu« v založbi hiše »Četrti jul«. Toda takih prevodov bi moralo biti mnogo več.

V letošnjem letu se zdi, da je aktivnost borčevske organizacije v navezovanju mednarodnih stikov močno porasla. Je to odraz številnih letošnjih praznov ob obletnici osvoboditve izpod okupatorja oziroma osvoboditve iz številnih taborišč po Evropi?

Res je bilo letos živahno leto mednarodnega sodelovanja tudi zavoljo praznov in jubilejev. Vendar pa so prav take proslave in spominska srečanja pogosto mesta, kjer se borci oziroma njihove delegacije iz različnih dežel sproščeno pogovorijo med seboj, izmenjujejo izkušnje in iščejo skupne točke za še plodnejše sodelovanje. Naša borčevska organizacija sodeluje z borčevskimi in veteranskimi organizacijami iz približno osemdesetih držav z vseh petih kontinentov. Kot je znano, se sicer najpogosteje in tesneje povezujemo z organizacijami v Evropi, vendar so tudi naši stiki izven Evrope vse pogostejši. Mislim pa, da se bomo morali še natančneje opredeliti za vlogo, ki naj jo ima borčevska organizacija v povezovanju in stikih z drugimi takimi organizacijami po svetu. Tu so številne možnosti še odprte, saj gre lahko borčevska organizacija marsikdaj v tem povezovanju pred drugimi, tako da bi se povezali z nekaterimi gibanji, kjer naša država kot neuvrščena in pobornica za mir ter razorožitev še ni prisotna. Naj omenim le Afriko.

Naš sogovornik je odgovoril še na nekatera zastavljena vprašanja in sam navedel nekatera zanimiva dognanja s številnih srečanj in sestankov z borci na terenu. Vseh v tem zapisu nismo mogli objaviti, pa jim bomo s pridom uporabili ob prvi priložnosti.

B. Ž. J.

Vsebinsko bogat in širok program ZRVS Slovenije. Vključevanje v članstvo RVS je ena od pglavitnih nalog v prihodnjem petletnem obdobju

Z novimi nalogami v prihodnje

Programska konferenca Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije je še bolj učvrstila dosežanja prizadevanja ZRVS za neprekinjen, še bolj usklajen in dolgoročno načrtovan naš družbenoekonomski razvoj. Čeprav je dejavnost ZRVS Slovenije vezana zgolj na področje ljudske obrambe in družbene samozaščite, vendar ob podružbljanju te dejavnosti sega globoko domala v vsa področja našega prihodnjega gospodarskega in političnega razvoja.

V novo srednjeročno obdobje, je bilo večkrat poudarjeno na programski konferenci, stopamo z zahtevnejšimi pogoji gospodarjenja, ki jih bo ZRVS dosledno uveljavljala s kakovostnim in kolektivnim delom, odgovornostjo in vodenjem. Beseda je tekla tudi o usposabljanju in izobraževanju rezervnih vojaških starešin v naši republiki, o informativno propagandni dejavnosti itd. Skratka, ZRVS Slovenije se vedno bolj tvorno vključuje in posega s svojim delom in članstvom v domala vse tokove našega družbenega, gospodarskega in političnega življenja pri nas. Prav zato smo po končani programski konferenci prosili za pogovor sekretarja RK ZRVS Slovenije Bojana Fertina.

Program dela ZRVS za prihodnje leto je bil na programski konferenci sprejet. Sprejet je bil tudi program dela v prihodnjih petih letih, pa vendar bi želeli slišati oceno in vaše mnenje o uresničevanju začrtanih del in nalog članstva ZRVS v letošnjem letu?

● Celovito poročilo o delu ZRVS Slovenije za letošnje leto bo pravzaprav podrobneje obravnavala konferenca na prihodnji seji, ki bo aprila prihodnje leto, pa vendar iz dosedanjih ocen na regijskih posvetovanjih, sestankih in sekretarji in predsedniki občinskih konferenc ZRVS in drugih poročil ugotavljamo, da so se organi, organizacije in člani naše organizacije tvorno, predvsem pa učinkovito vključevali v naše družbenopolitično življenje in delo ter z raznovrstnimi aktivnostmi, predvsem pa z organiziranimi oblikami dela na področju SLO in DS v ZRVS krepili maralnopolitično zavest in obrambno usposobljenost ter tako prispevali svoj delež k obrambni krepitvi naše domovine.

– Katerim dejavnostim pa ste letos namenili največ časa in pozornosti?

Sekretar RK ZRVS Slovenije Bojan Fertin

li največ časa in pozornosti?

● »Osrednja pozornost je nedvomno veljala idejnopolitičnemu izobraževanju in splošnovojaškemu usposabljanju članstva. Pri tem pa moram poudariti, da so se prav na vseh ravneh načrtovanja in izvajanja programa organizacije ZRVS povezovala z ZK, SZDL, JLA, TO in drugimi obrambnimi dejavniki.«

– Kaj pa na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite?

● »Tu pa je bila aktivnost ZRVS usmerjena k uresničevanju širših družbenih interesov!«

In kateri so ti širši družbeni interesi?

● »Aktivno in ustvarjalno delo v družbenopolitičnem življenju, razreševanje družbenih, političnih, gospodarskih in drugih vprašanj s težiščnimi nalogami v podružbljanju ljudske obrambe, varnosti in družbene samozaščite pri obrambnem in samozaščitnem usposabljanju prebivalstva ter povezovanje ZRVS s SZDL, krajevnimi skupnostmi, vzgojnoizobraževalnimi ustanovami, organizacijami združenega dela so nedvomno naloge, ki sodijo v delokrog širših družbenih interesov.«

ZRVS je v zadnjem času dosegla vrsto pomembnih uspehov predvsem na področju organizacijskih in kadrovskega zadev s tem, da ste usklajevali in prilagajali svojo organiziranost skladno s samoupravnim in prostorskim preoblikovanjem krajevnih skupnosti. Kaj pa kolektivni način dela in odločanja, je že zaživel in kaj je vnesel novega v organizacijo ZRVS?

● »S kolektivnim načinom dela in odločanja se je nedvomno okrepila delovna odgovornost, postavljene so bile tudi osnove za večje angažira-

nje vseh članov ZRVS pri uresničevanju sprejetih nalog. Organizacije in posamezniki so pri svojem delu sedaj bolj učinkoviti in zavzeti pri iskanju in skrbi za razvijanje novih oblik, metod in vsebine dela.«

Srednjeročni program dela ZRVS za obdobje 1981–1985 celovito načrtuje vsa področja dela organizacij ZRVS, ki so nedvomno plod skupnih prizadevanj, ali ne?

● »S pripravami za izdelavo srednjeročnega programa organizacij ZRVS smo začeli že spomladi letos, smernice zanj in osnutek srednjeročnega in letnega programa dela za leto 1981 pa smo obravnavali na posvetovanjih v Mariboru, Ajdovščini in Ljubljani, na številnih sejah komisij in predsedstva. O smernicah in osnutku srednjeročnega programa pa smo razpravljali tudi v občinskih organizacijah ZRVS. Poleg tega smo osnutek srednjeročnega programa in letni program dela poslali vsem republiškimi družbenopolitičnim organizacijam, komandi Ljubljanskega armadnega območja, republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo, republiškem štabu za teritorialno obrambo in republiškem sekretariatu za notranje zadeve.«

V obeh programih dela je še posebej, kar je tudi razumljivo, podrobneje opredeljeno izobraževanje in usposabljanje rezervnih vojaških starešin, ki je za razliko od prejšnjih let, razdeljeno na štiri tematska področja, in sicer na: idejnopolitično izobraževanje, splošno vojaško

usposabljanje, varnostno in samozaščitno usposabljanje in informiranje. Katere so torej bistvene značilnosti tega programa?

● »Nedvomno je bistvena značilnost tega programa v tematiki, ki zagotavlja večje znanje RVS ne toliko za vodenje enot v oboroženih silah v morebitni vojni, marveč široko idejnopolitično in splošno vojaško ter obrambnosamozaščitno usposobljenost za opravljanje zahtevnih in odgovornih nalog na področju SLO in DS, v civilni in narodni zaščiti in drugih obrambnih strukturah. V ZRVS namreč menimo, da so za specializirano usposabljanje rezervnih vojaških starešin, za vodenje enot oboroženih sil v primeru vojne dolžne iste enote, v katerih so RVS razporejeni.

Čemu pa je dan še poseben poudarek v tem programu?

● Nedvomno idejnopolitičnemu izobraževanju RVS, ki mora biti skupaj s celotnim delovanjem organov in organizacij ZRVS nenehno usmerjeno v oblikovanju marksističnega pogleda na svet, na razvijanje in krepitev moralnopolitične, razredne in samoupravne socialistične zavesti, graditev enotnih pogledov in stališč ter doslednosti pri uresničevanju politike ZK.

Poleg tega pa je v programu mnogo več vsebine za družbeno samozaščitno usposabljanje RVS, ki je bilo v minulih letih premalo prisotno.

Vsa štiri osnovna področja se med seboj prepletajo in predstavljajo

nedeljivo celoto v sistemu izobraževanja in usposabljanja v ZRVS. Izredno velik poudarek pa dajemo zlasti posamičnemu izobraževanju določenega gradiva, ki ga objavlja revija Naša obramba, v kateri je zajetega okoli 70 odstotkov celotnega programa usposabljanja.

Seveda pa ne zanemarjamo oblik usposabljanja v manjših skupinah, na seminarjih in nenazadnje tudi v raznih oblikah preverjanja znanja.

Pa vendar ostajajo nekatere oblike usposabljanja nespremenjene in predvidene so nekatere spremembe v tekmovanjih. Katere?

● Oblike usposabljanja, kot so streljanje, taktično tehnični zbori, vključevanje RVS v vaje, ki jih organizirajo družbenopolitične skupnosti, JLA, teritorialna obramba in organi za notranje zadeve, ostanejo nespre-

menljive. »Naš program je vsebinsko bogat in širok, na kar je opozorila tudi razprava na programski konferenci. Poudarjeno je tudi bilo, da je naša organizacija, kadrovska organizacija, ki tvorno deluje in se pripravlja na zahtevne naloge v SLO in DS. To pa narekuje, da mora biti sleherni RVS družbenopolitično in obrambno samozaščitno aktiven. To pa še ni vse, kajti sleherni mora biti tudi razporejen, pri čemer pa ne mislim zgolj na razporeditev v oboroženih silah, ampak, kar je za našo obrambno trdnost in sposobnost še posebnega pomena, razporejen na določene dolžnosti v SLO in DS.

V tem smislu bo ena od težiščnih nalog v prihodnjem petletnem obdobju vključevanje v našo organizacijo vseh tistih tovarišic in tovarišev, ki so na odgovornih mestih in aktivno delajo v SLO in DS,

Program ZRVS Slovenije je vsebinsko bogat in širok, na kar so še posebej opozorili na nedavni programski konferenci

menjene. Spremembe so predvidene na področju tekmovanj. Še v prihodnje bo dan poudarek na tekmovanjih v občinah, ki naj bi bila vsako leto, regijska tekmovanja naj bi bila vsako drugo leto, medregijska vsako tretje leto in republiško tekmovanje le vsako četrto leto.

Da mora biti težišče vseh dejavnosti v krajevni organizaciji ZRVS, je v srednjeročnem programu še posebej poudarjeno, iz česar tudi izvira potreba po smotrni organiziranosti in ustreznih kadrovske polnjenosti vodstev in organov ZRVS ne samo v krajevni skupnosti, ampak tudi na vseh drugih ravneh. Kaj načrtujete v programu, ki zadeva vključevanje v članstvo, pa ne samo v članstvo, temveč tudi v delo ZRVS vseh tistih, ki po statutu ZRVS niso imeli pogojev za članstvo?

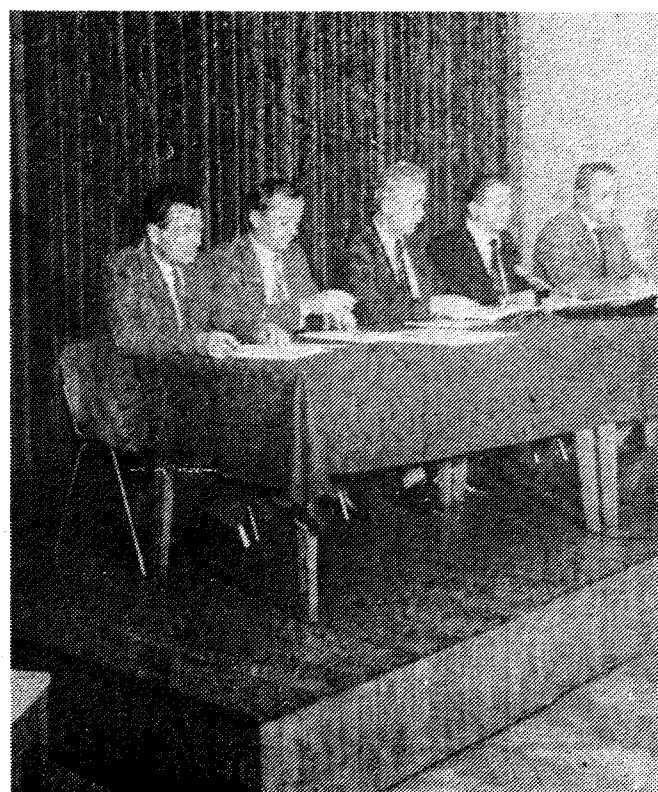
vendar nimajo niti čina niti vojaške šole.

V zvezi s tem pa že v naših organizacijah razmišljamo o spremembi imena organizacije in starešine, saj je že sedaj večina naših članov vključena v SLO in DS, s sprejetjem novih članov pa bi bila sprememba imen še toliko bolj primerna.

O spremembi imena (organizacije in člana ZRVS) naj bi se odločili pri sprejemanju novega statuta ZRVS Slovenije, ki je že v razpravi, sprejela pa naj bi ga konferenca aprila prihodnje leto.

V obrazložitvi osnutka statuta se omenjajo imena, kot so: Zveza obrambnih starešin, Zveza starešin SLO in DS, Zveza starešin obrambe in zaščite in podobno. Temu primerno pa bi ustrezalo tudi ime obrambni starešina.

Foto: J. Čurin
Tone Urbas

Člani predsedstva na programski konferenci ZRVS Slovenije

RAZMIŠLJANJE

Knjigi »Jugoslavija 1941–1945« na pot

Za srečanja nas, ljudi, ki pripadamo isti skupnosti, je vedno dovolj priložnosti. In vsakokrat si je treba izmisliti in priložiti kaj dobrega k naši skupni stvari. To velja za vsa področja gmotnega ustvarjanja, še posebej pa za dela, ki jih prištevamo k stvaritvam duha.

Mogoče je prav knjiga, ki je plod prizadevanja številnih sodelavcev, bolj od česar koli drugega, primerna za vsakovrstna sestajanja in za vpletanja misli, povezanih z njenim nastankom.

Pravijo: prodaja se in kupuje kot vse drugo blago. Verjetno se ne motijo, saj sta vsesplošna menjava in vzajemnost uslug neogibna pogoja sodobnega življenja. Vendar je, četudi le blago, knjiga dostojna človeka, tako kot vse drugo, kar on koristnega ustvarja. Ni pa knjiga predmet, ki najprej za trenutek vzradosti naše oko, in ga brž, ko ni več koristen, zavržemo, veseli, da ga nikoli več ne bomo videli. Vsekakor ni tisto, kar lahko rabi našim vsakdanjim telesnim potrebam.

Knjiga je po svoji naravi toplo zavetje, nepremagljiva trdnjava, v katero se človek v stiski zateka. Priznane so besede pisatelja Somerseta Maughma, ki pravi, da si je tisti, kateremu je čitanje knjig postalo navada, s tem postavil sebi najboljši obrambni okop. Knjiga je stvaritev popolne zbranosti razuma, možna samo ob hrabrosti uma, dolgotrajnem prizadevanju, vsestranskem znanju in ljubezni. Knjiga, čudežna strnitev, je spoj neugasljivega ognja misli in besed, ki naj potraja večno kot pripoved in pogled, in ostane kot spomin na sodelovanje, tovarištvo in plemenito razumnost tistih, ki so jo spravili v življenje.

Tu nekje, kot strašno majhen delček neke pikice v vsej neznanski množici duhovnih pojavov, bo vtakano tudi to naše današnje srečanje pod okriljem založbe Partizanska knjiga.

Običajno se ob takšnih priložnostih od pisca zahteva, da se iskreno razgovori o svojem delu in o tem, kako je to potekalo. Lahko rečem, da je to bila za avtorja te knjige resnično zelo težka stvar. Ker knjiga je postala prebivalca sveta in naj zdaj obstaja sama od sebe. Lahko povem, da je to tako, kot če bi roditelja svojega otroka pospremljala v življenje in mu ob slovesu zaželela vso srečo, ker vesta, da zanj nič drugega ne moreta več storiti.

Dva kroga iz jugoslovanske preteklosti zajemata vse, kar sem do danes znanstvenega objavil. Prvega označuje obdobje, ko je uspešno prevladala misel osvoboditve jugoslovanskih narodov in njihove združitve, drugega pa zavesten napor rodoljubnih sil za obnovo porušene domovine ob istočasni notranji preureditvi narodne

skupnosti. Jugoslovanstvo kot zamisel o njegovem ureničenju in jugoslovanstvo kot potrjevanje skupne pripadnosti, torej prvo in drugo opredelitev za Jugoslavijo, kot je to pravilno povedal naš zgodovinar in prijatelj Janko Pleterski, sta ogrodje te raziskovalne volje in opravljenega književnega podviga.

Knjiga Jugoslavija 1941–1945 se naslanja na drugi krog, ki zajema sam boj za obnovo in preureditev domovine, in ima namen, da, kolikor avtorjeve sposobnosti to dopuščajo, ugotovi vse značilnosti jugoslovanskega boja v smislu neke vseslošne nujnosti in kot oznake poti napredovanja človeštva k svobodi, hoje skozi zgodovino, poti, ki je skozi resnično srčita, krvava in strašna.

V predgovoru je pojasnjeno, kako je prišlo do izdaje v slovenščini, potem ko so se posamezni njeni odlomki v Ljubljani pojavili že prej. Od takrat je bila knjiga marsikje dobro sprejeta in medtem doživela nekaj ponatisov.

V omenjenem predgovoru so tudi avtorjeve navedbe o izboru snovi in zadani nalogi, o ciljih in metodi njegovega dela.

Tudi zdaj, ko tu družno slavimo naše sodelovanje, se avtor zaveda, da mu radost nad doživljenim uspehom ne sme preglušiti občutje odgovornosti.

In zato vam zdaj reče, sporoča: knjigo Jugoslavija 1941–1945 si oglejte, prelistajte jo, prečitajte karkoli iz nje in jo potem ovrednotite, lahko se o njej tudi nepovšečno izrazite. Pri tem pa vedite: če boste iskali podrobnosti, boste našli dovolj takšnih, ki vam bodo povedale nekaj novega, številnih, celo znamenitih, pa sploh ne boste zasledili. Če se boste pozanimali za celotnost predstavitev udeležbe Jugoslavije v drugi svetovni vojni, boste doživeli več zadovoljstva, ker vam bo bolj uporabljiva. Tako misli avtor, ki je obćemu in skupnemu podredil izbor snovi in je temu namenu usmeril ves svoj trud.

Da knjiga kot osebno obeležena tvorba poleg drugih podobnih in tematsko enako naravnanih del, še vedno vzbuja zanimanje ter jo javnost išče in sprejema, in da je zdaj tako tudi v Sloveniji, je to najbrž prav, zaradi ustreznega prikazovanja jugoslovanske celote, torej zavoljo izpuščanja podrobnosti in poudarjanja celotnosti, verjetno pa tudi zaradi tega, ker so vse posameznosti strnjene v značilne linije, ki naj pripomorejo k pravilnosti pripovedi in polnosti izrisane slike. Na ta način je, vsaj tako pravijo, dosežena celotnost, sintetični pregled dogajanja.

Avtor se je na moč trudil, da bi prikazal in pojasnil bistveno značilnost Jugoslavije v drugi svetovni vojni:

vzporednost oboroženega boja in revolucionarne družbene preobrazbe. Ta stran vojne, v katero je bila vklju-

čena Jugoslavija tudi kot del osvobodilnih gibanj Evrope, je določila njeno vlogo kot vlogo druge fronte proti faš-

ističnim napadalcem. Na tej fronti je edino Jugoslavija od svoje prve partizanske akcije pa vse do konca svotovnega spopada izvajala vojne operacije ter znotraj fašističnega ozemlja, brez kaknega neposrednega zunanjega posredovanja, postavila na noge svojo moderno osvobodilno armado in izpeljala revolucionarno oblast. Tudi drugi so imeli svoja odporniška gibanja in častno prispevali k osvoboditvi sveta, toda edino Jugoslavija se je z uspešnim odporom vključila med zaveznike, boreče se na sosednjih frontah. Le ona je zmogla, nastajajoč znotraj sovražnikovega ozemlja, držati v rokah čel odsek strateške fronte proti nacistični Nemčiji, ko se je vojna končavala, so njene divizije na vzhodu prišle v stik s Sovjeti, pa tudi evropskega juga in zahoda hitro prodirajoči Angloameričani. In vse, kaj je v vojni najvažnejše tolči sovražnika z istimi in še močnejšimi sredstvi, kot jih sam uporablja, in to s spretnostjo, ki je večja od njegove. Tu je vstajniška Jugoslavija, bojujoča se na povsem neobičajen način, zaveznikom toliko prispevala, da so zmagovalci njen prispevek ocenili kot časten, hraber, velik in izjemen. In tudi s svojo družbeno revolucijo je v zgodovini sveta zapustila nepozaben spomin. Jugoslavija je v drugi svetovni vojni krenila na tisto zgodovinsko pot, ki jo je opredelila okto-brska socialistična revolucija. Lotila se je najtežavnejše vrste boja: bojevala se je na vsem svojem ozemlju, vzpostavljala fronto povsod, kjerkoli je bil sovražnik. Svetu in zgodovini je prispevala lastno obliko socialistične revolucije in države.

In človek podvomi, če je upravičen v tem smislu govoriti še naprej, ker to je že nekakšna pripoved o odličnih knjigah, ko bi se moral povprašati o njenih pomanjkljivostih, saj tudi to spada k predmetu, o katerem govori avtor.

Pod domnevo, da mora sinteza zajemati predvsem celoto, bi te lahko našteval in napravil kar dolg seznam. So pa vendar nekatere stvari, katerim se že zdaj ne smemo izogniti.

Na primer, okupacija in kolaboracionizem, in sicer manj kot neposredno udejstvovanje vojne sile in politične uprave, temveč bolj kot pojav, ustvarjen na koordinatah zgodovinske pogojevnosti in neke nazadnjaške usmerjenosti med sodobnimi razvrščenostmi sveta, torej iskanja idej in zakoreninjenih nujnosti, toda poimeno-vanih z dokaj drugačnimi in točnejšimi opredelitvami, kot so tiste, ki jih dajata na svetlo bojovniška propaganda in katere znanost še vedno uporablja.

K temu je seveda treba še dodati vpogled v narodno gospodarstvo in domačo

obrt, nujnost seznanjanja z absolutnim povečanjem delovnih naporov in proizvodnje in to zaradi neprestanega pomanjkanja surovin, proizvodnih sredstev in delovne sile. In potrebam, da se oeni, kolikor je zavoljo okupatorjevega izkoriščanja in koliko je zaradi osvobodilnega uničevanja bilo storjeno škode narodu in zemlji, na kateri se je vojskovalo. In da se na koncu tudi vpraša: je res bilo potrebno rušiti vse, kar se je zlomiti dalo.

Družbeno stanje – pogoje-no z vstajniško revolucijo, globinsko razslojevanje razredov, deloma še pod okupatorjevim okriljem in pogoje-no s počasnim prenašanjem njegove nadvlade, predvsem pa očitni premiki v patriotskih vrstah proti revolucionarnemu krilu, in to iz vseh slojev in poklicev, vse to so teme, ki so bile do zdaj komaj od koga nakazane in znanstveno zelo skromno osvetljene.

Še najmanj pa se je kdo lotil tega, da bi z vidika zgodovine znanstveno raziskoval duševno trpljenje in moralne zlome v vojni bojujočega se ljudstva. Brez te vednosti pa ni popolne zgodovine, ker je bil povsod na prizorišču dogajanja človek: da dvigne zastavo, da se prebije v svobodo, kroti svobodnjake, požiga domove, ruši pota, pobija nasprotnike, zapira ljudi. Tudi tu se bo začelo znanstveno raziskovati stvari, in to ne samo v zgodovini-pisju, ampak tudi v drugih znanostih, ob hkratnih stikih z umetnostjo, ki se danes že ponaša z odličnimi dosežki, ima pa pred seboj še drznejša poglobljanja. Za roman, to enciklopedijo duše, je v vsakem zgodovinskem dogajanju dovolj snovi in nalog.

Kako duhovno razsežna so ta še neraziskana področja dejanskega človeškega delovanja in duševnega prenaprežanja bojevnikov in vseh trpečih. Naj poudarimo misel, da ta knjiga teh njihovih muk zaenkrat še ni ugotovila, in da so znanstveno v celoti še povsem neraziskane.

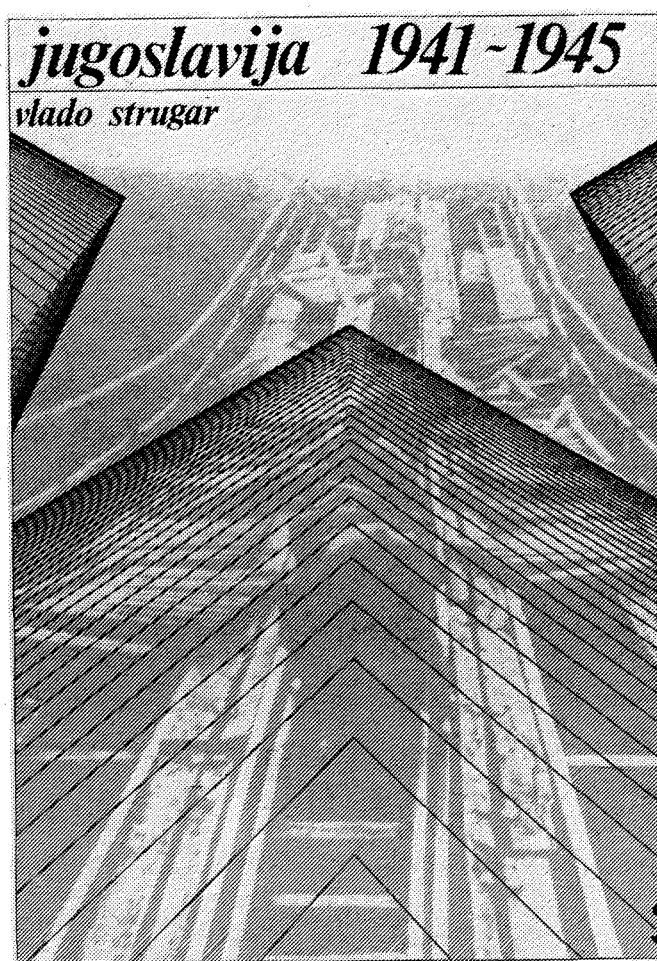
(oktober 1980)

Dr. Vlado Strugar
Prevedel: Slavko Kumer

PRIPIS UREDNIŠTVA:
Knjigo dr. Vlada Strugarja Jugoslavija 1941–1945 je prevedel in uredil Zdravko Klanjšček (dr. Vlado Strugar: »Zdravko Klanjšček je prevajalec, mentor in dopolnjevalec posameznosti. Pa ne samo te knjige, marveč tudi drugih o Jugoslaviji in Sloveniji v vojni in revoluciji. Njegovo delo služi zapis v kroniki jugoslovanskega bratstva v kulturnem delu.«), register sta sestavili Joža Gruden in Metka Pipan, korigiral je Jože Čertalič, karte in sheme sta izdelala Vladimir Štimac in Pavle Učakar, oblikovanje je delo Janeza Suhadolca.

dr. Vlado Strugar: avtor knjige Jugoslavija 1941–1945

Naslovnica knjige Jugoslavija 1941–1945, ki jo je izdala Partizanska knjiga

(Ureja: ČRT ŠINKOVEC)

Pogovor s Pavletom Herbstom-Vasjo

Izpolnimo obljube

Pavle Herbst-Vasja iz Ljubljane gre že krepko čez petdeset let. Šiškar je, član ZB in drugih družbenopolitičnih organizacij šišenske občine. Kot član amaterskega filmskega kluba Minifilm in vodja sekcije za poučni film že vrsto let pripravlja in predvaja filme o dedku Mrazu. Tisoči žarečih in hvaležnih oči malčkov se ga najbolj razvesele ob koncu leta, saj bo letos že osemindvajsetič oblekel »uniformo« in najmlajše v vrtcih, osnovnih šolah obdaril z dobrotami, lutkovnimi in filmskimi predstavami.

Takole pripoveduje: »Rodil sem se leta 1924 v Ljubljani. Oče je bil učitelj v Mokronogu in tam sem tudi obiskoval osnovno šolo. To so bila zame najsrečnejša leta mojega otroštva. Po končanem šolanju sem se preselil k teti v Ljubljano, kjer sem obiskoval gimnazijo, a so me zaradi sodelovanja v naprednem gibanju kmalu izključili iz šole. Spominjam se leta 1941, ko sem obiskoval 5. razred gimnazije. Tudi v tem razredu se je začelo gibanje proti okupatorju. V decembru istega leta smo pri uri italijanskega jezika protestirali proti fašizmu z enominutnim molkom, nakar so nas dijake izključili iz gimnazije. V Ljubljani sem okusil grenak študentski kruh. Čistil sem čevlje, hodil v trgovino in opravljal vsakršno delo, da sem si prislužil kakšen dinar.

Leta 1942 sem ilegalno delal na železnici kot delavec, pozneje kot premikač in zavirač na vlakih, ki so vozili iz Novega mesta prek Metlike. Tu sem spoznal bedo delavca na eni strani in okupatorjeva zverinstva na drugi. Po navodilih OF sem z veseljem in ponosom praznil italijanske cisterne in razbijal vagone.«

Razpad Italije. V tistih dneh je bila ustanovljena železničarska brigada. V njene vrste je bil dodeljen tudi Pavle, in tovariši iz brigade so ga kmalu izbrali za delegata »1. skojevskega kongresa« v Kočevski reki, kjer se je zbralo okrog 150 skojevcev. Po kongresu se Pavle ni več vrnil v železničarsko brigado, ker je bil dodeljen v zaščitni vod tiskarne Triglav, centralno tehniko KPS. Poslej je opravljal v glavnem kurirske in obveščevalne naloge. Med nemško ofenzivo leta 1943 je opravljal kurirske naloge. Imel je konja Marka, ki mu je rešil življenje. Tega dogodka se še danes dobro spominja:

»Med nemško ofenzivo mi je komandant Petrač dal nalogo, naj ugotovim, če so v Dolnji Bregi Nemci. S konjem Markom sva odjezdila proti Gornji Bregi. Tu sem zaprosil neko aktivistko, če lahko pošlje deklico s kanglico po mleko v sosednjo vas, kajti smatral sem, da bo tako najbolj prav. Bil sem mlad, star 19 let, ponosen in vesel nad zaupano mi nalogo, ko mi je aktivistka zabrusila: »Te ni sram, da si partizan, in se

bojiš!« Jezen nad žaljivko in tudi nad aktivistko, sem spodbodel konja in odpeketal sva proti Dolnji Bregi. Tik pred vasjo me je z okna neka vaščanka opozorila, da so v vas pravkar prišli Nemci. Tako sem bil jezen na aktivistko, ki me je tako podcenjevala, da sem preslišal vaščankino opozorilo, in prijezdil naravnost med skupino Nemcev, ki so pravkar postavljali puške v kup sredi vasi.

Zmeda med Nemci je bila tolikšna, da sem imel še dovolj časa za umik. V hitrem zasuku je Marko podršil enega izmed njih in s konjem sva se pognala iz vasi.

Z grozo sem zagledal, da mi na konju sledi nemški oficir s pištolo v roki. Naslonil sem se na Marka, ga pobožal po grivi in takrat je konj dobesedno splaval po zraku. Med tem ko je nemški oficir že začel zaostajati, sva se s konjem naenkrat znašla pred veliko jamo, pastjo za tanke. Toda z Markom sva srečno preskočila oviro in se kmalu znašla v štabu, kjer sem poročal o stanju v Dolnji Bregi. Konj je bil ves premočen in ko sem ga pokril z odejo in ga pobožal, je Marko naslonil glavo na moje rame, kot da bi čutil, da mi je rešil življenje.

Pavle pa tudi ne more pozabiti dogodka kmalu po vojni, zlasti sedaj, ko tovariša Tita ni več med nami:

»Bil sem v službi v notranjem resorju in kmalu po

vojni smo zvedeli, da bo Ljubljano obiskal tovariš Tito. Naša naloga je bila zelo zaupna in zahtevna, namreč, paziti smo morali, da se našemu maršalu ne bi kaj zgodilo, kajti sovražnika je bilo še povsod dovolj. S tovarišem sva opazovala ljudi predvsem na Kongresnem trgu, sedaj Trgu osvoboditve. Zagledala sva ženičko s težkim kovčkom v roki. Pristopila sva k njej in ji rekla, naj stopi z nama v sosednjo vežo, kjer naj bi odprla kovček. Predstavila sva se ji, toda ona je omahovala in se čudila, da je ne pozna kot partizanske »mame«. Končno je le odprla kovček, v katerem je bilo polno dobrot, namenjenih njenemu sinu – partizanu, ki je bil tedaj še v šentviški kasarni. Povedala sva ji tudi, da pride tovariš Tito v Ljubljano, in da je naša naloga pač takšna. Ona pa vsa vesela: »Če gre za tovariša Tita, potem bom pa kovček odprla še večkrat, če bo treba, toda pazita, da ne spregledata »pravih«, ki bi ogrozili varnost našega Tita.«

Pri zadnjem stavku se je Pavle globoko zamislil in po daljšem molku nadaljeval:

»Mislim, da smo tisti, ki smo preživeli najhujše dni revolucije, dolžni kritizirati in opozarjati na napake, kajti mrtvi tovariši tega ne morejo več. To ni užaljenost nekdanjih partizanov, kot nam to nekateri očitajo, to je naša sveta dolžnost, na kar nas je večkrat opozarjal tovariš Tito. Preveč je razsipništva, zapravljanja družbenega denarja. Sem za varčevanje, toda varčujemo vsi! Hlantanje po lastnih dobrinah je doseglo že takšne meje, da sosed ni več sosed, kaj šele da bi vedeli za težave drugih. Sprašujem se: zakaj nas samo elementarne nesreče, potresi, poplave, požari združujejo, in zakaj se šele takrat pokaže skrb za sočloveka. In če sprašujete po receptu za odpravo teh napak, je zelo enostaven: izpolnimo obljube, ki smo jih dali našemu dragemu tovarišu Titu!«

Čebele? Tudi to je povzel po očetu. Na Dolenjskem ima 20 velikih panjev, in kadar le more, gre k njim, saj je med njimi precejšen kos njegovega srca. Čebelarstvo mu je hobi, in pri tem mu veliko pomaga žena, ki je bila tudi aktivistka NOB od leta 1942. Je tudi strasten ribič, toda ne ribari v kalnem, je hudomušno pristavil Pavle.

Kljub boleznim, posledicam vojne vihare, Pavle še vedno najde dovolj časa in moči, da se udeležuje vseh prireditev partizanskih kurirjev. V krogu med najmlajšimi pa je zanj še kaj več:

»Posluh za želje otrok in nenazadnje pravi lik dedka Mraza, ki jim iz daljnih hribov pripelje zimo in sneg, to je želja vsakega od njih«, je ob koncu najinega pogovora dejal »neutrudni« dedek Mraz Pavle Herbst.

Jože Čurin

Boris Mihajl-Maj

6

Pohod

10. SNOB

Ljubljanske

v Gorski kotar

Nasmeh na ustnicah borcev je zamrl. Pogovor so nadaljevali na pohodu. Hipoma se je »jezikav« ojunatil in nehal: »Mi čemo tu gore, na ivicu šume iznad sela, ako naidju švabe i ustaše, obavestit čemo vas...« Kot bi trenil, se je trčop otrok zapodil med hišami in ruševinami v breg proti gozdu:

Patrulja se je počasi v gosjem redu odpravila v določeni smeri.

Zimsko sonce je prijetno metalo svoje žarke poševno navzdol in grelo cesto, na kateri se je počasi topil sneg. Le v senčnih kotih se je zmrzal trdovratno držala, da je hruštalo pod podplati.

»Bo brigada tudi to noč prebila pod milim nebom,« so se spraševali borci med seboj. »Kaj če Nemcev sploh ne bo?« se je porajal dvom.

Gorko sonce je korakajoče zasanjalo v lastne misli, da so skoraj pozabili na poslanstvo. Kako vse drugače je, če človeka ne pesti mraz. Še lakota se mu ne zdi več tako strašna... Vse naokoli je vladal spokojen mir, spremljan s slepečo bleščavo snežne beline.

Že zunaj vasi in mimo skupine starega drevja za ovinikom, koder se je morala patrolja povzpeti na koto 846, je kar tako počez prineslo »jezikavega« fantiča. Upehan je komaj izdaval, da se od Lepénice sém sliši brnjenje motorjev. Če je kaj videl, ni utegnil povedati. »Béžite«, je še zahlipal in že je v teku izginil proti vasi.

Borci v patrolji so nepremično obstali in odprtih ust prisluhnili v popolnoma mirno ozračje. Zares, fantič se ni zmotil! Od vrha navzdol je prihajalo komaj zaznavno spreminjajoče se brnjenje za sedaj še neznanega vozila, ki se je spuščalo po serpentinah vse nižje. V naslednjih sekundah so že vedeli, da gre za enkrat za eno samo vozilo z močnejšim motorjem, ker je kljub vožnji navzdol bil precej glasen.

Za vzpon na določeno koto je bilo že premalo časa. Patrolja se je v teku vrnila skozi vas in med zadnjimi

hišami ostro zavila v levo proti gozdu v smeri Crnega Luga. Stekla je prek ceste Mrzle vodice – Crni Lug do komande čete in poročala, kaj se dogaja na Luizijani. Za tem je del borcev iz patrolje stekel do zasede.

Ker je več borcev videlo vračanje patrolje, so zasede takoj vedele, da se nekaj dogaja.

V hipu so bili borci v strogi pripravljenosti

Popolni tišini se je pridružila značilna napetost borcev pred bojem, da so v hipu pozabili na vse drugo. Gola pokrajina v ožjem območju Mrzlih vodice, vsa bela in obsipana s soncem, se je zdela kot izumrla. Partizanske zasede in moštvo čet v gozdu so se zlili z naravo...

Brez kakšnega posebnega obvestila so posadke zasede že vedele, da se jim bliža sovražno vozilo. Razločno je bilo slišati, kdaj se je ustavilo v vasi onkraj ostrega ovinka, nad katerim so samevale edine, pod snegom počivajoče njivice. Po moči ropota so sklepali, da je oklepni avtomobil.

Kot se je izvedelo kasneje, so Nemci kar iz vozila spraševali otroke, če so videli kakšne partizane. Ko so jim le-ti odvrnili, da ne, so z vožnjo nadaljevali...

Za ovinkom pri cerkvi se je kot na paradi pojavil nemški oklepni avtomobil olivnozeleno barve, prav pošastnega videza in nadaljeval vožnjo v smeri Lokev. Do cestne ovire pri mostičku je bilo še kakih tristo metrov ceste v blagi krivini, ki je onemogočila pogled nanjo še kakšnih dvesto metrov. Ko je pripeljal do mesta, kjer je voznik moral oviro že videti, je začel voziti še počasneje, kot bi okleval. V drobci sekunde je trznil, kot bi hotel nazaj. Ožina ceste, hrib nad njo in jarek proti močvirju na desni strani nista dopuščala nobenega manevra. Počasi je zapeljal do zložene hlobovine in obstal. Videti je bilo, da posadka z izstopom okleva: če bi udarila po njih zaseda, bi še vedno imeli možnosti, da bi se ubranili partizanov za jeklenim oklopom, iz katerega so zevale strelne line.

Kakšno minuto ali malo manj se ni nič zgignilo. Ko so Nemci »menili«, da zasede, ki bi branila oviro, ni, so se na zadnji strani odprla vrata oklopnika. Iz notranjosti so

Uši, velika nadloga vsake vojske

Juriš na uši

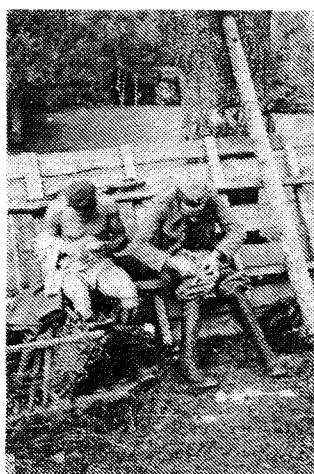
V pogovoru z novinarjem Milenkem Straškom (TV-15, 10. julija letos) je župnik v Zavodnjah nad Šoštanjem, Franc Šmon, med drugim dejal: »Hotel sem škofu povedati, da bi radi organizirali mašo za žrtve, za padle, da bi priznali našo, ljudsko oblast in ji tako pomagali v prvih težavah. Bil sem oborožen, po meni so se plazile uši, lačen kot volk, iz mene je zaudarjal pot, bil sem pač, kot vsi partizani takrat...«

Uši, vražje uši, kako so se gostile na naših sestradah in izmučenih telesih!

Prvoborec Anton Milič-Marko je v knjigi »22.000 km od Kragujevca do Kragujevca« zapisal: »Mrz se nam je zagrizel v kosti, grizel je v lice in kosti. Od mrza so se nam prsti lepili na pušne cevi... Z veliko težavo smo se premikali in opazovali okrog nas večje in večje luknje v snegu, ki so jih napravile sovražnikove granate. Posebno so trpeli borci v zaščitni četi, ki je smela le počasi napredovati skupaj z ranjenici, bolnišnicami in premirni borci. Tudi Julka ni mogla več na noge, tovariši so jo morali nositi (zapis oziroma odlomek se govori o Igmanškem maršu januarja 1942. leta in Jeseničanki Julki Pičnik-Anici; opomba J. Vidice). Razmišljal sem, kateri sovražnik je za nas najhujši: fašisti, mrz, lakota ali uši?«

Vsi ti sovražniki so pritisnili na nas. Fašisti so s svojimi svinčenkami uničevali naše borce, lakota jih je uničevala, da so nemočno omahovali, uši pa so nas grizle ter prenašale tifus, ki je redčil naše vrste...«

Spominjam se, da sem po prihodu v 2. bataljon Prešernove brigade decembra 1943. leta kar 20 dni uspešno ključeval temu gnusnemu mrčesu, medtem ko je bil moj prijatelj Milan Oražen z Bleda, s katerim sva skupaj

prišla v brigado, že ves garjav in se je nenehno praskal. Brigado je kmalu zapustil in prišel v novo, manjšo enoto, v kateri je bil boj proti tej golazni bolj uspešen.

Nastanili smo se v Peternevi hiši v Spodnjih Novakih. Od tam smo odhajali v Selško in Poljansko dolino po razno blago za partizanske bolnišnice in zaledne enote oziroma partizanska skladišča v zaledju. Štefanija Peternevi, njena hčerka Mira in vaški dekleti Vikica in Milka so bile res imeniten ženski kvartet, ki je za partizansko vojsko sešil na stotine srajc in drugega perila. Po razpadu Italije so dobili veliko blaga iz trgovin, ki so ga zaplenili partizani in razdelili po delavnicah, potem pa so šivale iz padal, s katerimi so nam zavezniki pošiljali pomoč.

Ob ofenzivah, naših ali sovražnikovih, smo se v družbi z borci drugih enot nalezili tudi uši, tako da je bilo pri Peternevi vedno živahno. Moški smo obirali uši, ženske pa šivale. Pa se nismo nikoli skregali, ker smo vsi imeli dovolj dela. Moram reči, da smo tiste uši, ki se najraje utaborile v notranjih ši-

vih hlač, obirali in junaško pobijali kar na vrtu pred hišo. Drobna bela zrnca, ki jim pravimo gnide, smo uničevali s kladivom. Slekli smo si hlače, robnike lepo zategnili prek skale, pa »udri« po izkoriščevalcih človeškega rodu. Za to »prijetno« delo nas je partizanska mamica Štefanija velikokrat prikrajšala. Obleke je potlačila v kotel, prekuhala in z njimi tudi uši, pa smo se jih za nekaj časa znebili. Tudi v brigadah so se leta 1944 množično lotili prekuhavanja oblek in perila in uši je bilo vse manj in manj, tako da so se jih nekatere enote do konca vojne popolnoma znebile.

Spominjam se, da smo februarja 1944. leta prvič dobili tudi glavne uši. Prvič in zadnjič. Po večerji smo sedli za mizo v sobi. Vsak je predse položil papir in začeli smo česati lase. Šteli smo, komu bo iz las na papir padlo več uši. Dobro se spominjam, da jih je nekoč največ izčesal moj svak Tine Klinar, kateremu je potem Štefanija namesto diplome podarila nagrado v obliki kuhanega jajčka.

Glavne uši smo preganjali tudi s petrolejem. Smrdeli smo, smrdeli, toda glavne uši so poginile ali pa so nas prostovoljno zapustile.

Kako smo se »zabavali« z uničevanjem uši, je videti tudi na fotografiji. Na desni, s titovko na glavi, je eden najdrznejših gorenjskih vosovcev in diverzantov Pavel Inglič-Bar iz Gorenje vasi v Poljanski dolini, ki je padel pred koncem vojne na Primorskem, in Viktor Osredkar-Boris z Javorjevega dola pri Sovodnju (sicer rojen v Gorenji vasi kot Bar), ki je umrl junija letos. To originalno in še neobjavljeno fotografijo mi je posodil Barov bratranec Slavko Inglič.

Jože Vidice

Naši partizanski znaki

Sovražni hribi, sneg, Nemci – in smrt

Nista še minili dve leti, odkar je bila v soboto, 24. februarja 1979, v Mariboru velika proslava ob 35-letnici pohoda slavne 14. divizije na Štajersko. Najprej je bila v velikem komaj dograjenem skladišču v Bohovi pri Mariboru velika slovesnost. Tam je bila z redom narodnega heroja odlikovana tudi Šercerjeva brigada (Tomšičeva že prej). Od mrzlih betonskih tal je vel hlad, zato pa so bili toliko bolj veseli poznejši trenutki v dvorani C na Mariborskem razstavišču. Pri pogrnjenih mizah (in na plesišču) so se zbrali borci brigad 14. divizije. Pozabljene so bile visoke funkcije, naslovi in razlike, do katerih je prišlo v povojnih desetletjih. Vsi so bili spet samo borci proslavljene in zmagovite divizije. Od voditeljev s pohoda sta bila tam heroja Tone Vidmar-Luka in Viktor Avbelj-Rudi, ni pa bilo Matevža Haceta. Komisar, veliki partizanski pisatelj in poštenjak Matevž Haca je v tistih dneh umiral. Na slavnosti v Mariboru so vsi udeleženci pohoda na Štajersko dobili posebno spominsko medaljo, dobil jo je tudi Haca. Dobil jo je dovolj hitro, da je lahko bila med drugimi odlikovanji ob njegovi krsti v Starem trgu.

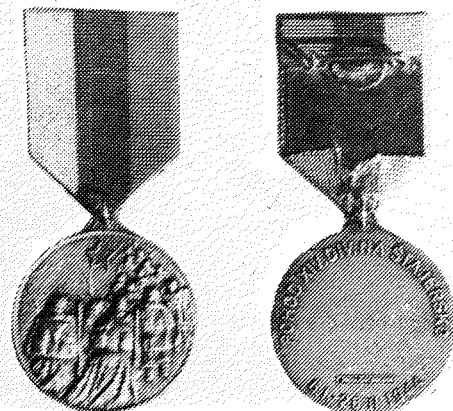
»Znak časti udeležencev pohoda 14. divizije na Štajersko« je bil izdelan v obliki medalje. Morebiti je to celo naša najlepša medalja.

Na njej je upodobljena kolona borcev v snegu. Srebrna barva medalje daje podobo mrzle ledene zime in v tem srebrnem snegu se nad borci ostro riše rdeča zvezda. Motiv za podobo borcev na medalji je bil vzet s fotografije Jožeta Petka, največjega slovenskega partizanskega fotografa. Medaljo je likovno oblikoval akademski kipar Tone Logonder iz Škofje Loke. Druga stran medalje je bolj preprosta. Z velikimi črkami piše »Pohod 14. div. na Štajersko«. Spodaj je datum 6. I.-26. II. 1944, na polju nad datumom pa je prostor, kjer je vgravirano ime borke ali borca, ki si ima pravico pripeti to odličje. Izdelanih in skupaj z vabili za proslavo v Mariboru poslanih je bilo natanko 456 znakov. Dva sta bila vrnjena, ker je naslovnik umrl. Na vseh je bilo vgravirano ime s priimkom nosilca in znaka ni dobil nihče, ki ne bi bil upravičen do njega. Žal pa sta dva borca imela smolo.

Medalja visi na pokončnem traku v sloven-

skih narodnih barvah, in ker je bila vez med medaljo in trakom preslaba, sta na proslavi v Bohovi medalji izgubila. Ostala sta samo s traktoma na prsih.

Spominski znaki udeležencev pohoda 14. divizije na Štajersko so drobni, toda lepi spomeniki vsem, ki so krenili na pot do štajerskih hribov. Tudi ko bo legel v grob zadnji borec s tega pohoda, bodo te majhne srebrne sive medalje z rdečo zvezdo pripovedovale vnukom in pravnukom o njem, ki je imel

Znak časti udeležencev pohoda 14. divizije na Štajersko

pravico pripeti si to odličje. Vsaka od 456 medalj je svet zase. Ime in priimek, ki sta na njej, pripovedujeta o natanko določenem človeku in o njegovi poti skozi štajerski sneg in nemške obročje. V manj kot dveh mesecih je divizija izgubila polovico vseh svojih borcev. Ostali so v sovražnem snegu na Paškem Kozjaku, na Graški gori, na Pohorju in na mnogih pobočjih, ki na zemljevidih nimajo niti imen. Tudi v njihov spomin so bili podeljeni znaki pohoda 14. divizije. Naj si ga vsak, ki ga ima pravico nositi, pripenja s ponosom in spoštovanjem...

Janez J. Švajncar

privreli nemški vojaki in se razgledovali po okolici. Najbrž niso slutili, da jih ima merilec težkega mitraljeza Breda Ilovar že na muhi; prav tako tudi ostalo orožje v zasedi, ki je bilo istočasno neposredna zaščita težkega minometa.

V naslednjih trenutkih je del Nemcev odložil orožje in se lotil odstranjevanja nagrmadene hlodovine. Iz voznike kabine ni nihče izstopil. Zaradi hrupa delujočega motorja borci v zasedi niso mogli slišati, če bi se približevala še kakšna druga vozila. Ko so Nemci odstranili prve hlode, je zaropotalo. Ogenj iz težkega mitraljeza in drugega orožja je Nemce tako presenetil, da so v prvem trenutku okameneli. Tedaj je privršlo na cesto in okolico še nekaj težkih min. Ena je eksplodirala tik poleg oklopnika. Nekaj Nemcev je sicer začelo streljati, vendar na kakšen organiziran odpor niso mogli niti pomisliti. Težka bređa jim ni pustila, da bi se umaknili v oklopnik. Kar jih ni padlo takoj, so se podali v divji beg pod vznožjem hriba, na katerem je bila zaseda, in onstran ceste prek zamrznjenega močvirja. Za njimi so streljali tudi drugi v okolici.

Od živih sta padla v partizanske roke le voznik, Italijan in skozi prsi ranjeni mlad plavolas Nemec. Šofer je bil italijanski fašist s fašistično izkaznico iz leta 1923, doma z Reke. Ob hitrem pregledu njegovih dokumentov in bogate slikovne zbirke je bila razkrita vsa njegova zločinska kariera. Bilo ga je tako strah, da mu je vidno nekaj lezlo v hlače.

Nemec je bil star 17 let in doma iz Hamburga.

Zaplenjenih je bilo devet mavzeric, dva revolverja, avtomat, municija za puške in mitraljez, nekaj min za lahke minomete in razna vojaška oprema.

Poleg tega je bilo v oklopniku še veliko darilnih paketov, ki so jih svojci iz Nemčije poslal vojakom za Miklavža. Med temi paketi je bilo tudi nekaj tisoč cigaret »Morava eksport«. Niti Italijan niti Nemec nista hotela ali mogla povedati, če gredo za njimi še kakšna vozila.

Takoj po izpraznitvi oklopnika in transportiranja zaplenjenega materiala v smeri Crnega Luga do štaba brigade so se borci lotili uničenja vozila. Pri roki ni bilo ne razstre-

liva ne kakšnih vnetljivih stvari, ki bi »brdavs« zanesljivo uničila. Smešno je bilo, ker prav noben borec ni znal odpreti oklopa, ki je obdajal motor, da bi ga zažgali. Tudi gume niso hotele zagoreti. Končno je nekdo našel pod klopjo v oklopniku pripeto ročko z rezervno nafto. Z njo so polili gume, notranjost prostora za posadko in tudi motor. To je pomagalo.

Oklopnik je zajel polagoma visok plamen, ki je kmalu za tem prodrl v vse koticke in ga spremenil v nepogasljivo baklo, iz katere se je sukal proti nebu gost črn dim, viden daleč naokoli. Ob znočitvi je na prizorišču spopada ostala od oklopnika le še skrvinčena črnosajasta neboljena lupina.

Zasliševanje ranjenega Nemca, kateremu je najprej nudila zdravstveno pomoč bolničarka Boža, je pojasnilo, da je pripadal posadki na Reki, in da so bili Nemci namenjeni v Lokve. Prisotnemu borcu iz 1. bataljona Aleksandru Novaku-Sandiju je pripovedoval, da so ga prisilno mobilizirali in poslali na urjenje v šolski center divizije Brandenburg nekje na Bavarskem. Tam so jih urili za protigverilske boje. Na Reko da je prišel šele pred kratkim. Prisotnim je še pripovedoval, da sta z očetom Hitlerjeva nasprotnika. Strašno se je bal, da ne bi bil ubit. Ko mu je borec Sandi pojasnil, da je zaradi tega lahko brez skrbi, ker partizani spoštujejo ženevsko konvencijo o vojnih ujetnikih, se je razjokal. Po krajšem posvetu, pri katerem je bil navzoč tudi komisar brigade Janko Rudolf, je bilo Nemcu sporočeno, da ga bodo partizani vrnili njegovim zaradi rane. Tedaj je borcu Sandiju poklonil svoje nalično pero.

Še v večernih urah so ranjenega Nemca prenesli v Mrzle Vodice in ga oddali v začasno oskrbo domačinom z naročilom, naj ga odpeljejo na Sušak ali pa oddajo Nemcem, če bodo le-ti prej prišli. Predno so ga bolničarji pustili v vasi, je dobil še injekcijo proti tetanusu.

Čisto drugače se je odvijala zadeva z ujetim Italijanom. Ta je hitro dojel, da je imel s seboj toliko pisanih in fotografskih dokazov o svoji fašistični preteklosti in obnašanju, da mu ni bilo več pomoči. Še posebno mu je bilo

zamerjeno, ker je svojo zločinsko dejavnost nadaljeval tudi po zlomu Italije v Hitlerjevi službi.

Ujetnika je moral odpeljati v štab 10. SNOB Ljubljanski borec 3. bataljona Jule. Z njim sta šla še dva kurirja s sporočilom o opravljeni akciji. Nekje na poti v Crni Lug se je Italijan nenadoma pognal po strmini navzdol, misleč, da mu bo uspelo pobegniti. Ker je bila jasna in mesečna noč dovolj svetla, ga je na begu podrla krogla.

V noči na petek 3. decembra je pritisnil še hujši mraz. Če so borci prejšnje noči pod milim nebom še nekako prenseli, je bilo takrat očitno, da tega ne bodo več zmogli, ne da bi upadla morala in s tem bojna sposobnost bataljonov kot celote. Res je že dokaj pozno prišlo povelje, da se oba bataljona, razen bojnih patrulj, vrnete v Crni Lug na prepotrebni počitek.

Nemška posadka v Lokvah, zagotovo pa ona v Vratih, je morala slišati popoldansko streljanje pri Mrzlih Vodica in videti gost črn dim gorečega oklopnega avtomobila. Najbrž je tja pribežal tudi kakšen preživel član posadke in povedal, kaj se je zgodilo.

Na kraj spopada so se pripeljali Nemci šele naslednje jutro. Po ogledu prizorišča in pobiranju svojih mrtvih, raztresenih še precej daleč po okolici, so se ustavili v Mrzlih Vodica, kjer so prevzeli svojega ranjenega vojaka. Nemški oficir iz motorizirane kolone se je prek domačinov zahvalil partizanom za humano dejanje in pomoč ranencu, brez katere ne bi ostal živ.

Po krajšem počitku v Mrzlih Vodica je nemška oklepno-transportna kolona vozil nadaljevala vožnjo proti Gornjemu Jelenju in Reki.

Tokrat ni bilo »tam zgoraj« v zasedi nikogar.

Konec

Mladina v delovni organizaciji Dekorativna v Ljubljani

Mladi z delom domovini

Mladi – mlada domovina. To so vsi tisti, od osnovnošolske, srednješolske in študentske pa do delavske mladine, tisti, katerim naša družba z zaupanjem polaga v roke svoj jutrišnji dan in od vsakega pričakuje, da bo tako danes kakor jutri odigral svojo vlogo in se s tem odločil velikemu zaupanju. Vsak mlad človek soustvarja, bodisi z delom, bodisi z učenjem, da bo nekoč sposoben delati, in v tem nadaljuje tradicijo naših borcev. Res, čas je drugačen in okoliščine so drugačne, zato je tudi delo drugačno. Naši borci so morali svobodo domovini priboriti. Današnja mladina pa jo izgrajuje, izboljšuje in brani. Brani jo s svojim delom.

Pred dnevi smo obiskali mlade v delovni organizaciji Dekorativna v Ljubljani. Milica Koporc, Zoran Janič in Franci Kic so navdušeni nad organiziranim mladinskim delom, pa tudi dovolj samokritični so. »Mladinska organizacija pravzaprav nosi tradicijo naših borcev, ki so v svojih mladih letih osnovali SKOJ,« pravi. »Naše delo je drugačno, ker tako zahteva razvoj, ki mu moramo slediti. Vendar so bili oni, borci, tisti, ki so sprožili prve korake organiziranega dela mladih. Mi smo samo njihovo logično nadaljevanje.«

Dih spoštovanja je vel iz besed, ki so govorile o naši revoluciji in njenih junakih. »Njihove izkušnje so nam v poduk. Trudimo se, da bi ravnali po njihovem zgledu.« Kako? Tišina. Razmišljamo. »Pravzaprav je preprosto, toda definirati je težje. Mislimo, da ima mladina v našem sistemu dovolj možnosti, da se enakopravno vključuje v delo in z njim pripomore k splošnemu blagostanju. Hočemo biti čimbolj dosledni, da bo naša delovna moč kar najbolj izkoriščena, ne pa ljudje parol. V tem smislu naša mladinska organizacija poskrbi, da so njeni sestanki vedno v prostem času,« pripovedujejo moji sogovorniki.

V Dekorativni imajo dve osnovni mladinski organizaciji. V prvo sodijo mladi iz tozda surove tkanine in tozda gotove tkanine, v drugo pa iz tozda energetike in vzdrževanja ter delovne skupnosti skupnih služb. Tako je od leta 1971, prej pa je bila njihova mladinska organizacija ena sama. Vsekakor je delo v manjših skupinah bolj enostavno in bolj poglobljeno. Za usklajeno delo skrbi koordinacijski odbor ZSMS, ki zajema člane iz osnovnih organizacij. Povezuje jih enoten akcijski program, ki ga sestavijo na nivoju delovne organizacije. V obeh osnovnih organizacijah je 120 mladincev, sicer pa je v Dekorativni od 1125 zaposlenih kar 350 mladih. In kje so tisti, ki niso v mladinski organizaciji? »Vsakega, ki pride k nam, poskusimo vključiti v delo mladinske organizacije,« pripoveduje Milica, »pa nam vedno ne uspe. S posebno anketo poskušamo ugotoviti, na katerem področju želi kdo sodelovati, če seveda želi. Marsikdaj je ovi-

Milica Koporc

ra triizmensko delo, pa tudi ženske, ki so povečini matere, nam druge njihove obveznosti iztrgajo iz rok.

Na nivoju delovne organizacije delujejo v okviru mladinske organizacije še razne komisije: za kulturo, šport, kadrovska vprašanja, idejno-politična... Program dela mladih se neprestano dopolnjuje in širi svoja krila na vse več interesnih področjih. Največ je športne dejavnosti. Mladi so hvaležni delovni organizaciji, ki je podprla njihovo pobudo za izdajanje mladinskega biltena. Tako je 25. maja letos izšla prva številka njihovega glasila Mladi. Vsebinska prinaša vse, od zgodovine mladinske organizacije, ki je stalna tema iz številke v številko, pa o Titu, Titove misli mladini, o družabnih srečanjih mladih, poročila delegatov z raznih sestankov in seminarjev, pišejo o mladinskih delovnih akcijah, o kulturi (tudi sami imajo folklorni skupino) ter zapisujejo vse, kar čas prinaša novega. Celo kako pesem mladih ustvarjalcev iz njihovih vrst najde pot v bilten.

Milica Koporc je sekretarka koordinacijskega odbora ZSMS Dekorativne, Zoran je njegov predsednik, Franci pa je predsednik osnovne organizacije ZSMS tozda surove tkanine. Cela vrsta stvari me je še zanimala: kako jim uspe koordinirati delo, kako se vključujejo v delo drugih družbenopolitičnih organizacij, ali navezujejo stike z mladimi drugih delovnih organizacij in sploh, kaj menijo o smislu mladinske organizacije.

»Glavni smisel mladinske organizacije je povezava,

Franci Kic

zdržitev mladih in ustvarjanje najosnovnejših možnosti za udejstvovanje,« se glasi odgovor. »Naša mladinska organizacija ima svoje delegate v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah. Počutimo se enakopravne. Nihče ne podcenjuje naših sposobnosti, saj smo mladi ljudje, ustaljeni na svojih delovnih mestih in samoupravljanje je naša vsakdanja praksa. Veliko nam pomeni povezanost z ZK. Imamo tudi aktiv mladih komunistov, v katerega je vključenih kakih štirideset mladih.

V kasarni Boris Kidrič imamo svojo 4. četo. To je že tradicija. Povezuje nas redni tekmovalni kviz s temami o Titu, mladini in samoupravljanju, dvakrat letno organiziramo srečanje na športnem področju in skupaj izbiramo poti za pohode. Razna organizirana srečanja z mladimi iz drugih delovnih organizacij so za nas velikega pomena: spoznavamo se, usklajujemo svoje delo, in ker več glav tudi več ve, najdemo pri takih srečanjih večkrat rešitve takih problemov, o katerih smo sami že dolgo brez

Zoran Janič

uspeha razmišljali. Pred nedavnim smo organizirali nepozaben družabni večer z mladimi iz delovnih organi-

zacij IMP, Litostroj, Velana, Lek, iz kasarne Boris Kidrič, s člani KS in občinske konference ZSMS.

ZGODOVINA ZSMS

IZ STATUTA ZVEZE SOCIALISTIČNE MLADINE JUGOSLAVIJE:

Zveza socialistične mladine Jugoslavije je vznikla iz revolucionarnega mladinskega in študentskega gibanja, ki se je pod idejnopoličnim vodstvom Komunistične partije Jugoslavije in Zveze komunistične mladine Jugoslavije razvijalo kot sestavni del boja delavskega razreda Jugoslavije, proti kapitalistični ureditvi, razrednemu zatiranju in fašističnemu zasluževanju ter za ustvaritev socialistične skupnosti svobodnih ljudi. Nadajuje in razvija bojne in revolucionarne tradicije Zveze komunistične mladine Jugoslavije in Združene zveze protifašistične mladine Jugoslavije, ki sta se rodili v boju za svobodo in socializem, za bratstvo in enotnost narodov in narodnosti Jugoslavije.

Zveza komunistične mladine Jugoslavije - ustanovljena 10. oktobra 1919, nekaj mesecev po ustanovitvi Socialistične delavske partije (komunistov) - je bila izraz svobodoljubnih tradicij jugoslovanskih narodov in narodnosti Jugoslavije, se borila za združenje kapitalistične ureditve, razrednega zatiranja in fašističnega zasluževanja ter za uresničitev idej socializma, svobode in mira.

Med svetovnimi vojnami je bil SKOJ v zelo težavnih razmerah ilegalnega dela izpostavljen preganjanju vladajočega buržuasnega razreda, zlasti se med monarhistično diktaturo. In v tem obdobju, v katerem so številni člani SKOJ darovali svoja življenja, je napredno mladinsko gibanje odigralo pomembno vlogo v revolucionarnem delavskem razredu in mladega rodu Jugoslavije. S prihodom Josipa Broza Tita na čelo Komunistične partije Jugoslavije leta 1937 se začelo obdobje krepitve in naglega vzpona SKOJ in njihovega vpliva na vse plasti mladine.

Na poziv Komunistične partije Jugoslavije sta SKOJ in mladina dvignila prve zastave revolucije ter protifašističnega in osvobodilnega boja, v katerem sta izpričala množično junakstvo, požrtvovalnost, domoljubnost ter s tem dala dragocenen prispevek k bratstvu in enotnosti vseh narodov in narodnosti Jugoslavije, svobodi in zmagi socialistične revolucije.

(nadaljevanje v prihodnji številki biltena)

In če smo kritični,« pravi, »bi bila aktivnost mladih lahko še večja, še bolj množična, na še več področjih. Tisto peščico mladih, ki kvarijo naš ugled z negativnim odnosom do dela, moramo ukloniti njihovi lastni zavesti.«

Dovolili so mi, da pobrskam po njihovem življenju, kolikor seveda človek v nekaj minutah lahko posveti na pot nekoga, ki ga je prvič srečal. Nadobudna trojka je morda preskromen izraz za moje tri sogovornike.

telj ni le tisti, ki hodi s teboj v šolo in ves čas živi ob tebi, prijatelj je tisti, ki ga spoznaš v delu.«

Zoran je v dekorativni tretje leto. Najprej je delal v šivalnici pri prevzemu blaga, ko pa je odslužil vojaški rok, je začel delati kot operater pri sistemu za obdelavo podatkov. V mladinski organizaciji so mu zaupali vodstvo. Toda spoznal je, da samo z udejstvovanjem ne bo ničesar dosegel za svoje napredovanje. Odločil se je za programsko šolo. Letos pa dela sprejemne izpite za višjo upravno šolo. Zanima ga smer statistika, v kateri vidi svojo prihodnost, saj se računski centri ne prestano širijo.

Milica je rojena v Trbovljah, sicer pa že več let živi v Ljubljani. Pobudo, da se je odločila za tekstilno šolo, je našla doma. Tri leta je v Dekorativni. Delo tehnika v fizikalnem laboratoriju se ji zdi zanimivo. V veliko veselje ji je delo v mladinski organizaciji. Milica zanimajo knjige. Zato so ji zaupali vodstvo sindikalne knjižnice. Pa še druge stvari so ji pri srcu: odbojka, namizni tenis, plavanje... »Iz svoje preteklosti se najraje spominjam srednješolskih let,« pripoveduje Milica. »Bili smo tak razred, da eden brez drugega nismo mogli živeti.«

Zoran je Ljubljčan. »Najprej sem se odločil za gradbeništvo, pa je videti, da mi ni bilo namenjeno,« pravi v šaljivem tonu. »Sploh me šola ni zanimala. Bolj mi je bilo pri srcu družabno življenje. Spominjam se svojega udejstvovanja že v pionirski organizaciji. Ukvarjal sem se s športom in dolga leta sem bil tabornik. Čim sem prišel na gradbeno šolo, sem postal tudi član mladinske organizacije. Leta 1975 sem odšel na mladinsko delovno akcijo Kozara. Veliko novih spoznanj se je tedaj zarezalo v mojo zavest. Prvič sem spoznal teorijo v praksi, spoznal sem, kaj sta resnično bratstvo in prava enotnost. Ugotovil sem, da je pravzaprav vse skupaj bolj enostavno, kot to razlaga teorija: prija-

Tudi Franci je iz Ljubljane. Po končani osnovni šoli je dokončal srednjo tekstilno tehnično šolo v Kranju. V Dekorativni je pet let in tu se je tudi prvič srečal z lastnim delom v mladinski organizaciji. Postal je mojster v pletilnici. Vodi izmene, povezuje delo, rešuje tekoče težave in skrbi, da stroji prav obratujejo, brez zastojev. Franci najraje obuja spomine na svoja potovanja. »Evropo sem prehodil podolgem in počez,« pravi »prišel sem do Turčije na jugu. Na Škotskem sem obiral jagode. Poskusil sem tudi delo v Nemčiji, čeprav samo za štiri dni. In najbolj mi je bilo všeč, ko sem povsod v tujini, od mladih in starejših, slišal prijazno besedo o naši Jugoslaviji. Takrat postaneš še bolj ponosen, da si Jugoslovčan.

Načrti? Seveda imam načrte. Verjetno se bom vpisal na kako visoko šolo. Smer pa naj le bo tekstilna, ker smo že tekstilci.«

Dokler se mladi zavedajo, da z delom ustvarjajo svojo mlado domovino, da z delom ohranjajo njeno mladost, da v delu potrjujejo sebe in izgrajujejo svoje sposobnosti za še večje zahteve, ki jih bo prinesel razvoj jutri, toliko časa se domovini ni treba bati prihodnosti.

Živa Drole

Kaj bi lahko podarili domovini za rojstni dan

Pred nedavnim me je v pogovoru o literarnem in novinarskem delu naših osnovnošolcev neprijetno prizadela pripomba, da otroci niso sposobni dojeti pojma »domovina« in naj zato učitelji in mentorji nikar ne zahtevamo od njih kakršnihkoli razmišljanj. Iz izkušnje vem, da otroci marsikatero preproste besede ne razumejo. Vem tudi, da ima pojem domovina večplasten in širok obseg, in da ga otrok v vsej veličini gotovo ne dojam. Pa tudi ni potrebno. Pojem domovine s svojim znanjem, izkušnjami in doživetji razširja vse življenje. Toliko, kolikor je zanj pomembno, pa otrok o domovini ve. Že v otroškem vrtcu rišejo, pojejo in recitirajo ob prazniku domovine. Cicibani so v prvem razredu sprejeti v pionirsko organizacijo s pozdravom Za domovino – s Titom naprej. V berilu za drugi razred je sestavek Domovina.

Otroci vedo, da so partizani padli za domovino. Pojejo pesem Lepo je v naši domovini biti mlad. V Bevkovi knjigi Lukec in njegov škorec je začrtan pojem domovine. Od petega razreda dalje se ta pojem vse bolj pogloblja. V berilu za šesti razred je med drugimi berili Kosmačev sestavek, kako mali narodi še bolj ljubimo domovino. V Klopčičevi pesmi Mary se predstavi obravnavamo pojem zdomstva in tujine. V osmem zredu sta domovina in narodnost središčna pojma pri obravnavi Bevkovega Kaplana Martina Čedermaca, pri Župančičevi Dumi in pri Cankarjevih delih.

Lahko bi rekli, da se otrok pri slovenskem jeziku, spoznavanju družbe, DMV, zemljeplu in pri drugih predmetih dan srečuje s pojmom domovina.

Z učenci sedmih in osmih razredov smo se pogovarjali o domovini in napisali so, kaj bi tej domovini lahko podarili za njen sedemintrideseti rojstni dan. Poleg obvladavanja pojma so morali vzpostaviti še osebni odnos do domovine. Nekaj misli izpod peresa mladih naj bo v premislek odraslim in hkrati v zagovor našim učencem, ki jim ne gredo po glavi le neumnosti, ampak znajo tudi razmišljati o sebi in domovini.

Težko vprašanje za naše brezskrbne glave, ki so polne vseh vragolij in se upirajo razmišljanju. Toda ob besedi domovina moraš razmišljati. Že v pionirskem pozdravu smo slišali Za domovino – s Titom naprej!

In že veliko let pojemo pesem Lepo je v naši domovini biti mlad. Naučili so nas, da moramo domovino ljubiti. Zgodovina NOB nas uči, da so za domovino darovali svoje življenje najboljši ljudje.

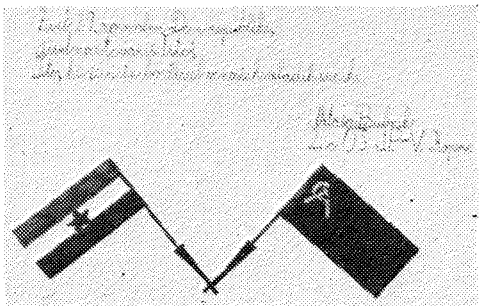
Čutimo, da je domovina nekaj velikega, dragocenega. To je naša zemlja, to so naši ljudje, naš jezik, vse, kar ustvarjamo in doživljamo. Tudi mi smo del domovine.

In kaj bi ji za 37. rojstni dan lahko podarili? Domovini ne moremo podariti knjige, bonbonov, šopka. Lahko pa ji ponudimo svojo pridnost, boljši uspeh v šoli, večjo delavnost...

Primerno darilo za domovino je vse, kar narediš dobrega in poštenega. Jaz sem sklenila, da bom za praznik domovine skupaj s prijateljicami obiskala ostarele občane in borce. Sodelovala bom tudi na proslavi.

Domovini so potrebni vestni, pošteni, delavni ljudje. Bom jaz lahko takšen?

Ali je tudi to darilo domovini, da okrasim grob neznanega partizana?

Jaz sem slaba učenka in težko obljubim, da se bom poboljšala. Toda, če je moja pridnost lahko darilo za domovino, bom tudi to storila.

Ne bom obljubljal kakšnih velikih reči, ki jih ne bi mogel izpolniti. Že sedaj pa vem, da bom dober vojak in da bom branil domovino, če bo treba.

Domovina je poosebljen narod in če se enemu delu tega naroda karkoli hudega zgodi, moramo pomagati vsi. Moja pomoč je darilo domovini.

Mnogo ljudi zapušča domovino in odhaja po debelejši kos kruha drugam. Moje darilo domovini je obljuba, da je ne bom nikdar zapustila.

Kar naprej obljubljam mami, da se bom v učenju in vedenju poboljšal. Na obljube kmalu pozabim in mama se name jezi. Tudi ob prazniku domovine nekateri na vsa usta obljublajo, kaj vse bodo naredili in kako pridni bodo. Pa niso. In domovina jih ne krega. Zato jaz ne bi še nič obljubljal. Tako dragocenega darila, kot bi ga domovina zaslužila, nimam. Praznim besed pa ne potrebuje.

Kadar hočem biti ponosna nase in na svoje sovrstnike, se spomnim na popevko Računajte na nas. Domovina naj računa tudi name.

Domovina nam je mati, Tito oče. Zgubili smo očeta, zato se moramo še trdneje strniti okrog matere. Moje darilo domovini je obljuba, da se droben členek v tej močni verigi ne bo nikdar pretrgal.

Nikdar nisem pomislil, da je mogoče domovini kaj podariti. In mi ne smemo biti dedki Mrzi, ki obdarujejo samo en dan v letu. Vsak dan, ki ga napolnimo z delom, s tovariškimi odnosi, s pridobivanjem znanja, s poštenim življenjem je darilo domovini.

Del domovine je tudi naš slovenski jezik. Lepo govoriti, čuvati jezik in ga koristno uporabljati je tudi lahko darilo domovini.

Če bi domovina bila oseba, bi ji za rojstni dan poklonili šopek cvetja. Tako pa bomo poskrbeli za gredice, uredili in čuvali svoje okolje, da bo vedno lepa – naša domovina.

Partizani so domovini darovali svoje življenje, mi pa ji bomo dali svoje delo.

Zal so danes pri nas tudi takšni ljudje, ki se svoje domovine in jezika sramujejo, ki ji z nepoštenim delom jemljejo ugled. Jaz bom vedno ponosna, da sem Jugoslovanka.

Ko bom kot članica pevskega zbora pela pesem o domovini, bom v besede in melodijo izlila vso svojo ljubezen. Za darilo domovini.

MARICA NAKRST
mentorica mladih dopisnikov
OŠ Solkan

Srečni smo

VERONIKA VALENTAR: Ko smo bili še majhni, smo spraševali babice, dede in starše, kaj je domovina. Danes jo imam rada.

JANI PLOHL: Ker je svobodna, je zares čudovita.

IRENA KOTNIK: Domovina mi pomeni vse. Želim si, da ne bi bilo vojne in bi bili še naprej svobodni.

MATEJA RUDOLF: Nikoli je ne bi izdala! ZORAN ARIZANOVIČ: Branil jo bom, če bo potrebno!

ELIZABETA JANOTA: Želim, da bi tudi tam, kjer divjajo vojne, živeli svobodno in srečno.

TOMAŽ KAC: Rad hodim v šolo, da bi veliko vedel o domovini.

SIMONA OVČAR: Rada poslušam šolskega kričača, kadar govori o domovini.

učenci COŠ Koroški jeklarji
Ravne na Koroškem

KRAMLJANJE KRAMLJANJ

Domovina v očeh njenih pionirjev

Kakor vsak izmed nas, tako ima tudi domovina svoj rojstni dan. Devetindvajseti november. In najbolj slovesen je za domovino tega dne tisti trenutek, ko najmlajši postanejo člani pionirske organizacije. Pionirska zaobljuba niso prazne besede. Biti pionir je odgovorno. To pomeni stopati med prvimi, z dvignjeno glavo, vzravnano hrbtenico in izvrševati dolžnosti. Ne samo najmlajši, tudi starejši pionirji ponavljajo pionirsko zaobljubo. Morda znajo to povedati drugače, z drugimi besedami. Učenci literarnega krožka osnovne šole France Bevk iz šolskega centra Vojvodina v Tolminu so zapisali nekaj svojih misli:

DOMOVINA,
podarjam ti svojo srečno mladost, ki jo doživljam v tvojem objemu. Nikoli ne bom nehala ljubiti tvojih »lepih rek, polj, gora in gozdov, ki so bili med vojno prepojeni s krvjo in so dajali zatočišče partizanom. Obljubljam, da se bom pridno učil, da bom delaven in pošten državljani in da ti bom ostal zvest.

Svojim otrokom bom pripovedovala o liku tovariša Tita in o svoji brezskrbni čudoviti mladosti.

Ko bom odrasel, bom skrbel, da boš ostala biser na Balkanu, domovina.

Prizadeval si bom, da bomo imeli vsi dovolj kruha.

Svojim otrokom bom vcepila ljubezen do slovenskega jezika.

Domovina, greješ nas z ljubeznijo, nam daješ varnost in zatočišče. Vse to ti bom vrnila.

Nikoli ne bomo dovolili, da bi na naša tla spet stopil sovražnik.

Hvala, dragi pionirji. Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJ

Rod Ivanke Dolenčeve na Opčinah pri Trstu – Partizanovo pismo – Šola je porok narodovega življenja – V novih razmerah – Razpravljamo o reformi univerze – Dih in utrip slovenskega življa v mestu in v zaselkih – Otroci iz več mestnih četrti v osnovni šoli Josipa Ribičiča pri Svetem Jakobu – Zavzetost za vsako slovensko besedo – Nove publikacije o aktivistih OF – Ideali narodnoosvobodilnega boja ne tonejo v pozabo

Na obisku pri Ivanki Dolenčevi na Opčinah

»Via Ginepri, vidite, tudi to je bila včasih po naše preprosto Brinjeva ulica,« nas ob snidenju opozori Ivanka Dolenčeva, katere rod živi na Opčinah pri Trstu, kot sama pravi, že rodove.

»Poglejte,« mi razkazuje vse svoje zaklade: Tole so Dedijerjevi spomini na Tita, oni kup tam so sami Primorski dnevniki in ta, bliže vam, je kupček s »TV 15«. Vse lično zloženo in pri roki. V Ivankini hiši smo tega dne prav zgodnji obiskovalci. Običajno prihajajo k njej le

čevsko pokojnino iz Jugoslavije. Vse skupaj seštevajo za doščja za skromno življenje.

Četudi brije po općinskih ulicah neprijazen veter in se deževne kaplje zaganjajo v okenske šipe in čeprav je na prvi pogled vse mrtvo in opustelo, nam pripovedovanje Ivanke Dolenčeve spregovori o živih dogajanjih, o življenju tržaškega slovenskega človeka in njegovega vsakdana: »Novic nam pa zares ne zmanjka. Obveščeni smo prek radia, koprške televizije, Primorskega dnevnika; novice pa prinašajo tudi sorodniki in sosedje. Še vse do lani sem imela tudi abonma v Slovenskem gle-

sprejemu našega podjarmljenega naroda... To bi videl vzklike in veselje vaščanov ter vseh nas. Borba je trajala 3 dni, pa vsakokrat zmaga naših vrlj junakov...« To pismo Milana Dolenca z Opčin pri Trstu je zadnji pozdrav iz partizanov, napisano pa je bilo »na položaju 16. 9. 1944 in podpisano z« v. d. javnega tožilca Devetnajste SNOB Srečka Kosovele«.

»Komaj čakam petkov, ko pride v mojo hišo časopis,« nam je ob slovesu laskala Ivanka, potrdila pa je njene besede tudi sosed Gregorijeva, ki si TV-15 tudi vsakokrat sposodi.

stvo: ob koncu prejšnjega stoletja, ko se je rodilo iz navdušenja posameznikov in žrtv našega ljudstva, po prvi svetovni vojni, ko mu je nova oblast na vse načine hotela preprečiti obnovo, in po drugi svetovni vojni, ko se je po dolgem fašističnem obdobju moralo spoprijeti z raznimi oblastmi. Izrinjeni so bili iz javnega življenja naši Slovenci, prezirani in preganjani. In vendar je slovenska šola v središču mesta vsakokrat na novo zrasla in živela svoje življenje. Po koncu druge svetovne vojne se je šolstvo na Tržaškem z muko prebijalo čez pregrade zakonskih določil. Slovenski

Mali in veliki koraki Slovencev na Tržaškem

Najlepši pogledi z općinskih obronkov so tega dne izginjali v temnosivih meglah, ki so se z jugom valile od morja. Trst in njegovi pokrajinski razgledi so ustvarjeni za toplo mediteransko sonce, za vonj po cvetličnih vrtovih in mandarinah. Kadar pa se spustijo oblaki in morje sprevrže svojo sinjino v jekleno sivo, tedaj je tudi to mesto kot vsa druga nekam žalostno. Prav enega takih dni smo se odpravili na tržaške obiske.

Najprej smo se ustavili na Opčinah, kjer smo obiskali Ivanko Dolenčevu v ulici Ginepri. Potem smo se spustili v Trst, kjer smo v slovenskem kulturnem domu srečali množico slovenskega učiteljstva s Tržaškega, saj so prav tisti dan odprli šestnajsti seminar za kulturno in didaktično izpopolnjevanje tamkajšnjih slovenskih šolnikov. Komaj korak stran, na oddelku za zgodovino, ki deluje v stavbi slovenskega kulturnega doma, pa smo se srečali z dvema predstavnicama Združenja aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem ozemlju – z Nevo Lukeževu in Anico Udovičevu.

sosede, ki ji to in ono prinesejo s trgovine, sicer pa se večino dni sama suka po hiški.

»Res so dobri ti moji sosedje, vse mi prinesejo in tudi poklepetajo z menoj.« Videti je, da se Ivanka v svoji Brinjevi ulici ne počuti samo, četudi je sama, odkar ji je (komaj pred nekaj leti) umrl zadnji sin. Pet svojih najdražjih je izgubila, in vendar ponosno prenaša težo bolečine in tudi leta, kajti tudi ta se že krepko nagibajo proti osemdesetletju.

»Žalost v hiši se je začela že pred vojno in nadaljevala z vojno. Otroke so začele pobirati takrat še neozdravljive bolezni.« Mož je ob razpadu odšel k partizanom. »Te Dedijerjeve spomine na Tita pa mi je poklonil moj zadnji sin Jadran. Tudi on je pred nekaj leti umrl.«

»Da bi vam povedala kaj o vojnih dneh in življenju danes, pravite? Dosti tega se je zgodilo. Življenje smo imeli težko vseskozi. Družina, otroci in nenehno pehanje za zaslužkom... Do konca vojne tako nisem vedela, kako je z mojim možem. Potem pa so mi povedali, da je padel tam nekje v Trnovskem gozdu oziroma nekje blizu Otlice. Nihče ni vedel povedati kaj natančnejšega in še do danes ne vem zanesljivo, kje bi mu lahko položila nagelj na grob.«

»Vse življenje sem hodila pomagat v gostilno in tudi drugam, da sem prislužila še kak dinar. No, danes mi tega leta ne dopuščajo več, pa tudi sedaj dobivam skromno državno podporo in tudi bor-

dališču v Trstu, sedaj pa se že bolj poredkoma odpravim zdoma. Pa saj imamo tudi tu na Opčinah vse živahno. Dober je dramski oddelek, pa tudi naši pevski zbori niso od muh. Prav pred nedavnim, pred dnevom mrtvih so se dobro odrezali, ko so zapeli ob odkritju spominskih plošč 111 padlim in umrlim v NOB iz našega kraja. Zbrala se je množica ljudi. Najlepše pa mi je bilo pri sreči, ko so nad ploščami padlih zaplapolale tudi jugoslovanske zastave, ki so bile v teh krajih toliko let prepovedane.«

Mama Ivanka, kako pa je kaj z vašo mladino, smo jo povprašali. »Nič več ni pravega, nič več. Mladina je vsa raztresena naokoli. Doma je zares redkokdo. Eni so se razkropili po slovenskih šolah v Trstu, drugi hodijo že na delo. Res je, da imajo tudi na Opčinah vrsto slovenskih krožkov in pevska zbora, toda če jih srečate v tramvaju, vsi po vrsti čeblijo po italijansko. Potem je pa tudi tisto: naši fantje se ženijo z Italijankami, dekleta pa s tujkajšnjimi italijanskimi financarji. Potem je pač odvisno, kdo materinščino govori še naprej.«

»Oj, kaj vse bi vam lahko pripovedovala! Veste, da je bil v tej moji hiši tri leta sedež odbora OF? Bili so prav hudi časi. In tale poslanka Gruber-Benkova, saj ste gotovo slišali zanjo – nekoč so bili prav revni, bila sem še deklica, ko jih je moj oče sprejel pod našo streho. Ta gospa pa se tega najbrž ne spominja več...«

Več manjših bolezni je prisililo Dolenčevu Ivanko, da je še tisto malo zemlje okrog hiše, kjer je prejšnja leta pridelovala zelenjavo, dala v najem. »Le toliko sem si pustila, da lahko poleti gojim svoje cvetje. Brez tega bi mi bilo pa zares težko,« pripominja. Preden se odpravimo naprej proti Trstu, seže še v bližnji predal, kjer so shranjene dragocenosti njenega življenja. Papirček, mnogokrat prepognjen in orumenel, je pismo njenega moža iz partizanov. Besede so bile namenjene njegovemu bratu:

... Hvaležen sem ti, da sprejmeš z veseljem vsako mesto, katero ti določa naša vojska. Istotako tudi jaz nisem nikdar zavrnil povelja svojih predstojnikov, ker ravno danes je čas, da smo požrtvovalni ter združeni v ta mogočni obroč, v katerem se držimo nepremagljivi in vztrajni. Bliža se dan, ko bomo zmagoviti korakali v

Porok narodovega življenja

Sedanost je sad preteklosti, predvsem pa je sedanost v naših rokah in od nas odvisna ter porok prihodnosti. Kolo zgodovine se neprestano vrti in v tem vrtenju je neprestano na prvem mestu želja naroda po svojem obstoju in pripravljenost na žrtve za svoje življenje. Kdo je porok narodovega življenja? Šola. Ona je temelj njegovega obstoja in razvoja, nezamenljiva dobrina, enako veljavna pod slehernim soncem, v mestnem središču in v najbolj oddaljeni vasi, v matični domovini in v manjšini za mejo. Učiteljem je bila vedno zaupana velika in odgovorna naloga prebujanja in krepite narodne zavesti, naloga oblikovanja take podobe naših mladih rodov, ki bo zagotovila, da se bodo bogata izročila iz preteklosti neokrnjena vključila v stvarnost vsakdana kot poroštvo za razvoj napredne miselnosti.

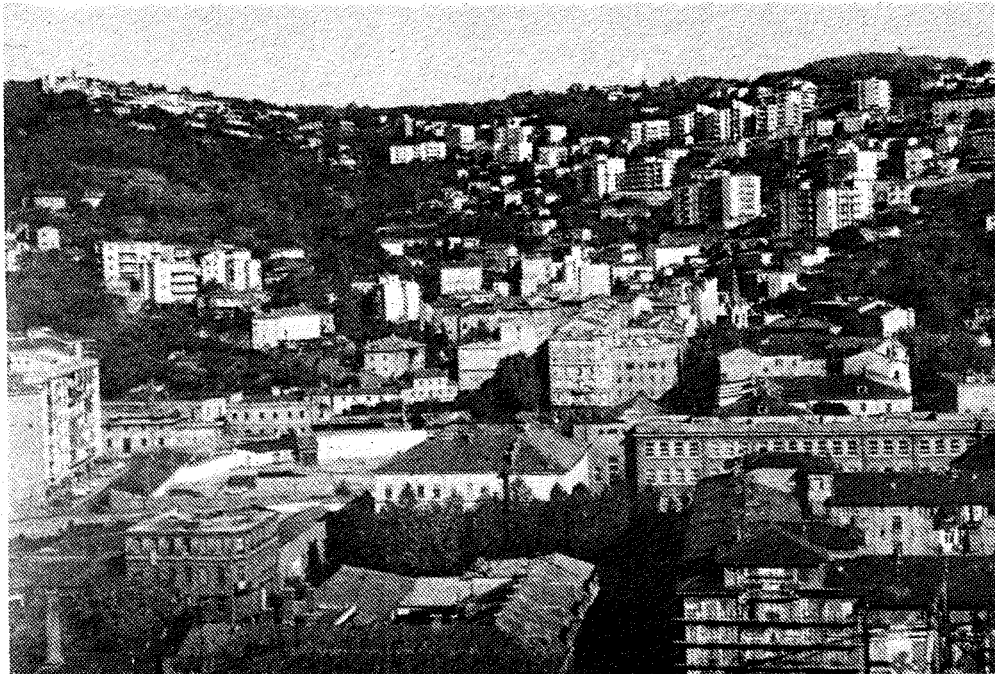
Trikrat se je morala narodna skupnost na Tržaškem bojevati za slovensko šol-

žitelj je bil nezaščiten, poudržen asimilaciji in veliko Slovencev se je iz Trsta razkropilo na vse strani daleč po svetu.

V novih razmerah, ko je zgodovina sklenila veliko poglavje ozemeljske pravde med Italijo in Jugoslavijo, pa je postalo vprašanje uveljavljanja temeljnih pravic naše narodnostne skupnosti v zamejstvu bolj kot kdajkoli življenjsko pomembno. Priznanje domovinske enakopravnosti materinega jezika vseh državljanov ob neomajni kulturni zavesti pomeni gonilno silo napredka, ki se neprestano oblikuje v boju za boljšo prihodnost ob spoštovanju izročil iz preteklosti.

Kulturna zavest na Tržaškem ima svoje zveste nosilce. V to smo se prepričali, ko smo se pred dnevi pomešali med udeležence vsakoletnega, že tradicionalnega slaviščičnega seminarja v Trstu.

»Saj ni, da bi človek pričakoval, da bo v tako kratkem času seminarja z veliko žlico zajel vse novo znanje,« pravi profesor Egidij Košuta, ravnatelj učiteljskega v Trstu, »vendar pomeni seminar bo-

Trst v sončnem dnevu, kakršnega žal, ob zadnjem obisku nismo užili.

Naslovnica pred nedavnim izdane knjige »Sv. Jakob«

gato kulturno izmenjavo. Bistvo je stimulacija našega dela in naše vztrajnosti. Seznanimo se z najvidnejšimi osebnostmi slovenske literature. Neposreden stik z matičnim narodom v nas rojeva občutek, da smo še njegova zelena veja. Pa tudi mi sami, ki smo sicer raztreseni po šolah na Tržaškem, trdneje sklenemo roke.

Pet ravnateljstev imajo in vsako je odgovorno za svoj krog šol. Sto petdeset učiteljev in tristo profesorjev trenutno pripravljajo na samostojno življenje tri tisoč osemsto dijakov. Učni kader je razmeroma mlad. Marsikje poučujejo dijaki, ki nima-

Ivanka Dolenc, ki kljub svojim šestinsedemdesetim letom še vedno spremlja kulturno in politično dogajanje na Tržaškem, pravi, da hudih vojnih dni tudi mladi ne bi smeli pozabiti.

jo še dokončane univerze, predvsem predmete, katerih mesto na šoli ni prav nič stimulatивно, to je matematiko in fiziko. Mladi šolniki se šolajo na učiteljsku v Trstu in Gorici ter na univerzi v Trstu, Vidmu in Ljubljani. Vendar pa jim diplome, ki jo prinesejo iz Ljubljane, tamkajšnje oblasti ne priznavajo in zato morajo opravljati še posebne izpite. Za vpis na univerzo potrebujejo dokončano višjo srednjo šolo, ki traja pet let. Ker pa traja njihovo učiteljske le štiri leta, morajo bodoči študentje obiskovati dopolnilni tečaj v večernih urah.

In potem nekaj, kar vzbudi pozornost: »Univerza pripravlja strokovnjake, ne pa pedagogov,« pravi moj sogovornik, ravnatelj tržaškega učiteljskega doma. »Sola pa potrebuje takega strokovnjaka, ki bo znal poiskati pravo pedagoško pot do svojih gojencev in

Fotografija iz knjige »Sv. Jakob«: 1. maj 1945

po njej izliti svojo strokovnost prednje. Zato razpravljamo o reformi univerze in tudi višje srednje šole, na katero čakamo že petdeset let. Leta 1963 je bila namreč reformirana pri nas nižja srednja šola (6. 7. in 8. razred naše osemletke), ki bi ji morala slediti reforma višje srednje šole, pa temu ni bilo tako. V fazi razvoja smo. Z reformo nameravamo odpraviti zavore strogo začrtanih smeri. Mladi bodo imeli več možnosti prehajanja, če se bodo med samim študijem odločili za drug poklic.

Pogovoru o poklicih se je pridružil namestnik ravnateljice osnovne šole France

Drago Pahor, poleti umrli tržaški borec, šolnik in pobudnik za ustanovitev Združenja tržaških aktivistov OF.

Bevk na Opčinah pri Trstu Bruno Kralj. »Predvsem je vzpodbudno, da se naši študentje vračajo,« pravi. »Za katere poklice se odločajo? Pa... včasih je bila najprivlačnejša medicina. Danes v njej mladina nima več perspektive, ker so delovna mesta zasičena. Danes je prav šolnikov največ med mladimi. Najraje študirajo književnost, kakor da jih zaradi iztrganosti iz objema domovine nek poseben čar vleče v globine slovenskega književnega ustvarjanja vseh časov. Pa tudi ekonomistov je dovolj in tistih, ki jim je pravo življenjski smisel. Od približno dvesto učencev, ki vsako leto končajo šolsko obveznost, jih sto dvajset šolanje nadaljuje. V zadnjem letu se je to število še povečalo, saj imajo novo možnost poklicne šole v treh smereh, med katerimi je zemljemerstvo šele letos storilo prve korake.

Glede zaposlovanja nimajo težav. Nestrpnosti ni. Imajo svoj oddelek sindikata. Tudi v državne službe je odprta pot slovenskemu življenju na Tržaškem, brez kakršnihkoli pritiskov.

Vrtce imajo dvojne: občinske in državne. Vseh je sedemindeset. Kadre zanje vzgajata učiteljski v Trstu in Gorici, ki vključujeta posebno vzgojiteljsko šolo.

Zanimalo me je, kako je čutili dihi in utrip slovenskega življa, bodisi v mestu bodisi v zaselkih. »Smo pač manjšina,« pravi moja sogovornika. V zaselkih pride bolj do izraza slovenski jezik in po šolskih hodnikih je vse manj italijanskih besed. Vendar je to jezikovni izraz na nižji ravni, na ravni narečja. Največ težav je tam, kjer prihajajo otroci iz mešanih zakonov in število teh je vse večje v mestu, kamor se selijo mlade družine z željo po naprednejšem življenju, za katerega na podeželju, kjer naj bi ostalo vse simbolično in nespremenjeno, nimajo. S tem so tudi šole na podeželju ogrožene. Čut ogroženosti vzpodbuja k svobodnim dejavnostim. Na vasi delujejo razna društva, v šolah organiziramo dramske, lutkovne, športne krožke itd., težimo za povzornostjo z Glasbeno matico, gledališčem in drugimi kulturnimi ustanovami.

Toda že to, da so skoraj vse osnovne šole poimenovane po naših možeh, kulturnih ustvarjalcih in borcih, veliko pomeni; pomeni povezavo s plemenitimi generacijami naše preteklosti, pomeni obujanje njihovih izročil, in kakor da iz njih črpajo moč, da nadaljujejo boj, ki so ga začeli buditelji slovenskega naroda, boj, ki so ga vneti domoljubi uveljavili s svojimi žrtvami in z junaštvom v zmagovalnem pohodu proti zariji svobode.

Sveti Jakob v Trstu je bil včasih izrazita delavska četrt. Danes ni več. Razvil se je v širše mestno središče. Tudi ljudje niso več tisti kot nekoč. Še pred šestdesetimi leti je bila večina prebivalcev Slovencev. Potem se je začela migracija, asimilacija in slovenske vrste so se razredčile. Toda šentjakobske osnovne šole so vodile nit življenja slovenskega naroda na tem koščku zemlje. Celo vrsto imen nosi kronika šentjakobskih šol, ponosnih imen, pod katerimi se skrivajo ljudje, ki so se tod bojevali za slovenski jezik in slovenski življenj: od Emila Adamiča, ki je v začetku dvajsetega stoletja delal v šentjakobski čitalnici, pa Justina Arharja, Marije Arriglerjeve, Jožeta Babiča in drugih, vse do današnjih dni... Z Ado Krevatin smo se pogovarjali, ki ob še štirih učnih močeh poučuje na lani aprila novo poimenovani osnovni šoli Josip Ribičič pri Svetem Jakobu.

»Naša šola je začela s poukom leta 1900 s Ciril-Metodovo šolo,« pojasnjuje Ada. »Po drugi svetovni vojni ima sedež pri Svetem Jakobu. Imamo vrtec in osemletko, ki jo sestavlja pet razredov osnovne šole in trije razredi nižje srednje šole. Osemindeset je naših osnovnošolcev in čeprav jih je tako malo, ima vsak razred poseben pouk. V mojem razredu je na primer le osem učencev. Po eni strani je to pozitivno, saj lahko delam z vsakim učencem individualno in vsakega posebej poznam, da mu lahko svetujem to in ono. Nasprotno pa nimamo možnosti pouka po skupinah, ki ga določene teme nujno zahtevajo. Moramo pač prilagoditi metode pouka.

V šolo Josipa Ribičiča pri-

hajajo otroci iz več mestnih četrti. Nimajo veliko pošolskih stikov. Le še v kakem krožku, med športniki ali skavti, so skupaj ali pa, če se srečajo v šolski knjižnici. »Slovenščina je zanje huda oreh,« pravi tovarišica Krevatinova, »ker poskušajo prevajati tržaščino v slovenski jezik. Govorimo jim o domovini Jugoslaviji. Mali tega ne morejo razumeti, razdvojeni so: Zakaj smo Slovenci in zakaj živimo v Italiji, sprašujejo. Ko dozori, to razumejo. Včasih je delo s temi našimi paglavci prav utrudljivo,« se nasmehne Ada. »Ustaviš se in rečeš: danes pa nisem ničesar dosegel. Pa, če imaš mlade rad, kreneš dalje, zaradi njih in zaradi sebe, kajti največje plačilo je zame vsak tisti trenutek, ko na moja vrata potrkajo tiste roke, sedaj že srednješolcev, ki sem jim jaz vodila prve poteze svinčnika po papirju, ko pri meni poiščejo besedo tiste, nekoč kuštrave glave, ki so zahtevale največ mojega truda.

Na Tržaškem skrbno prilivajo, da bo plamen slovenske narodne zavesti žarel še naprej, jutri, pojutrišnjem, prihodnjega leta, desetletja in stoletja, da bo žarel za prihodnje rodove.

Boljunski učitelji: število novih učencev ne pada

Med odmorom prvega dne seminarja za slovenske šolnike na tržaškem smo v pogovor ujeli tudi dve slovenski učiteljici iz osnovne šole v Boljuncu, vasi, približno deset kilometrov oddaljeni od Trsta. Takole sta začeli pripovedovati, kar takoj o svoji šoli: »Na naši šoli je celotna petletka, več let že učiva tu in lahko rečeva, da število novih učencev, slovenskih otrok, ne upada. Sploh je značilnost dolinske občine, da govorijo pretežno vsi slovensko. Naši otroci pa po končani osnovni šoli skoraj vsi nadaljujejo šolanje v slovenskih srednjih šolah.

Ko smo Vesno Tulovo in Ido Klaričovo povprašali o tem, koliko njuni učenci poznajo zgodovino druge svetovne vojne in narodnoosvobodilnega boja, sta povedali, da so o tem mnogo več vedele dosedanje generacije otrok, katerih starši in dedje so bili neposredno udeleženi v NOB. Z mlajšimi je pa tako, da vedo vse manj o tem času.

»Za nas zamejske (tržaške) Slovence je najbolj boleče

to, da je razen po slovenskih šolah, slovenski jezik povsod zastavljen. Celo v cerkvi,« je menila Vesna Tulova. Sama živi pri svetem Ivanu, kjer je bil nekoč poglavni del prebivalstva slovenski. Sedaj je že mnogo drugih priseljencev. »Mi v našem rajonskem svetu nikakor ne moremo priti do slovenskega prevajalca, se pravi do rabe slovenščine s prevajalcem, medtem ko je šentjakobcem (tam sem doma po rodu) to pred nedavnim uspelo doseči,« se huduje. V njunih besedah je čutili aktivizem, zavzetost za vsako slovensko besedo, za vsakega slovenskega učenca. In njuni očitki na rovaš rabe tujk v vsakdanjem slovenskem pogovornem jeziku, tujk v slovenskem časopisu in drugod, so sedaj razumljivi.

★

Korak od glavnega vhoda v slovenski kulturni dom v Trstu, v isti stavbi, so prostori oddelka za zgodovino, kjer »domujejo« tudi aktivisti tržaškega območja oziroma kjer domuje predvsem sekretariat Združenja aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem ozemlju. Tam smo obiskali in se pogovarjali s predsednico tega združenja Nevo Lukežev in sekretarko Anico Udovičev.

»Pripravljalni odbor za ustanovitev združenja je deloval kar deset let in njegova duša je bil poleti preminuli Drago Pahor. Pripravili smo veliko srečanje nekdanjih aktivistov, na katerem je bil potem tudi sprejet naš statut,« pripoveduje Neva Lukeževa. »To je bilo leta 1978. Naše združenje nima ne članarine ne zapisanega članstva. Vendar pa vemo, da je nekdanjih aktivistov na Tržaškem še nekaj sto. Sedež imamo tu v kulturnem domu, delujemo pa takole: v ožjem odboru nas je 12 in se srečujemo na sestankih tedensko. Potlej je pa širši odbor, ki šteje nekako 30 članov in se sestaja mesečno ali po potrebi. Prav v zadnjem času se že kaže vrsta rezultatov naše aktivnosti. Vsekakor smo združenje, ki ima izjemno vestno in pridno članstvo. Vse naloge, za katere se dogovorimo, so tudi dejansko opravljene. Naše združenje se namreč ni ustanovilo le zato, da bi se srečevali na tovariških srečanjih. Mi želimo, da bi bilo povsod, karkoli že delamo, naše delo prežeto z ideali osvobodilnega gibanja. Skrbimo tudi za bolne sotovariše, jih obiskujemo in jim po svojih močeh poma-

gamo, hkrati pa marljivo zbiramo podatke o narodnoosvobodilnem gibanju na tržaškem ozemlju v času NOB, prirejamo srečanje s pisatelji, zgodovinarji. Tako smo imeli pred leti tudi srečanje z nekdanjimi skojevci pa s partizanskimi tiskarji...»

Tovarišica Anica Udovičeva nam je povedala, da so aktivisti na Tržaškem izredno aktivni tudi pri iskanju in zbiranju konkretnega gradiva za posamezne publikacije in so tako deloma rezultati njihovih prizadevanj številni podatki o aktivistih osvobodilne fronte, med njimi tudi v knjigah »SV. Jakob, zgodovinski razgledi po življenju Slovencev v tržaškem delavskem okraju« ter v »Boju za svobodo« in drugih knjigah.

»Pri nas je ta čas še vedno tako, da imajo udeležbo v NOB nekateri nekdanji aktivisti priznani, nekateri pa ne (govorim o italijanskih oblasteh seveda), kar bo treba še urediti. V začetku smo si tudi prizadevali, da bi se združili pod okriljem tukajšnje državne borbevske organizacije ANPI, vendar pa njihov pravilnik izrečno določa, da se lahko v tej organizaciji združujejo borci, ki so se bojevali v organiziranih vojaških enotah. No, sicer pa je pomembno, da se združujemo v osnovnih idejah, in da s srečanji dosegamo tisto osnovno, zaradi česar smo se sploh organizirali – to je, da preverjamo svoje moči, se povezujemo z zvezo invalidov in vsemi, ki napredno mislijo.

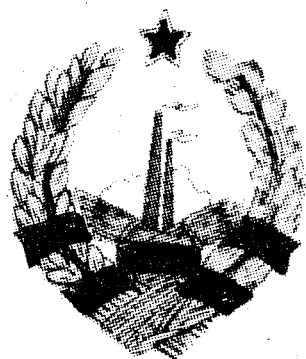
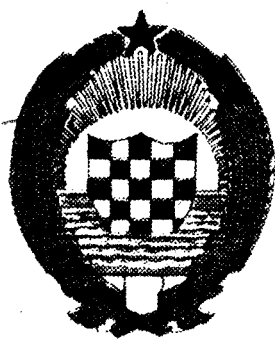
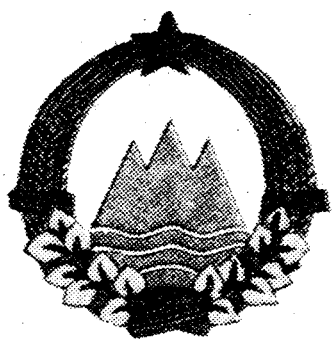
»Ravno v tem času ustanovljamo aktivisti rekreacijski krožek v okviru slovenskega športnega društva Bor, da bomo nekdanji aktivisti tudi po tej plati poskrbeli za svojo gibčnost,« našteva Anica Udovičeva konkretne akcije. »Pri nas je še vedno tako, da se za slovenstvo moramo bojevati, in zato je aktivizem še kako potreben in je ostala marsikatera parola iz NOB uporabna za današnji čas. Nenehno iščemo stike in prenašamo izročila narodnoosvobodilnega boja na našo mladino in tako izvenevajo tudi vse naše prireditve, zletje...»

Obe tovarišici, Neva in Anica, sta hiteli s svojimi vsakodnevnimi opravili, pa nam vendar v pogovoru nista pozabili omeniti pomembnosti Osimskih sporazumov, pa tudi ne prikriti trpkoga nasmeška, ko je beseda nanesla na naš jugoslovanski bližajoči se praznik – dan republike.

B. Ž. J.
Živa Drole

Slovenski kulturni dom v Trstu

V ponedeljek, 29. novembra 1943, se je Jajce zbudilo v hladnem, jasnem jutru. Ulice in hiše so bile polne partizanske, Titove vojske. Jajce, staro mesto na slapovih Plive, je svobodno že 103 dni. A še vedno premalo, da bi bile odstranjene vse ruševine, ki jih je pustilo bombardiranje...

Prebivalci Jajca so vznemirjeni. Slutijo, da se nekaj dogaja, a ne vedo točno, za kaj gre. Nad njihovi mestom, tam, na zidovih, se vije rdeča zastava. Tako je že od 17. avgusta. Ves čas je slišati grmenje topov in odmeve bojev Prvega proletarskega korpusa... To je tudi odmev bojev, ki jih vodi druge Titove enote. V njih je sedaj 300.000 borcev, ki zadržujejo na tleh naše dežele pol milijona sovražnikovih vojakov. Mnoge od teh partizanskih enot branijo in širijo osvobodjena ozemlja. Njihovo središče je - Jajce...

Prišli so resnični predstavniki ljudstva

To jutro je Jajce več kot to! Samo še 12 ur je do začetka zgodovinskega dejanja.

Dvanajst ur je do začetka drugega zasedanja AVNOJ...

Vsi so zbrani. Tito je tukaj že 95 dni. Tu je tudi centralni komite Komunistične partije Jugoslavije, pa vrhovni štab. V Jajcu so oficirska sanitetska šola, partijska šola, komaj ustanovljen Tanjug, razna uredništva in zavezniške misije.

To jutro je Jajce nova Jugoslavije - v malem.

Prišli so njeni predstavniki. Zbranih je 142 delegatov drugega zasedanja AVNOJ. Njihova sestava točno govori, kakšna bo država, ki jo bodo čez 12 ur začeli ustvarjati tudi z

odloki. Iz Bosne in Hercegovine - 46 delegatov, iz Črne gore z Boko - 16, iz Hrvatske - 37, iz Slovenije - 17, iz Srbije - 24, iz Vojvodine - 2 delegata. Vsi so pred tem dobili pozive, tiskane na šepirografu in s podpisom - Tito. Dobili so jih v začetku novembra s sporočilom: »Izbrani delegati naj takoj odidejo v zahodno Bosno...«

In šli so. Bile so to štiri kolone, ki so se prebijale proti Jajcu. Večina delegatov je tu. Iz Makedonije se zaradi težkih pogojev ni uspelo prebiti niti enemu. Prav tako ne iz Sandžaka... Prišlo je njihovo soglasje.

...Občutje, da »nikoli niso bili v tako neposrednem stiku z zgodovino, s pravim in glavnim procesom tega, kar je že zgodovina«, je prevzemalo in vznemirjalo vse delegate, ki so prišli prejšnji dan in ponoči in tako rekoč naravnost iz kolone pripravljali to, kar je bilo potem sprejeto. V zgradbi osnovne šole so delali pozno v nedeljsko noč. Točneje: predstavniki vseh delegacij so se dogovorili o vseh odlokih zasedanja. Pred tem je o odlokih Avnoja večkrat razpravljala centralni komite Komunistične partije Jugoslavije in njegov politbiro, ki ga je vodil Tito. Te odloke sta - na osnovi že utrjenih stališč - v glavnem sestavljala Edvard Kardelj in Moša Pijade.

Samo o enem odloku ni bilo govora do 28. novembra, do tega jutra. O odloku o podelitvi naslova maršala Jugoslavije. To je že pred tem ob neki priložnosti predlagal Moša Pijade, a se Tito s tem ni strinjal. O tem je ponovno, 28. novembra 1943, v betonskem predoru pri tovarni karbida, kjer se je zbrala slovenska delegacija, spregovoril France

Lubej. Boris Kidrič je predlog zelo plastično prenesel najvišjemu partijskemu in vojaškemu vodstvu. Ko se je vrnil, je prosil dr. Josipa Vidmarja, takratnega predsednika Osvobodilne fronte Slovenije, naj sestavi predlog o imenovanju maršala v narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije... Tako je bil to jutro pripravljen tudi predlog tega odloka...

Kdaj je bil sprejet odlok o datumu in kraju zasedanja

Vrhovni komandant, tovariš Tito, je to jutro, kot običajno, vstal zelo zgodaj, še predno se je zdanilo. Tudi prejšnjo noč je malo spal. Hiša družine Burić, v ozki, strmi, vijugasti uličici Kulina Bana, pod starim mestnim obzidjem, je bila njegov dom. Soba je merila 14 kvadratnih metrov in v njej vojaška postelja, štirje oblazinjeni stoli, dvodelna miza iz javorjevega lesa in - tri police za cvetje. V tej sobi, pripovedujejo udeleženci, so se pod neposrednim vodstvom tovariša Tita odvijale priprave na drugo zasedanje AVNOJ. Tito je stalno poudarjal, da so pred nami velike naloge. Poudarjal je veliko odgovornost pred našimi narodi.

To jutro je Tita pred hišo pričakala najmlajša članica družine Burić - mala Tončika. Vrhovni komandant je ljubko dekletce kot vedno pobožal po glavi, in potem s tovariši, ki so ga čakali, odšel v tovarno karbida... v betonskem bunkerju je sprejemal delegate, udeležence bližnjega zgodovinskega zasedanja.

Kraj zasedanja je Tito izbral, tako kaže, ko je

prišel v osvobodjeno Jajce, 17. avgusta ob 19. uri zvečer. Ve se, da se je mala kolona vozil vrhovnega štaba ustavila nad ustjem Plive, trideset metrov zahodno od slapov nad starim mestom in porušnim sokolskim domom. Tito je bil v prvem vozilu. Rana na roki, ki jo je dobil v bitki na Sutjeski, se je že zacelila. Obrnil se je k spremljevalcu in rekel: Tukaj bomo ostali!

Zadnje priprave na drugo zasedanje AVNOJ

Začele so se pospešene priprave na zasedanje AVNOJ. Delalo se je brez oddiha. Sestavljen je bil poseben odbor, ki ga je vodil Todor Vujasinović. Slikar Djordje Andrejević-Kun je s skupino skovancev končeval dekoracijo doma... Ključavničar Karlo Kaminski, ki je že pred dvema mesecema namestil svetlobni napis: »Smrt fašizmu - svobodo narodu«, je pomagal dekoraterjem. Električar Josip Ledić se je z inženirjem Živom Djordjevićem mučil, kako razdvojiti električno napeljavo, da bi bil ta večer osvetljen le dom... Fadil Rečić iz krojaške delavnice vrhovnega štaba je s tovariši šival uniforme za delegate... Nekaj dni kasneje je sešil tudi prvo maršalsko uniformo, in nanjo prišil čine in embleme, ki jih je izvezla Emina Zjajo...

Zasedanje se je začelo

...Tito je prišel iz svoje pisarne v tovarni karbida v dom točno ob 19. uri. Z njim so bili dr. Ivan Ribar, dr. Josip Vidmar, člani politbiroja. Drugi delegati so že na svojih prostorih...

Ko je vstopil, se je tihi

Jajce, november

Ustvarjanje AVNOJ je ena največjih pridobitev našega naroda. V katerih gradimo novo, pravičnejšo ureditev v deželah ljudstva, resnično bratstvo in enotnost vseh narodov Jugoslavije, ustanovitvijo protifašističnega sveta Hrvatske in še predte izvršnega organa so se začela v praksi uresničevati načela vati stoletne težnje posameznih narodov Jugoslavije, daup

šum spremenil v glasno pozdravljanje. Utihnilo je šele v trenutku, ko je Nikola Hercigonja dal znak

Zmaga je v lj

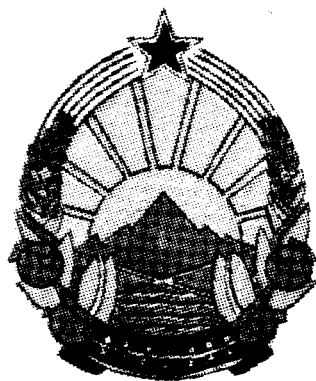
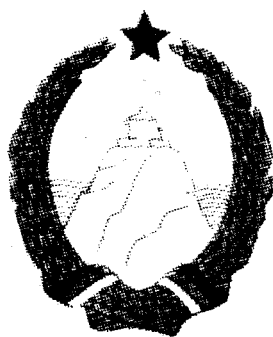
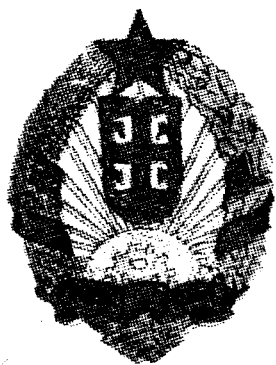
Bilo je v Jajcu novembra 1943. Mesto na slapovih Plive je bilo v novem središču partizanske najbližjimi sodelavci pripravljali odlokov, resolucije. Kljub ogromni osvobodilne armade, ki se je k do Stare planine in od Triglav za dolgo mizo, največkrat nag in ukazoval.

Prav takrat so sovražna letala prav so se priprave na zasedanje tajnosti. Med enim izmed bar Sapca, ki je stal na straži... mnih prostorov tovarne karbida, klical zdravnika, ranjenega b Držal je njegovo glavo in mu čine.

Operacija je bila dolga in na je umrl na Titovih rokah.

Tito se je jezil in karal zdravnika. »Vsak človek je dragocen, naših ljudi...«

1943

narodnoosvobodilnega boja tega časa. Položeni so temelji, na jugoslavije, položeni so temelji, na katerih se uresničujejo temelji prave, resnično demokratične ljudske oblasti. Z tem z ustanovitvijo slovenske Osvobodilne fronte in njenega enakopravnosti narodov Jugoslavije, začele so se uresničevati pravljajo sami s seboj.

(Iz Titovega poročila na drugem zasedanju AVNOJ)

ljudih

1943. Tito je skoraj kot v mirnem času. Države je tovariš Tito s svojimi prijatelji gradivo za zasedanje - načrte za boj. Vsega je vodil operacije bojevala od Jadranskega morja do Kajmakčalana ... Sedel je na stol nad poročili in zemljevidi.

Tito je često preletaval Jajce, čeprav je AVNOJ odvijale v največji nevarnosti. Bil je ranjen borec iz Srbije. Ko je Tito ob izhodu iz podzemlja videl ranjenca, je takoj poročal pa prenesel v svojo sobo. Z besedami skušal blažiti bolečine ranjenca.

Porodni zdravniki so ga zadržali. Borec je bil ranjen.

Dr. Ivan Ribar je v torek, 30. novembra 1943, okrog 5. ure, zaključil zasedanje. Svitalo se je novo jutro ...

zboru Gledališča narodne osvoboditve, in je v nočeno tišino zadonela himna Hej Slovani. Zborovalci

so poslušali stoje, nekateri z dvignjeno pestjo ob sencih. Točno ob 19.30 je na govorniški oder stopil dr. Ivan Ribar:

»Začenjam drugo zasedanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije...«

Zvrstili so se pozdravni govori.

Poročilo verifičnega odbora je po dvorani spet zadonel globok in umirjen glas predsednika dr. Ivana Ribarja:

»Besedo ima vrhovni komandant...«

Zadnje besede so se izgubile med navdušenim vzklikanjem in močnim ploskanjem. Vsi so bili na nogah, vsi so ognjevit pozdravljali prvega vojaka jugoslovanske revolucije.

Tito je očitno ganjen vstal in odšel na govorniški oder.

Človek, revolucionar, marksist, vojskovodja ...

Devetindvajset mesecev je bil na čelu osvobodilne vojske, minilo je devetindvajset mesecev zmag. Šolani okupatorski generali z visoko izobrazbo so izgubili vse bitke proti kovinarskemu delavcu Josipu Brozu.

Na govorniškem odru drugega zasedanja AVNOJ je stal človek, ki je potem v naslednjih desetletjih dal z močjo svoje osebnosti pečat vsej dobi.

»Komunistična partija je bila edina, ki je povedla ljudstvo v oboroženo vstajo ...«

... Majhni partizanski odredi, skoraj popolnoma praznih rok, so začeli hitro naraščati ter se razvijati v velike enote ...

... Narodnoosvobodilni odbori, ti zametki nove ljudske oblasti, so se sedaj bolj uveljavljali ...

... Nastanek Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije je ena največjih pridobitev našega narodnoosvobodilnega boja ...«

Delegati in gostje so vstali in dolgo viharno pritrjevali ter vzklikali: »Živel naš voditelj tovariš Tito! Živelo bratstvo vseh jugoslovanskih narodov! Živela naša slavna vojska!«

Član predsedstva dr. Vojislav Kecmanović-Djedo je začel razpravo o poročilu tovariša Tita.

Opolnoči. Menjava straž. Na obrazih zborovalcev še ni sledov utrujenosti.

»Poročilo tovariša Tita pomeni po vsebini zajetih vprašanj, po svoji mobilizacijski naravi, po strnitvi vseh naših prizadevanj, zgodovinski datum v nadaljnjem razvoju dogodkov, med nadaljnjim našim bojem in nadaljnjo usodo naših narodov ...«

»Mi danes kronamo napore naših narodov, naše slavne vojske ...«

»Spričo poročila tovariša Tita sem prepričan, da je naše ljudstvo prvič dobilo pravilno opredelitev svoje državne ureditve za svoj napredek in srečno življenje ...«

»Vidim, da se uresničujejo sanje, ki smo jih gledali skoz meglo ...«

Minila je prva ura 30. novembra.

Predsednik: ... Prehajam na četrto točko delovnega dela našega zasedanja: predlog za deklaracijo in sprejem odlokov Avnoja.

... Besedilo predlogov za odloke Avnoja je globoko seglo v zavest članov sveta. Štiri odloke so sprejeli tisto noč - štiri svobodnih in enakopravnih narodov.

... Člani sveta so soglasno in z viharim pritrjevanjem, potrdili de-

klaracijo. Nato je na oder stopil Josip Vidmar:

»Člani AVNOJ, prvega ljudskega parlamenta Jugoslavije! V imenu delegacije predlagam, naj sprejme odlok o podelitvi naslova maršala Jugoslavije vrhovnemu komandantu NOV in POJ tovarišu Titu.«

Zadnje besede govornika so se zlele z navdušenimi vzkliki in pritrjevanjem.

Moša Pijade:

»V zvezi s predlogom tovariša Vidmarja si dovoljujem predlagati, naj AVNOJ takoj izda odlok o podelitvi naslova maršala v narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije.«

Razlil se je nov val navdušenja in radostnih vzklikov: »Živel maršal Tito!«

Dr. Vojislav Kecmanović:

... Prehajamo na 5. točko: volitve predsedstva AVNOJ ...

Zjutraj ob treh in petnajst minut. Člani sveta so bili spet vsi na svojih mestih ... 6. točka dnevnega reda: predlogi za odloke AVNOJ in predsedstva AVNOJ.

Člani sveta so vsak odlok pozdravili z dolgotrajnim ploskanjem. Vihar navdušenja je vzbudil odlok o podelitvi naslova maršala Jugoslavije tovarišu Titu.

Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito je stopil na govorniški oder:

»Tovariši in tovarišice! Tu lahko izrazim ne le izredno veselje, marveč tudi velikansko zadovoljnost, ki me prevzema, ko pomislim, da je ta naš boj, ki smo ga bojevali in ki sem mu bil na čelu, rodil takšne uspehe, ki jih zdaj soglasno priznavajo. To odlikovanje, ki ste mi ga danes dali, me zavezuje, da

bom storil vse, kar je v moji moči, da bom zares upravičil zaupanje, ki ste mi ga izrazili. Zagotavljam vam, da bom na čelu naše junaške, nepremagljive narodnoosvobodilne vojske stopal od zmage do zmage in da bodo naši udarci še hujši, še srditejši kot pa doslej. Zagotavljam vam, da bomo storili vse, da bo naše ljudstvo kmalu svobodno ...«

★

Spet navdušeni pozdravi Titu.

»... Tito, maršale, mi ti se kunemo ...«

Z balkona je odjeknila pesem:

»Maršal Tito, mi ti se kunemo, da sa tvoga puta ne skrenemo ...«

Ta zgodovinski trenutek je Rodoljub Čolaković, ki je bil na drugem zasedanju Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije sekretar AVNOJ, v svojih spominih opisal takole:

... Tito je stopil h govorniškemu odru. Stal je nekaj trenutkov sklonjene glave, bil je utrujen in vznemirjen. Potem je naglo dvignil glavo in se z odločnim glasom zahvalil delegatom za zaupanje, ki mu ga izkazujejo, ne samo njemu, marveč vsej vojski, potem je dal svojo besedo delegatom, da se bo na čelu vojske bojeval za zmago ljudstva do poslednjega trenutka ...

Nihče od prisotnih ni opazil, kako mineva čas. Zasedanje je trajalo več kot 10 ur.

Dr. Ivan Ribar je v torek, 30. novembra 1943, okrog 5. ure, zaključil zasedanje. Svitalo se je novo jutro ...

Pripravila: Milena Strajnar

Reke delovnih ljudi, ki jih družita ljubezen in bratstvo

Dedinje, Jugoslavija v malem

Tuji, ki prihajajo k nam, morajo v spoštovanju umakniti načrtovani smehljaj. Morajo obnemeti brez pikre besede na jeziku. Kajti, kdor sreča kolono, ki se vije vzdolž Kruševske ulice na beograjskem Dedinju, mora začutiti, da ta tihi sprevod nima nič skupnega z romanjem, nima nič skupnega z mrzličnimi vrstami pred mrzlimi grobnicami sveta. Kdor stopi v korak z delovnimi ljudmi vseh narodov in narodnosti Jugoslavije, ki se pomikajo proti Hiši cvetja, začuti drugačen žar. In vsak med nami obljublja samemu sebi: »Jutri bom boljši človek, jutri ne bom zaspan.« Množica nikogar ne moti. Vse se odvija po redu, vsakdo je s svojimi mislimi. In ko stopiš pred kamen, komaj z imenom zaznamovan, takrat začutiš, da je odšel zadnji velikan in takrat se zaveš, da ostaja edina veličina v tem, da si vsa strnjena kolona, odhajajoča po bregu, preda roke in steče v nov dan nalogam, delu in novim radostim naproti.

Odkod si, od kod si, od kod si... Vprašanja vsehprek. Otroci, cicibančki, fizički, ki prvič vidijo široko ulico glavnega mesta, starci, ki prvič drsajo mestni tlak, delavci, kar v delovnih oblekah. Najstniki, brez žvečilnih v ustih, dolgolasci z bleščeče opranimi lasmi, ta pisana družina svobodnih ljudi se v vrsti prav nič ne dolgočasi.

Ustavljam se ob skupinah. Sprašujem, od kod so. »Iz Leskovca, znaš, osnovna šola Bore Stankovića.« A da, Borislav Stanković, že dolgo nisem prebrala nič njegovega. »Kostana«, »Nečista krv«, »saj to so njegova dela, otroci?« Vidiš, da znaš, se nasmihajo. »Mi tudi znamo: »Žive naj vsi narodi...«

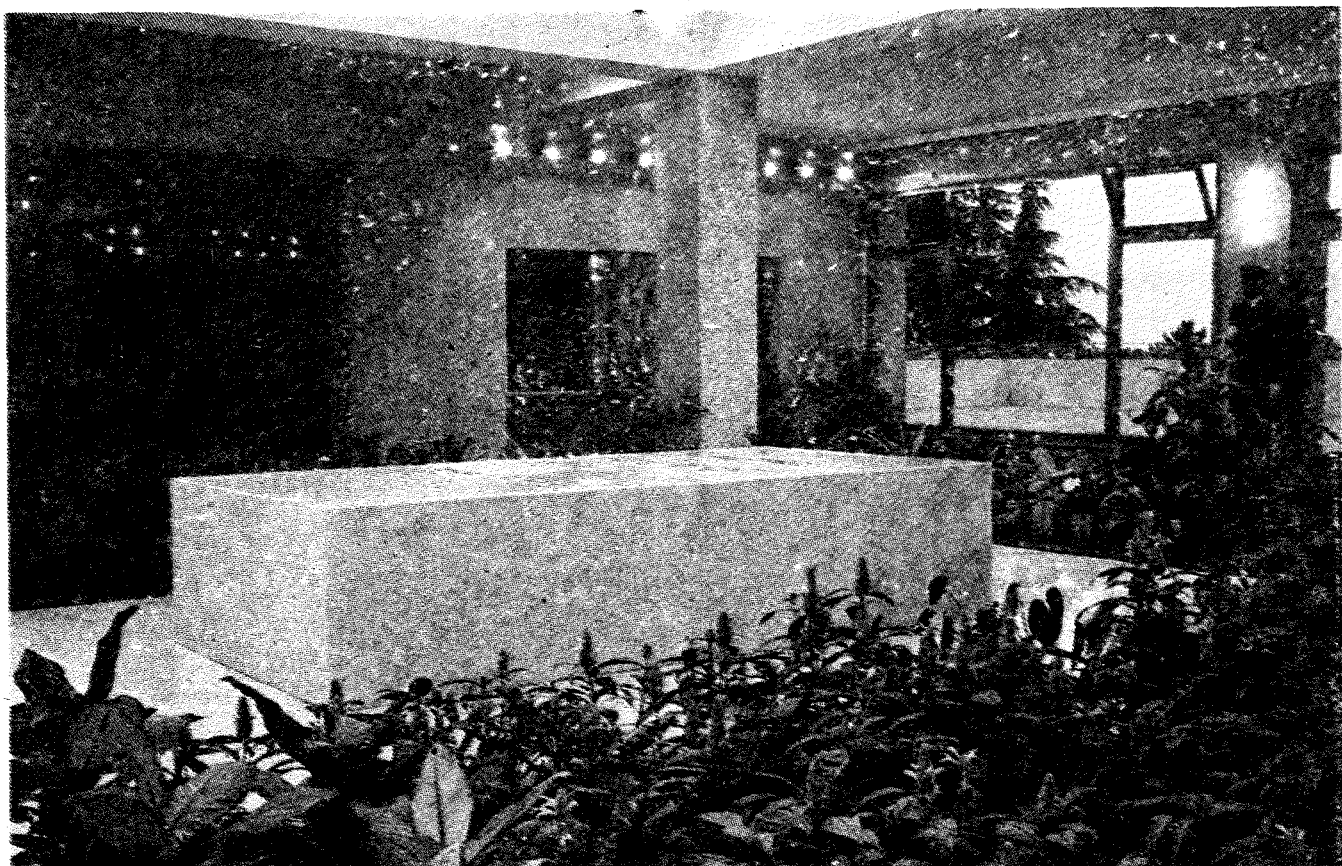
Stopam naprej ob vrsti. Pa vi, od kod ste fantje? »Iz Kinde. Veš, kje je to?«

»Mi smo pa iz Kiseljaka,« mi prijazno, sam od sebe pojašnjuje Rafet Mustaribašić, učitelj zgodovine, ki je pripeljal v

bili v Hiši cvetja. Kljub temu, da natančno veš, da je tam le grob, da poznaš tisti kamen in cvetni atrij, kljub temu da se prepričuješ, ti stisne grlo in zastaja dih. Kaj ni to žalostno, da ta svet ne premore več tako velikih ljudi?«

Kdo bi vedel, Edita, če je to res žalostno. Se preblizu je in še vse preživa podoba moža, ki je v velikana zrasel iz vrst teh majhnih narodov, vse preblizu nam je, da bi došli, da je odšel zares. Toliko niti našega življenja je prepletenih z njegovim imenom, njegovo podobo, besedo.

Nikogar ne poznam iz tega veka, ki bi bil mojemu dedu brat, očetu oče, meni učitelj in mojim otrokom prijatelj. Prav malo je ljudi, ki so znali v svojem času prerasti vse čase, in ki so v veku svojega bivanja živeli tisočero življenj. Tovariši Stari, Valter, Tito, vse to je zdaj naše, vsaka stopinja ujeta na filmski trak, vsaka beseda, zapisana in posneta, vsi resni in nasmejani izrazi s fotografij, vse v življenju in trpljenju preiz-

Beograd iz osnovne šole »Drugi oktobar« blizu Tuzle vse sedme razrede. Ze navsezgodaj zjutraj so krenili na pot in zvečer bodo spet doma.

»Mi smo pa iz Indije. Ves kolektiv je tu.« Za njimi cela reka živahnih deklet in fantičev iz osnovne šole Živadinke Divac iz Stanova pri Kragujevcu. Kdo je bila Živanka Divac, vprašam kuštravca, ki vleče rogla svoje rdeče rutice za vratom. »Ne veš, ja, od kod pa si?« me zvedavo pogleda mali Dule in v eni sapi zdrdra, da je bila to borka Tretjega kragujevskega odreda, in da je danes v Beograd prispelo kar 850 učencev iz te šole – vsi od četrtega do osmega razreda.

Na zadnjem ovinku pred potko, ki vodi k Hiši cvetja, stoji miličnik Janković, ki tu dežura vsak dan. »Red delajo v vrsti ljudje sami, le sem ter tja je komu potrebna pomoč. Včasih popeljem kakega starčka naprej. Kilometrskve vrste, kakršno vidite danes, pa so tu vsak dan od takrat, ko se zdani, pa do trde teme.«

O množicah, ki se zgrinjajo, pričajo tudi avtobusi, ki jih še z ene strani ulice, parkiranih drug poleg drugega, ni mogoče prešteti. Široka cesta je kot najdaljša avtobusna postaja na svetu. Vozniki taksijev ter beograjskih osebnih vozil se spoštljivo umikajo prihajajočim in odhajajočim velikanom.

Prav v trenutku, ko sem se odpravljala na rep kolone, se je iz bližnjih šestih avtobusov vsula množica delavcev iz tovarne »Desanka Petronijević« iz Titovega Užica. Z Angelino, Jagodo, Slobodanko, Zorico in Miljano stopam v breg. »Tako smo srečne, da smo končno lahko prišle sem. Dolgo so nam obljubljali. To sploh ni mogoče primerjati s tistim, kar ti prikaže televizijska kamera. Če bomo ostale tu ves dan, sprašujete? In četudi bi, je mar to veliko, če smo prišli sem, da bi se poklonili Titu? Nikoli nisem bila blizu, ko je prihajal v naše mesto,« pravi Jagoda, »rada bi postala vsaj za hip v Hiši cvetja.«

V senčnem parku, ob robu katerega se pomika kolona, srečam Edito Irmeš in Vojislavo iz Subotice. Tiho sedita na klopci in vsaka meje svoje misli. Na vprašanje odgovarjata le najnujnejše: »Sva iz šole Svetozarja Markovića. Ze zjutraj sva

kušene resnice so naše, naše bogastvo in zapuščina. Koliko tega bomo znali razumeti?«

Njegova veličina nam je bila ponos in zaslomba, imetje in porok, njegovo življenje nam ostaja vzor.

Nekdo iz kolone mi je rekel, kakor je pogosto slišati, odkar ga ni več med nami: »Saj mi smo vsi Tito!« Tako smo se zaobljubili, a treba je doseči trdno voljo tega moža, njegovo modrost in neomajnost, njegovo previdnost in pogum.

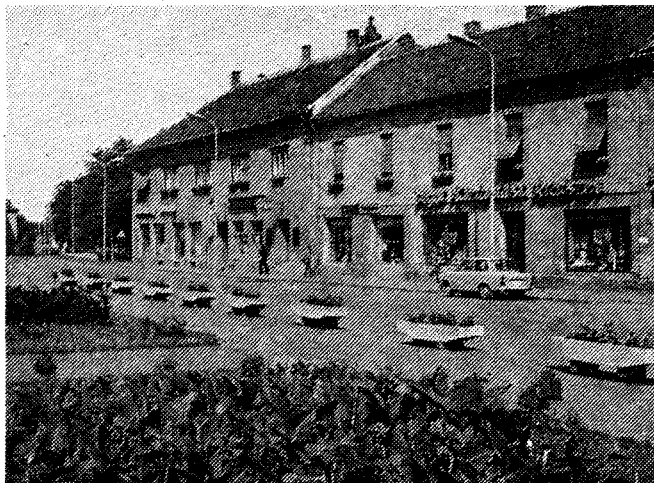
Prihajajo ljudje iz Knjaževca, Zagreba, iz Kranja in Kumanova.

Posedim se s Pašago in Hajrijo Jašarevićema iz Tuzle. »Žena je sicer doma, toda, ko smo v podjetju pripravljali to pot v Beograd, je vsakdo lahko vzel tudi svojo tovarišico ali tovariša s seboj. Prav morala sva priti sem. Najina hči je bila tu že pred mesecem. Vse nama je opisala tako živo, da sva se danes kar hitro znašla na Dedinju. In tudi solze so prišle prav tako, kakor nama je svoje občutke opisovala hči. Naenkrat, še sam ne veš kdaj, ti kaplja pripolzi po nosu. Še nikoli nisem videl jokati toliko ponosnih mož.«

»Zdaj podoživljam tisto neskončno dolgo pot, ki jo je prehodil pogrebni sprevod, takrat nisem mogla zapustiti delovnega mesta,« pripoveduje Ljiljana iz Beograda. »Ampak veste, najbolj me je presunil vsesplošni red, normalen ritem življenja in dela, ki se je vzpostavil tudi takoj po pogrebu in vsej žalosti navkljub. Tako smo pač najlepše pokazali svetu, da Tito ni le svetovni državnik in mož spoštovanja, ampak da je narodov človek, kakor mi ostajamo Titova država.«

Tudi borci, revolucionarji, ti njegovi najstarejši prijatelji in tovariši se v koloni pomikajo tiho, tiho. Kam jim bežijo spomini? V bosanske gozdove, k dalmatinskim otokom, v Drvar, Jajce, Bihać? Kjerkoli se ustavi njihov spomin, povsod ob njihovo ramo stopi zamišljen mož, s privzdignjenim ovratnikom, z škornjih, z rokami sklenjenimi na hrbtu. Maršal Tito, maršal Jugoslavije. Saj to je bilo v Jajcu... In tudi danes borci s stisnjeno pestjo po vojaško pozdravljajo v spomin na svojega komandanta. Kajti, bitke še niso do kraja izbojevane in njive še ne do kraja zorane.

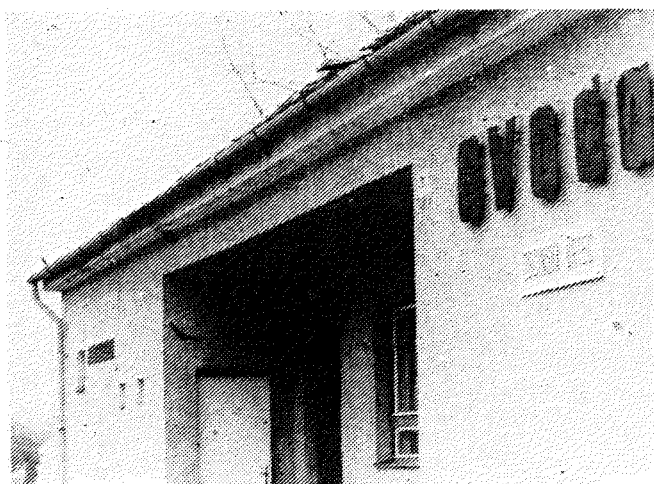
B. Ž. J.

Upravno središče Slovencev onkraj meje, Monošter

Gornjeseniška šola s slovenskim napisom

Vrtec zbuja upanje

Gornjeseniški razgled

»Slovenci ste, govorite slovensko...!«

Ko se vrne od vojakov Ferenz

Narodnostna renesansa slovenskih vasi na Madžarskem

Mejni prehod Hodoš, onstran meje Bajansenye, prva madžarska vas. Na mejnem prehodu umetno zresnjeni obrabi, pretirano vpludne besede, ki bi lahko izražale tudi nezaupljivost. Vse tja do Monoštra ali Szentgottharda obširna polja neobrane koruze, blatni kolovozi in živčen vrvež med njivami. Tišina, ki jo je parala mrzla burja pannonске nižine, je le tu in tam zmotil kakšen »trabant« pa moskvič ali lada, sicer pa je na cesti bilo vse mirno. No, čisto mirno le ni bilo: vsakih pet kilometrov je zanihala v zraku okrogla ploščica v rokah zresnjenih, toda vpludnih vojakov, sledil je pregled potnih listov in tako vse do Monoštra. Nikakršnih dvojezičnih napisov ni bilo videti ob poti, tudi pred Monoštom ne, četudi vedo tam povedati, da živi v mestu kakšnih petsto porabskih Slovencev. Izjema je slovenski napis na trgovini »blagovnica« in pa »Kulturni dom« na stavbi, ki služi temu namenu. Toda že sredi prostrane ravnine, ki jo razgibavajo gozdovi, in kakšnih pet kilometrov od Monoštra je videti ob cesti dvojezični napis kraja Slovenska vas. Dvojezično območje torej, slovenska manjšina, ki se je tukaj ohranila skorajda neokrnjeno, saj je devetdeset odstotkov prebivalcev Slovencev. To velja za sedem vasi, zbranih okoli najmočnejše trdnjave slovenstva na Madžarskem, Gornjega Senika. Vse slovenske vasi imajo dvojezične napise, tako so obeležena tudi pročelja nekaterih ustanov, zlasti vrtcev in šol. To je, kot zatrjujejo na Madžarskem, posledica usmeritve madžarske partije na dvanajstem kongresu, ki pravi, »da bi nacionalne manjšine na Madžarskem lahko bile še vnaprej aktivno udeležene v družbenem in političnem življenju, pospešuje partija ohranitev in razvoj njihove kulture v materinem jeziku, kar vse naj poglobi prijateljstvo in sodelovanje s sosednjimi narodi...«

Koliko je pravzaprav Slovencev v tem predelu, je težko reči. Znani so podatki iz pred desetih let, po katerih naj bi se med nemadžarske narodnosti opredelilo okoli 166 tisoč madžarskih državljanov, od tega 34 tisoč za Srbe, Hrvate in Slovence, ki jim tukaj pravijo Južni Slovani. Po nekaterih podatkih je okoli 5 tisoč Slovencev pa tudi tja do 6 tisoč. Resnica bo bržkone nekje v sredini. Južni Slovani imajo v sami Budimpešti svojo gimnazijo, ponašajo pa se tudi z uredništvom tednika Demokratične zveze južnih Slovanov, ki izdaja list z naslovom Ljudski list. Glasilo je veliko bolj znano kot narodne novine, vendar je v njem namenjena kaj malo prostora Slovincem.

Vso pomoč manjšini

Madžari radi poudarjajo, da se morajo manjšine, torej tudi slovenska, razvijati in ohraniti svojo kulturo. Slišali smo, da celo silijo starše slovenskega porekla, naj otroci govorijo v domačem jeziku, da jim bo to samo koristilo in da se nikakor ne bo dogajalo to, kar je bila v pre-

teklosti praksa. Slišali smo tudi, da opozarjajo v uradih ljudi slovenske narodnosti, naj govorijo v materinščini, vendar je spet res, na žalost, da se sami Slovenci največkrat težko sporazumejo z uradniki v slovenščini, saj gre za arhaičen jezik, ki se ne razvija. Prav zaradi tega so porabski Slovenci njih govor in navade pogost predmet znanstvenih raziskav jezikovnih in glasbenih posebnosti, ki so se ohranile kot posledica raztresenosti in šibke medsebojne povezanosti.

Omenjene trditve govore v prid madžarske manjšinske politike, a bi kazalo pogledati tudi prek teh trditve, v življenje samo, natančneje, v šole in vrtce, kjer se začne kulturna enakopravnost, resnična avtonomija.

V nižjih razredih osnovne šole so materinščini dodeljene tri ure pouka na teden, v višjih razredih pa ura več. Ni

lase: v vseh slovenskih vajah smo opazili precejšnje število novih, ličnih hiš, ki opazno izpodrivajo nekdanjo revščino.

Pač pa so porabski Slovenci prikrajšani za stike z matičnim narodom, torej tudi za možnost slediti kulturnemu razvoju izven meja Madžarske. Kulturnemu utripu svoje matične dežele lahko krepko prisluhnejo le enkrat na leto ali pa celo na dve, tri, kar je vsekakor premalo.

Izpoved mlinarja Andraša

Dvojezični napisi pred slovenskimi vasi so opravili svoje, in če lahko verjamemo prvemu vtisu, se je v odnosu do manjšin na Madžarskem res veliko spremenilo. Tudi mlinar Andraš Čabai v Zgornjem Seniku misli tako. Belo zaprašena smo ga zmotili v mlinu ob zgornjeseniškem

Andraš Čabai iz Gornjega Senika

veliko, a ne kaže biti nezadovoljen: ni še dolgo tega, ker niso manjšine imele nič.

Za materinščino začno skrbeti že v vrtcih in predvsem to velja poudariti, vendar se tukaj srečujejo s precejšnjimi težavami, saj nimajo ustreznih kadrov. Kljub temu je tudi tukaj videti precejšnjo odjugo. Vedno več učiteljic prihaja iz matične domovine, kjer se šolajo ali pa usposablja na posebnih tečajih. Na slovenski univerzi se trenutno šola več kot deset mladih iz Madžarske, natančneje, iz vseh slovenskih vasi.

Vzpodbudno je tudi to, da so že leta 1969 sklenili na vseh političnih ravneh, da začnejo uresničevati ustavno določila o enakopravnosti manjšin. O tem se vsaki dve leti razgovore tudi partijske organizacije, kjer je »etnično vprašanje« obvezno na dnevnem redu.

Brez gospodarske moči in ustreznega življenjskega standarda se manjšine težko obdržijo. Nekaj manjšine industrijskih obratov je Slovincem omogočilo, da jim ni treba več iskati zaposlitve v glavnem mestu, pač pa jo imajo kraj v Monoštru. Mladi ostajajo na vasi, obnavljajo in grade nove hiše, država jim gre na roke z zelo ugodnimi krediti, na ta način pa se seveda utrjuje zavest o narodnem in kulturnem izboru. Trditve ni privlečena za

Herman Kern: »V vrtcu se kajpak uče slovensko...!«

potoku, ki so ga vojaki kdove zakaj preimenovali v Turški potok.

Čabai je bil takoj pripravljen poklepetati, slovenščina mu je šla še kar dobro z jezika, za spremembo bolje kot s sogovorniki v edini zgornjeseniški gostilni.

Da so Zgornjeseničani domala vsi Slovenci, je vidno ponosno zatrdil Andraš.

»Glejte, dogaja se, da se že Madžari uče slovensko. Zdaj je veliko lažje. Vrtec imamo, kjer se uče slovensko. Uči jih dekle iz naše vasi, Irena Mukič. V osnovni šoli je resda pouk slovenščine preskromen, vendar bo že naslednje leto v Monoštru nova šola z internatom, kjer bodo poučevali v slovenščini tudi predmete in ne le materinščino. Hodimo na seminarje v Jugoslavijo, tam se tudi šolajo naši ljudje (na ljubljanski univerzi, op. p.), več kot deset jih imamo in vrnilo se bodo. Rad bi omenil pevski zbor iz Zgornjega Senika. Gostovali smo že v Sentvidu pri Stični, desetič zapored. Šakalovska plesna skupina je povezana z Beltinci, pevci iz Rogaške Slatine in Škofje Loke prihajajo k nam, v naš kulturni dom. Naši športniki sodelujejo s športniki iz Čepincev. Imamo petsto slovenskih knjig.«

Pripoved je prekinil zdravnik Hajdu Gaber, ki je pravkar vstopil z glasnim bogdaj, vedoč, da prihaja v sloven-

sko hišo. Gaber je bil dve leti madžarski poslanec v Libiji, dobro govori nemško in angleško, le slovensko mu ne gre.

Gabor odide, pogovor steče naprej. Zvemo, da se mladi dvakrat tedensko pogovarjajo v kulturnem domu, da zaplešejo in čitajo slovenske časopise in knjige. Nasploh je pozivljajoča Andraševa trditev, da mladina ostaja doma, da slovenstvo močno oživlja.

»Večkrat nas v uradih silijo, naj govorimo slovensko. Vi ste Slovenci, govorite slovensko, pravijo. Za nas starejše je težko. Pozabili smo že, sploh pa knjižno slovenščino. Lažje se izražamo madžarsko. Mladina je na boljši poti. Osnovo je dobila v osnovni šoli, najmlajša generacija pa že v vrtcu.«

Za svoj razvoj dobimo več kot Madžari. Samo za kulturo dobi naša kulturna organizacija dvajset tisoč forintov na leto, kadar pa gostujemo, bodisi izven ali pa znotraj države, nam povrnejo vse stroške.«

Težave s pisci

Vsako leto, na »državni dan«, se zbero pevci in drugi kulturniki v enem madžarskih mest in takrat manjšine pokažejo, kaj zmorejo. Tudi sicer jim Demokratična zveza južnih Slovanov pomaga, da prirejajo koncerte in takrat porabska slovenska pesem razburka kri davnih dedov, sledi, ki jih je še danes moč razbrati na nagrobnihih spomenikih slovenskih vasi, kjer ne manjka slovenskih, v za Slovence in manjšine nasploh neugodnih časih žal pomadžarjenih napisov. Tudi »Narodne novine« bi lahko bile bolj »slovenske«, če bi imeli novinarja, ki bi skrbel za to. Menda je uredništvo pripravljeno odstopiti nekaj več prostora slovenskemu življu in tako se naj bi tudi zgodilo, ko se vrne od vojakov Ferenz Mukič, novinar, ki je študiral v Ljubljani. On bo pisal slovensko, razneženo pove Andraš.

Andraš je prikljenjen na slovensko, porabsko ljudsko pesem. Zborovodja je. Veliko je naredil za slovensko manjšino, vedo povedati v Zgornjem Seniku. Petinpetdeset porabskih pesmi je zbral.

Ni se izgovarjal na mlin, nikamor ni priganjal Čabajev Andraš, a na deželi je že tako, da delo kliče. Privezal je bel predpasnik in odšel v mlin, kjer so se kopicile vreče moke.

Za vrtcem je sekal drva Kernov Herman. Široko se mu je razlezel obraz, ko smo ga vprašali, če govori slovensko.

»Kaj ne bi, če sem pa Slovenec,« je z močnim naglasom, a vendarle lepo po domače odrezal možakar petdesetih let in pokazal proti stavbi za hrbtno.

»Pa ti mladiči tudi že govorijo slovensko, v vrtcu. Ne bodo pozabili, ne.«

V trgovini sredi vasi nas je Ilonka, ki ima nekakšno žlahto v Kuzmi, slovensko pobarala, če jih poznamo, in da bi jih kazalo pozdraviti, če bomo skočili onstran meje.

Dober dan sredi Zgornjega Senika je odzvanjal po domače.

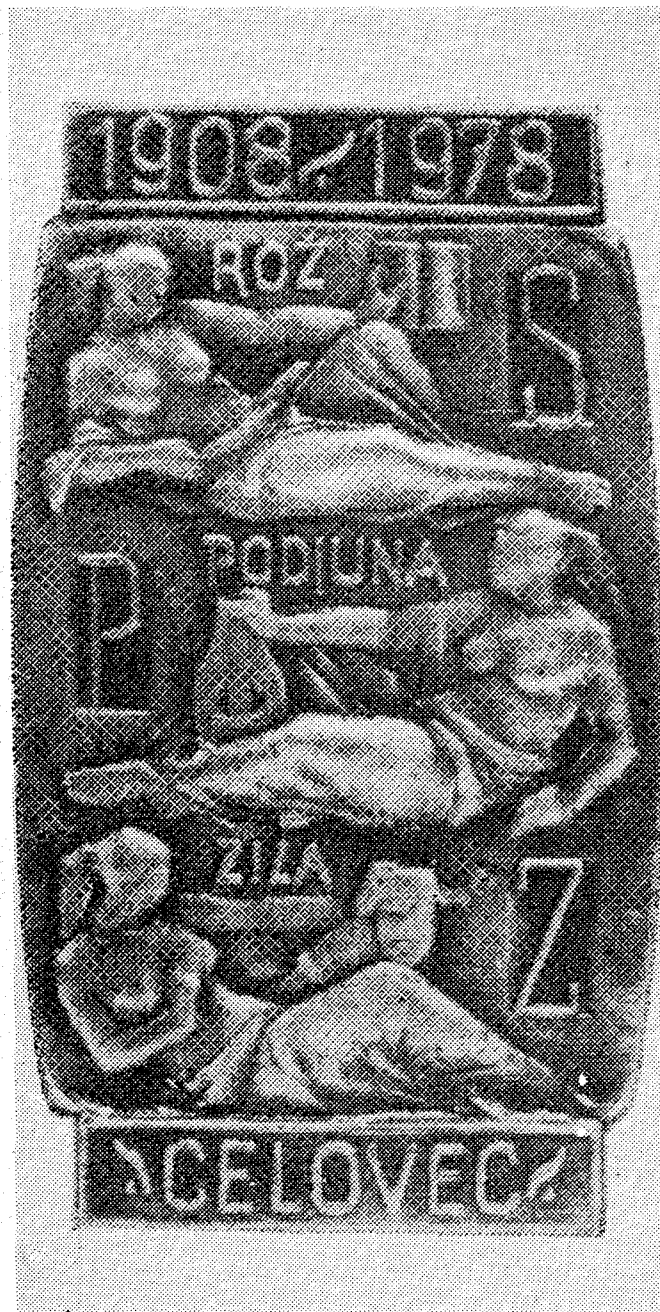
Milenko Strašek

St. Primus, Šentprimoz po naše. Slovenski vrtec s kulturnim domom.

Kar najpristnejša slovenska vas so na zunaj Vesele, ki so jih že dolgo tega nasiloma prekrstili v grobo zveneči Veseliach. Tamkaj domuje Janez Wutte-Luc, predsednik Zveze koroških partizanov. Luc in njegovi, družina in sovaščani, govore le slovensko. Vesele, četudi brez dvojezičnega napisa, so zavedne.

Umreti nočejo

Boj za gospodarsko enakopravnost

V Rožu, Podjuni in Zili so korenine slovenstva globoke

»Zveza slovenskih organizacij je trdno prepričana, da so čvrsti in dobri sosedski odnosi v tem delu Evrope nujno potrebni za nadaljnji razvoj manjšine in miru, in da hkrati pomenijo tudi močan obrambni zid proti vsem, ki na vsak način žele uveljaviti razdiralne težnje. V okviru takšnih dobrih sosedskih odnosov lahko tudi manjšina uspešneje uveljavlja svoje pravice.«

Tako je pribil Feliks Wieser, tajnik Zveze slovenskih organizacij ondan v Celovcu, sredi vrveža zanesenih in delavnih mladih ljudi, ki se že vrsto let ukvarjajo z eno samo dejavnostjo, ki jo lahko na kratko poimenujemo ljubezen do naroda, skrb za obstoj slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem.

Minilo je skorajda natanko eno leto, kar smo zadnjič obiskali Wieserja in njegove.

V tem času se je marsikaj spremenilo. Na bolje, bi se lahko reklo. Nenehno iskanje novih rešitev, v kakršno jih sili njihov boj, je prineslo tudi nekatera spoznanja, ki bodo poslej osnova njihove aktivnosti.

Res je namreč, zatrjuje Wieser, da se manjšina kot celota vse premalo vključuje v vsestranski razvoj avstrijske Koroške, in da tudi sodelovanje na vseh ravneh ni tisto, kar bi želeli. Treba je doseči, da jih večinski narod sprejme kot enakovredne, to pa pomeni, da se je treba iztrgati iz izoliranosti, v kakršno so bili in so še pahnjeni, predvsem po krivdi nacionalističnih, nedemokratskih sil.

Z vrsto sporazumov je uspelo marsikaj premakniti z mrtvega tira. Konec letošnjega leta bodo Avstrijci podpisali nostrifikacijo nekaterih študijskih smeri, ki doslej v Avstriji niso bile priznane. To je koristno, poudarja Wieser, tako zanje kot za Jugoslavijo in Avstrijo. Manjšine si veliko obeta.

Politika majhnih korakov, torej tudi nekakšna strpnost, rojeva sadove.

»Dvojezični napisi so zaenkrat le v izrazito gorskih predelih, povsem odmaknjenih od sveta, vendar nikakor ne nameravamo odstopiti od tega. Spoznali smo, da je pred tem treba urediti še marsikaj. V zadnjih treh letih smo uspeli, da so postali pozorni predvsem na naš gospodarski položaj. Tako rekoč prisilili smo avstrijske dejavnike, da so začeli razpravljati o nadaljnjem razvoju Koroške, ki spada med gospodarsko najmanj razvite predele v Avstriji. Naša prihodnja usmeritev je torej boj za gospodarsko enakopravnost in samo ta nam bo prinesla enakopravnost v mejah možnosti. Ekonomska odvisnost od večinskega naroda je breme, ki zavira.«

Wieser je opozoril, da je izredno močno odseljevanje ljudi na dvojezičnem območju. Da je infrastruktura slabo razvita. Oskrba prebivalstva šepa. Lekarni in zdravnikov ni. Struktura gospodarskih panog je takšna, da povzroča sezonsko nezaposlenost.

Mešana podjetja – uspeh

Spoznanje, da se mora avstrijska Koroška, ne le manjšina, gospodarsko postaviti na trdnije noge, je doseglo tudi del večinskega naroda. Dosegli so nekatere konkretne uspehe, trenutno dela pet mešanih podjetij in kar je za Wieserja najpomembnejše, dokazali so, da je takšno sodelovanje ne le možno, ampak tudi koristno in potrebno. Razmisljivo je, da se bodo otipljivejši rezultati pokazali šele čez leta.

Pomembna postavka ekonomske neodvisnosti so posojilnice, približno trideset jih je raztresenih po dvojezičnem ozemlju, le kakšnih pet pa se jih lahko pohvali, da že poslujejo kot banke. Kaj pomenijo močne banke za razvoj manjšine, je odveč govoriti.

»Morali se bomo preorientirati znotraj slovenske skupnosti. Proces deagracije je močan, usmeritev je

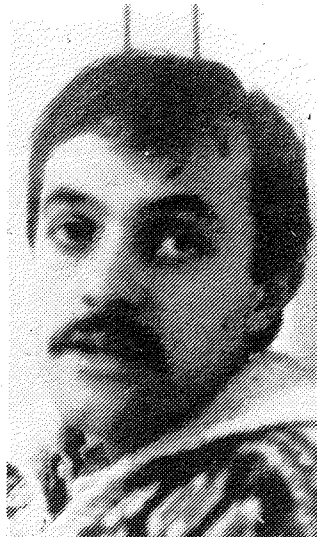
pogovor na Dunaju, vendar so prepričani, da bo ostalo zgolj pri obljubah pripravljenosti, in da bo treba znova pisati različne vloge.

»Obsodili so nas na nenehno pisanje vlog,« je nejevoljno zatrdil Wieser. »Odveč je skoraj govoriti, da moramo pisati vloge za stvari, ki so jasno določene že s sedmim členom državne pogodbe pa tudi za mnogo manjše.«

Manjšina, nosilec ideje odprtosti in sožitja

Na Gasometergasse 10, na sedežu Zveze slovenskih organizacij, se močno zavedajo, da je kulturno življenje manjšinskega naroda osnova za samouresničitev in potrditev. To je tudi pot v odprtost in sožitje. Omejevanje kulturnega življenja naroda je omejevanje eksistence naroda.

Pesnik Andrej Kokot je ob neki priložnosti dejal;

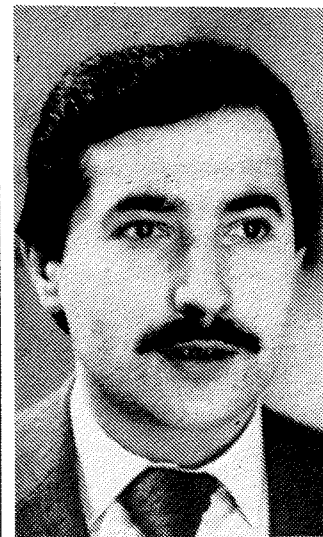

Feliks Wieser: »Iztrgati se moramo izoliranosti, v katero so nas pahnili...!«

torej jasna. Doseči moramo, da se bomo enakopravno pojavljali v različnih organizacijah, v sindikatih, strankah, tudi v gasilskih vrstah, biti moramo skratka povsod. V tem prostoru imamo skupne interese, skupne probleme in tako je treba stvari tudi gledati. Sodelovanje z večinskim narodom, ne izolacija, mora biti praksa. Kajti končno se moremo prebiti do spoznanja, da lahko slovensko in nemško govoreče Korošce dolgoročno združuje edino in samo podobna ali sorodna družbenoekonomska situacija, to pa je zaenkrat še, na žalost, manjrazvitost. Boj za gospodarsko enakopravnost je torej boj za politično enakopravnost.«

To pa je za Wieserja in njegove najširša, konkretna in na družbenoekonomski osnovi stoječa povezava z demokratičnimi silami v Avstriji.

Spregovorila sva tudi o tako imenovanem operativnem koledarju, nekakšnem spisku zahtev koroških Slovencev oziroma konkretnih predlogov, ki vsebujejo izboljšave na različnih področjih. Do danes ni bila izpolnjena niti ena točka operativnega koledarja, je povedal Wieser, bo pa prve dni decembra prav o tem tekel

Franci Sadolšek: »Treba je poiskati skupno pot z večinskim narodom!«

»Mi smo vedno in povsod za sodelovanje, kadar in kjer spoštujemo enakopravnost obeh kultur v deželi in nasproti matičnemu narodu. Zavoljo naše vztrajnosti na kulturnem področju skušajo nekateri pristojni politiki razbiti našo enotnost. Posameznikom pošiljajo pisma in jih opozarjajo na njihovo socialno odvisnost... Kultura je tudi obramba.«

Franci Sadolšek je tajnik slovenske prosvetne zveze, ki združuje dvaintrideset prosvetnih društev v Rožu, Podjuni in Zili. Na dvojezičnem območju je vsekakor najbolj razvita pevska dejavnost, kaj malo pa zaostaja dramska. V zadnjem času precej razvijajo delovanje folklornih skupin, nastajajo pa tudi tamburaški zbori, ki so prišli do izraza predvsem v zadnjih treh, štirih letih. Sadolšek je povedal, da so se začeli nekoliko močneje ukvarjati tudi z ustanavljanjem ljudskih knjižnic, saj je zanimanje za slovensko knjigo precejnejše. Glad po slovenski knjigi zaenkrat teši tudi potujoča knjižnica pa osrednja študijska knjižnica v Celovcu.

»Vzpodbuditi moramo založniško dejavnost, ki je v zadnjem času naredila vidne korake. Izdaja dvojezičnih otroških slikanic ne sme biti

osamljen primer. Dogovorili smo se, da jih bomo razdelili v vse slovenske otroške vrtce, bolj rečeno, v dvojezične vrtce pa tudi tja, kjer niso dvojezični, so pa v njih slovenski otroci.

Tudi v območju kulturnega delovanja se močno zavedamo, da moramo najti skupno pot z večinskim narodom. Že večkrat smo skušali predstaviti našo kulturno ustvarjalnost, a je prizadevanje rodilo kaj malo uspeha. Konec prejšnjega meseca smo organizirali skupen koncert na Radišah pod naslovom Dober večer, sosed – Guten Abend, Nachbar. Tokrat smo – uspeli. Rešitev je torej na dlani; ven iz izoliranosti, čim več stikov z matičnim narodom, z večinskim narodom, stike je treba najti tudi drugod v Jugoslaviji, treba se je na široko odpreti.«

Sadolšek ve, da manjšina ne sme čakati na pobude večinskega naroda, pač pa mora predlagati sama. Kot kaže, so bile nekatere pobude doslej dobro sprejete.

Deželni glavar obljubljuje

Iz stiske je torej treba priti sam. Ko so obiskali koroškega deželnega glavarja in izrazili željo, da bi prišlo do kulturne izmenjave z večinskim narodom, je sogovornik pobudo pozdravil in obljubil, da se bo zavzel za takšno sodelovanje. Ostalo je pri besedah.

»Moramo stopiti še korak naprej,« je razmišljal Sadolšek. »Z nemško govorečo mladino nameravamo organizirati skupne prireditve, razna predavanja, pogovore... Treba je povedati, da se nam predvsem na kadrovskega področja zamuda iz prejšnjih let močno otepa. Zgodilo se je na primer, da nam je manjšini naklonjeni predstavnik večinskega naroda dejal, da ni razloga, da ne bi smeli imeti naše vzgojiteljice v vrtcu. Vendar: nismo je imeli. Sedaj jih šolamo. Kadrovskega je krepimo na vseh področjih. Raste tudi število dijakov na celovski slovenski gimnaziji. Tudi v Ljubljani študirajo. Zdaj je v Celovcu že okoli 560 gimnazijcev, prvi razredi so trije.«

Na avstrijskem Koroškem je torej odjuga, kar seveda ne pomeni, da je boja konec. Trpkost je še vedno vtisnjena v te ljudi, ki jim ne manjka volje. Koroška znamenja opozarjajo, da živi tod narod, ki ne bo izumrl, kot je dejal Sadolšek, pač pa mu omejujejo življenjski prostor. V njih živijo Keranjaki, na stotine Mojce prepeva slovenske pesmi, Miklova Zala ni pozabljena. Simboli slovenstva so hkrati tudi porok preživetja.

Letos praznuje ta trdoživi, v nenehnem boju za narodnostni obstanek prekaljeni rod prvo obletnico smrti priljubljenega vižarja Pavleta Kernjaka, očeta Mojce. Narod, ki se je moral vselej bojevati, spoštuje svoje velike može: v glasbenem domu v Celovcu bo v sredini decembra koncert znanih in neznanih pesmi tega velikega moža, ob tej priložnosti pa bodo izdali novo Kernjakovo pesmarico.

Milenko Strašek

NAGRADNA KRIŽANKA

»KOTEKS – TOBUS« LJUBLJANA

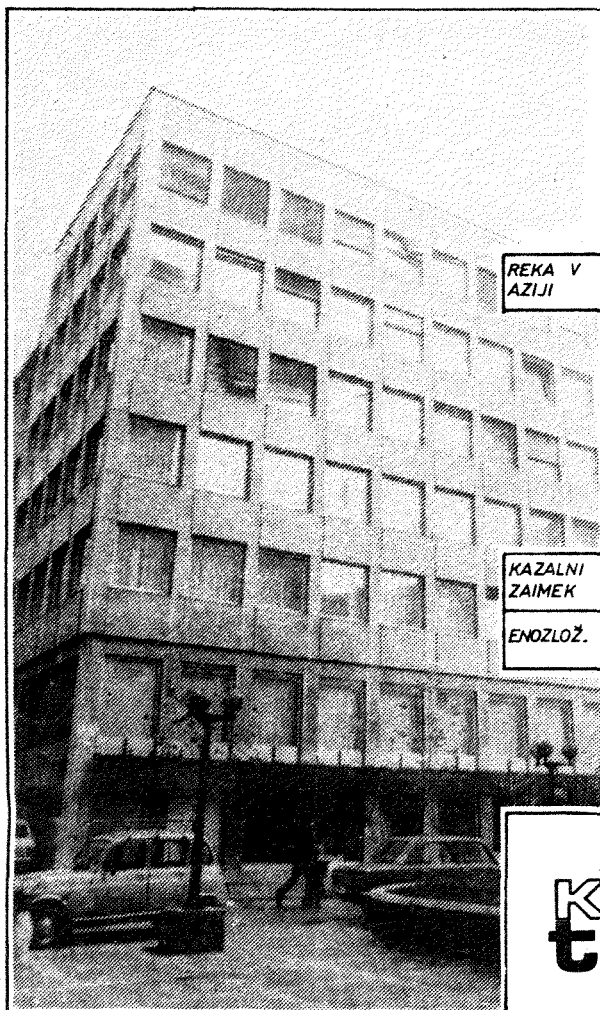
15. december je rok, da pošljete rešitev nagradne križanke, ki vam jo za dan republike poklanja delovni kolektiv »KOTEKS – TOBUS« Ljubljana.

Izžrebali bomo tri knjižne nagrade.

Rešitve pošljite na naslov Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana. Na spodnji levi del kuverte napišite KOTEKS – TOBUS.

Čaka vas lepa knjiga!

Srečno!

NAGRADNI KUPON

IME

PRIIMEK

NASLOV

Občinsko združenje ZZB
NOV

MARIBOR

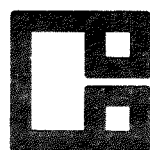
čestitajo vsem borcem in
delovnim ljudem ob letošnjem
dnevu republike 29. novembru

Skupščina obalne skupnosti

**IZVRŠNI
SVET**

Koper

prisrčno čestitamo za dan
republike – 29. november vsem
delovnim ljudem in poslovnim
prijateljem

GIP BETON — ZASAVJE, ZAGORJE ob SAVI — o. sol. o.

TOZD GRADMETAL, Litija, b.o.

61270 LITIJA, PONOVIŠKA 2

gradbena dela visokih in nizkih gradenj, zaključna dela v gradbeništvu,
gradbeni material, proizvodnji in prodaji, kot peska in cementni izdelki,
kovinska industrija.
Proizvodnja hidravličnih priključkov za viličarje in hidravlična tovarna
dvigal.

Podjetje za PTT promet
66000 KOPER

čestita vsem občanom, delovnim ljudem
in kolektivom ob dnevu republike –
29. novembru

**Zveza združenj borcev
NOV
in Zveza rezervnih
vojaških starešin
Ljubljana**

čestitajo vsem delovnim ljudem,
borcem, aktivistom in
simpatizerjem NOV za dan
republike – 29. november

**loške tovarne hladilnikov
lth — n. sol. o. Kidričeva 66
64220 škofja loka
jugoslavija**

Lth

čestita vsem
delovnim ljudem,
poslovnim
prijateljem in vsem
borcem, aktivistom
in simpatizerjem
NOV za **dan**
republike – 29. november

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

**LJUBLJANA VIČ-
RUDNIK**

z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami

čestitajo vsem borcem, aktivistom in simpatizerjem NOV,
delovnim ljudem in kolektivom za dan republike – 29.
november

ŽG

**Gradbeno
podjetje Ljubljana**

**čestita za Dan republike –
29. november**

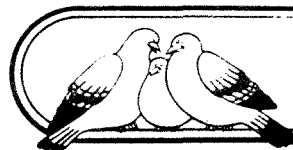
**DES - LJUBLJANA
TOZD ELEKTRO KRŠKO**

**Delovnim ljudem in poslovnim
prijateljem priskrbo čestitamo
za 29. november – dan
republike**

naslov yu 63310 žalec
hmeljarska 1 slovenija
telefon (063) 710 610
710 621, 710 644
direktor 710 658
vodja komercials 710 733
računovodstvo 710 451
telex YU 33529 JUTEKS

Izdeluje talne obloge in juto.

paloma

sladkogorska

**robčki
serviete
brisače
toaletni
papirji
higienski
vložki
pleničke**

Skupščina občine

METLIKA

**OK SZDL
OK ZKS
OK ZSM**

**Občinski sindikalni svet
in OO ZZB NOV Slovenije**

čestitajo za dan republike

SKUPŠČINA OBČINE

ČRNOMELJ

**in družbeno politične
organizacije**

**čestitajo za 29. november – dan
republike**

**SKUPŠČINA OBČINE
LJUBLJANA CENTER**

IZVRŠNI SVET

**čestitke borcem, drugim delovnim
ljudem in vsem občanom za dan
republike**

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

RAVNE NA KOROŠKEM

z organizacijami

za praznik – 29. november – dan republike,
čestitamo vsem delovnim kolektivom
in poslovnim prijateljem.

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

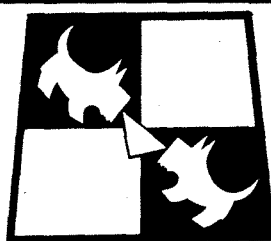
RADOVLJICA

z vsemi družbenopolitičnimi
organizacijami

čestitajo vsem borcem, delovnim ljudem
in kolektivom ob letošnjem dnevu republike
29. novembru

„Dežnik“

TOVARNA DEŽNIKOV IN LAHKE KONFEKCIJE p. o.
LJUBLJANA, Aleševčeva 12. Tel.: (061) 556-183, 552-151

Mariborska
tekstilna tovarna
MARIBOR, Kraljeviča Marka 19
tel. (062) 26-241, tek. račun 51800-
601-10329,
telex 33117 yu mtt

PROIZVODNJA:

PREJA: bombažna – mikana in česana, stanična – mešanice, sintetična
vlakna mešanice, volnena mikana in česana, volnena – mešanice in preja za
pletenje

TKANINE: bombažne, volnene, stanične, sintetične čiste in v mešanicah,
enobarvne, desinirane in tiskane

PLETENINE: jersey – tkanine v uni barvah, tiskane in desinirane, izdelane
iz sintetičnih mešanic, a posebno iz poliestra – volna in poliestra – rayon

SUKANEC: bombažni, sintetični in laneni za široko potrošnjo, čevljarstvo,
jeremenarsko in konfencijsko industrijo

POZAMETERIJA: trakovi, vrvice, elastika, vezalke, gurte in varnostni
pasovi

USLUGE: tiskanje (rolo, roto, film) barvanje, beljenje, kosmatenje, izdelava
filmskih šablon, rolo in roto. Elektronsko čiščenje preje, adjustiranje tkanin itd.

ELKOM

TOVARNA STIKALNIH NAPRAV
MARIBOR

SOZD ELKOM

Tovarna stikalnih naprav Maribor
z. n. sol. o.
Maribor, Šentiljska c. 49

Iz širokega proizvodnega programa nudimo:

- nizkonapetostne stikalne aparate in elemente
- srednjenapetostne stikalne aparate in elemente do 38 kV
- nizkonapetostne stikalne naprave
- srednjenapetostne stikalne naprave do 38 kV
- predfabricirane betonske in pločevinske transformatorske postaje
10/20/0,4 kV
- naprave energetske elektronike
- naprave za daljinsko upravljanje
- kompleten inženiring za elektroenergetske objekte do 110 kV.

PTT podjetje Ljubljana

Cigaletova 15
61000 Ljubljana

Vsem ilegalcem, aktivistom in borcem, ki so že med vojno
ustvarjali našo socialistično Jugoslavijo, čestitamo za 29. no-
vember, dan republike. Še posebne čestitke veljajo kurirjem
in vezistom, katerih tradicije nadaljujemo v miru.

Delavci Podjetja za ptt promet Ljubljana

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

KOPER

z družbenopolitičnimi organizacijami

čestitamo vsem borcem, aktivistom in
simpatizerjem NOV, delovnim ljudem in
kolektivom za dan republike – 29. november

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

RADLJE OB DRAVI

z družbenopolitičnimi organizacijami

za praznik republike – 29. november čestitamo
vsem delovnim kolektivom, občanom
in poslovnim prijateljem

ČESTNO PODJETJE

NOVO MESTO

Za dan republike čestitamo
delovnim ljudem in
borcem!

PROIZVODNJA MODNE KONFEKCIJE • **MOZIRJE**

Sedež podjetja: Prihova 56

Pošta 63330 Mozirje - Telefon 630-024 - Telex 33-625 - Žel. postaja Šmartno ob Paki - Tekoči račun pri SDK Mozirje 52810-601-20028

znani proizvajalec

- otroških hlače (dobitnik zlate medalje »Skenderija« 1980)
- ženskih hlač
- moških hlač
- dekliških hlač
- fantovskih hlač

se pridružuje čestitkam ob dnevu republike 29. novembru.

Socialistična republika
Slovenija

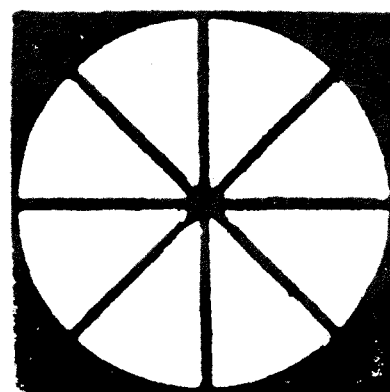
SKUPŠČINA OBČINE

KRŠKO

z organizacijami

**za 29. november – dan
republike**

**čestitamo vsem delovnim
ljudem in poslovnim
prijateljem**

TEKSTILINDUS KRANJ

**Prisrčno čestitamo za dan republike – 29. november vsem
delovnim ljudem in poslovnim prijateljem**

Tekstilindus proizvaja bogat asortiman tiskonih, pestro tkanih
in enobarvnih tkanin iz bombaža in staničnih vlaken, ter
različnih mešanic bombaža s sintetiko ali staničnimi vlakni.

- primerne za ženske obleke, bluže, moške srajce, letno in zimsko perilo
- posteljnino

slovenija ceste tehnika
n. sol. o. Ljubljana, Titova 38

tozd industrija betonskih konstrukcij ljubljana

n. sol. o. 61001 ljubljana stožice

SGP »Slovenija ceste Tehnika« TOZD Industrija betonskih konstrukcij nudi iz svojega proizvodnega programa:

1. Izdelavo, dobavo in montažo štirih tipov montažnih ABM hal, ki so zasnovane po najsodobnejših načelih montažne gradnje.
2. Izdelava, montaža sendvič obloženih in zapornih fasadnih elementov za industrijsko in stanovanjsko gradnjo.
3. Izdelava montažnih armirano betonskih mostnih nosilcev.
4. Izdelava galanterije za opremo cest (robniki, cevi, kinete, kanalete, koritnice, betonska kolena, drenažne cevi), kabelske bloke, betonske votlake, betonske stopnice, stopniščne rame itd.
5. V betonarni proizvajamo beton vseh vrst MB in granulacij.

Ob dnevu republike želimo vsem občanom obilo uspehov pri njihovem delu!

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

LJUBLJANA-BEŽIGRAD

z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami

Borcem, aktivistom, internirancem, delovnim ljudem naše iskrene čestitke z najboljšimi željami za 29. november – dan republike

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE

LJUBLJANA-CENTER

z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami

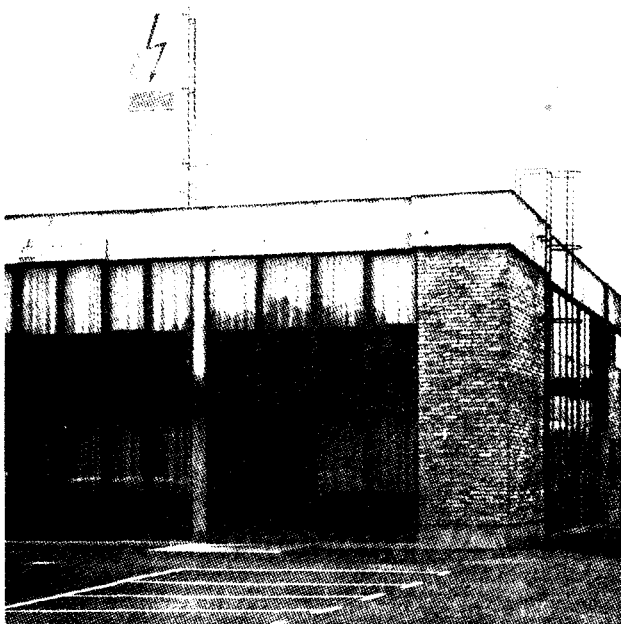
čestitajo vsem borcem, aktivistom in simpatizerjem NOV, delovnim ljudem in kolektivom za dan republike – 29. november

20 let

ELEKTROMONTAŽA p. o.
elektromontažno in projektivno podjetje
61000 LJUBLJANA, TRŽAŠKA CESTA 126

čestitamo za dan republike –
29. november

Socialistična republika Slovenija

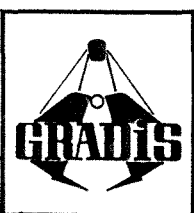
SKUPŠČINA OBČINE

GROSUPLJE

z družbenopolitičnimi organizacijami

**GRADBENO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

LJUBLJANA

**TOZD
LESNO INDUSTRIJSKI OBRAT
ŠKOFJA LOKA** N. SOL. O.

64220 ŠKOFJA LOKA, KIDRIČEVA 56
TEL. 61 766

praznuje v letošnjem letu 35-letnico ustanovitve. Ob tej priložnosti čestita vsem občanom in delovnim ljudem ob dnevu republike 29. novembru.

čestita ob letošnjem dnevu republike vsem delovnim ljudem in kolektivom z najboljšimi željami za osebno srečo, napredek in blaginjo našega delovnega človeka.

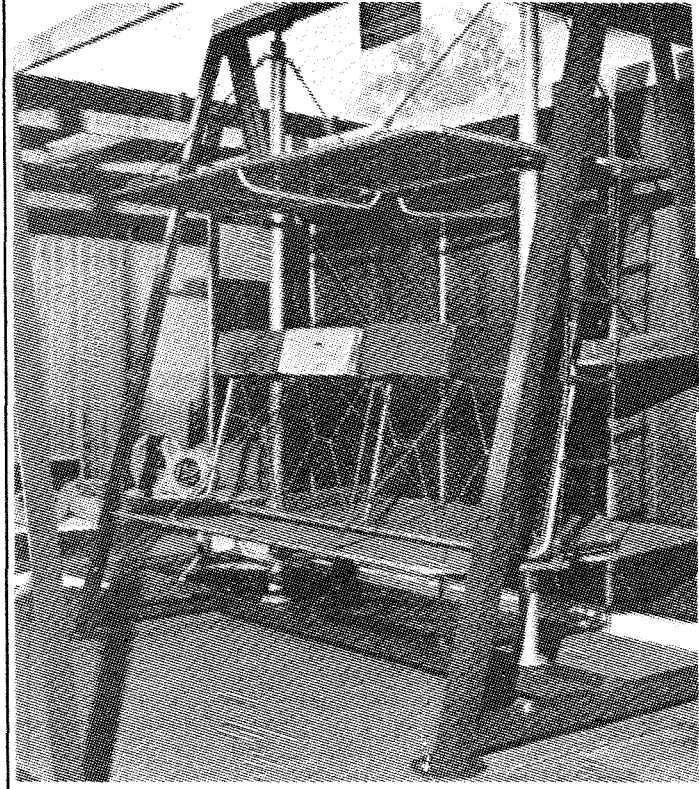
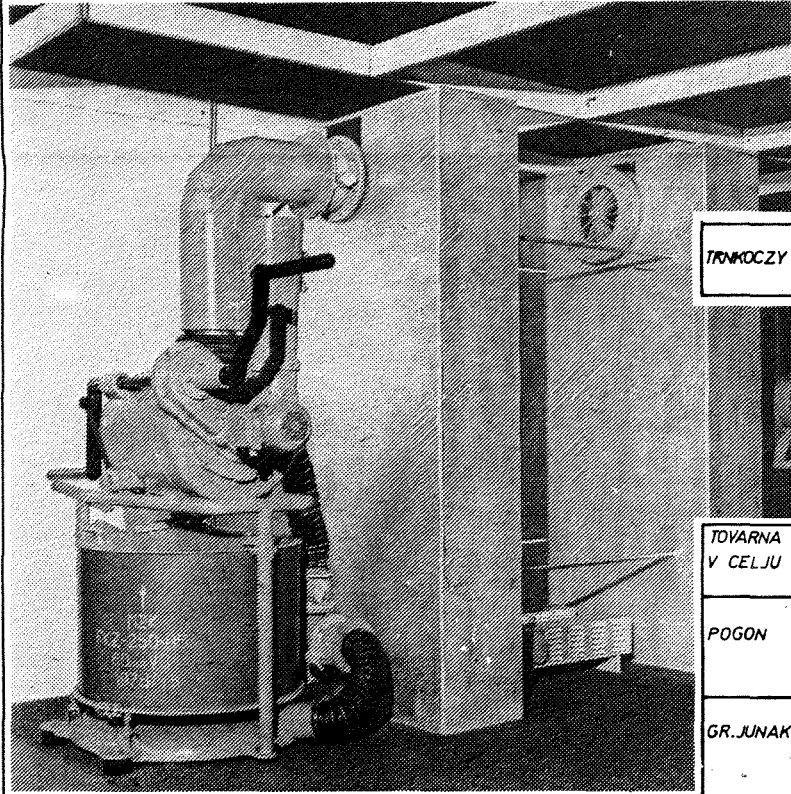
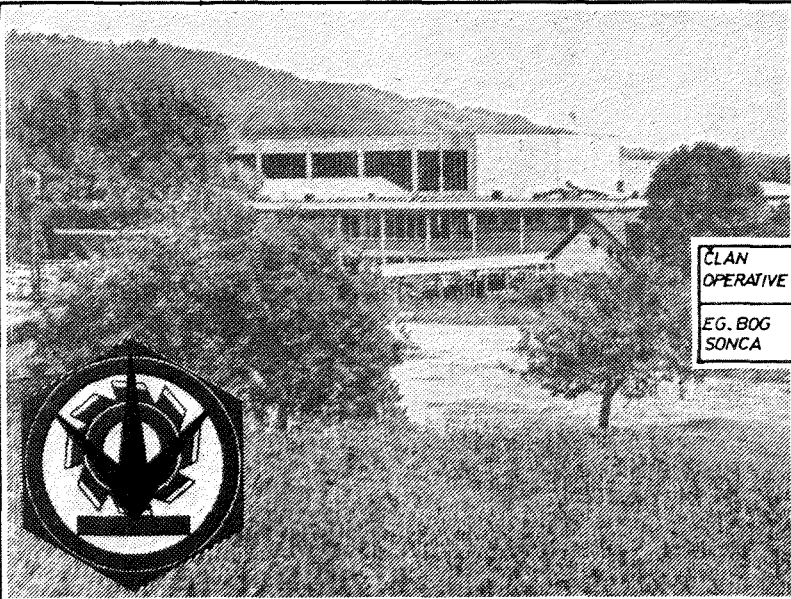
NAGRADNA KRIŽANKA

»KOVINARSKA« v KRŠKO

Vsem ljubiteljem reševanja križank je tokrat pripravil nagradno križanko (uredništvo in uprava TV-15 bosta podelila tri knjižne nagrade) delovni kolektiv »KOVINARSKA KRŠKO«.

Rešitve pošljite do 15. decembra na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana. Na spodnji levi del kuverte napišite »KOVINARSKA«.

Vsi skupaj vam želimo veliko sreče in seveda znanja!

PLUTOVINA	MOD.ŠTIL V UMETNOSTI	OS.ZAIMEK	DRŽAVA V M. AZIJI	PLANOTA NA PRIMORS.	OČE	PREDPISAN OBRED	ZEMLJA	MONTENO	OBRADOVIČ	
ČLAN OPERATIVE										
EG. BOG SONCA		CERKVENO IZOBČENJE								
		DUHOV. NARAMNICA								
					SENČNICA				SELEN	
					RIM.HIŠNI BOG				PREBIVAL. AONIJE	
TEDENSKA TRIBUNA			POŽELENJE							
			TELESNO. RAZVIT.ČLO.							
FJODOR USPENSKI	TUJ DVOGLAS.				Ž. PEVSKI GLAS				NADLEŽNA ŽUŽELKA	
	IVAN BRATKO				SLOVNIČ. ŠTEVILO				REKA	
						ŽARA				BARIJ
						LET.GOZD. POSEK				
TRNKOCZY										
					FINCI				LJUBLJAN. BANKA	
					SADEŽ OLJKE				DEL VOZA	
VELE- BLAGOVNICA	RIMSKA LJUBLJANA	OSNOVNE MERE						OS.ZAIMEK		
		LITERAR. ZVRST						VRSTA. VOJAŠK. STRUPA		
										DEL TELESA
TOVARNA V CELJU			SUKANEC					DNINAR		
								SLAVJE		
POGON			ALENKA VIPOTNIK			PAR EXEMPLE			SOLMIZAC. ZLO6	
			FAS			DELOVNA DOBA				
GR. JUNAK					DEL SAUD. ARABIJE				PAVEI. GOLIA	
					IRANSKI NAROD				GL. ŠTEV.	
GRŠKI FILOZOF						TROVESLAČA				
						ZEUSOVA MATI				
RADIUS		DOLGOREPA PAPIGA								VRSTA KAČE
		VRSTA AM. PODGANE								
JAPON. IGRA			RIBIŠKA PRIPRAVA						TREMOLO	KRAJ PRI LJUBLJANI
			ROBERT LOWELL							
ŽIVALSKA PREJA						VRSTA PTICE				
						GOETHEJE. MATI				
IZVRŠNI SVET			OS.ZAIM.	HIM.KOZA						
				RAČUN						
OBVODNA ŽIVAL										
BIV.UGAND. TIRAN					AMERICIJ					

NAGRADNI KUPON

IME

PRIIMEK

NASLOV

Narodni heroj Cveto Močnik-Florjan, diplomirani pravnik iz Ljubljane, je bil vsestranski športnik. V Ljubljani in na Bledu je plaval in igral vaterpolo, na Pokljuki in Krvavcu je planinaril in smučal, po Sloveniji je kolesaril, najbolj pa so ga privabljal nevarne savske brzice, ki jih je premagoval v kajaku. Bil je član akademske in državne reprezentance v kajaku in smučarskih tekih.

Ob napadu na Jugoslavijo je bil med prostovoljci, že jeseni istega leta je odšel med partizane. Šestindvajsetega aprila 1943, ko se je na čelu borcev Gradnikove brigade na Golobarju prebijal iz obroča italijanskih alpincev, je v jurišu omahnil v smrt.

Za izredne uspehe v političnopartijskem delu, vodenju partizanskih enot in junaštvu je bil posmrtno z ukazom maršala Josipa Broza-Tita leta 1953 proglašen za narodnega heroja.

Miloš Rutar

3

Zadnji juriš komisarja Florjana

Na prvenstvu Jugoslavije na Jahorini februarja 1937 je Močnik v teku na 18 kilometrov dosegel peto mesto. Na akademskem smučarskem prvenstvu Jugoslavije marca 1937 v Planici so v teku na 18 kilometrov nastopili tudi gostje avstrijskih univerz. Zmagal je Fred Rössner (Gradec) 1:18,55 (današnji znani strokovnjak v komiteju za teke FIS). Močnik je bil tretji 1:23,40, obenem pa je osvojil naslov jugoslovanskega akademskega prvaka. V slalomu je zmagal Žvan (ASK) 2:09,6, Močnik (JASO) pa je zasedel dobro sedmo mesto.

Teden dni kasneje je bilo na Pokljuki državno prvenstvo v maratonu na 50 kilometrov v organizaciji SK Ljubljana. Organizacija s pomočjo vojakov planinskega polka z Rudnega polja je bila vzorna. Vse dni je deževalo in snežilo, temperatura je bila plus štiri, spustil se je celo pušcavski pesek, ki je porumenil snežno belo poključko ravan, tako da so tekmovalci imeli izredne težave z mazanjem. Na startu se je zbrala vsa tekaška elita, 17 dolgoprogašev na čelu z glavnim favoritom Francem Smolejem iz Jesenic. Toda prišlo je do velikega presenečenja. Na 17 kilometrov je enak čas s Smolejem imel tekmovalac št. 1, Leon Knap (SK Ilirija), pri 30 kilometrih je potegnil Smolej in je z eno minuto vodil. Toda izredno težki vremenski pogoji so terjali svoje. Smolej je popustil, Knap pa je v izrednem finišu s 3:25,45 zmagal, z minuto in pol prednosti pred Smolejem. Telesno dobro pripravljen Cveto Močnik se je izvrstno bojeval in je s časom 3:54,35 zasedel četrto mesto. Najboljši pripadnik planinskega polka, podnarednik Igič Novak, je s časom 4:15,26 zasedel vidno osmo mesto, in bil je najboljši med šestimi pripadniki vojske, ki so tekmovali na prvenstvu Jugoslavije.

Velik uspeh so tekmovalci SK Ljubljana dosegli leta 1938 na zveznem prvenstvu v Mojstrani v štafeti 4 x 10 kilometra, ko so Jakopič-Močnik-Crnobori-Starman zmagali pred Ilirijo in favoriziranim Bratstvom iz Jesenic, za katere je tekel tudi olimpijec Smolej (zasedli so šele tretje mesto).

V silnem snežnem viharju je Močnik na državnem prvenstvu v teku na 18 kilometrov na Jahorini 1937 dosegel peto mesto

Svoj največji mednarodni smučarski uspeh je Cveto Močnik istega leta dosegel na Svetovnem študentskem prvenstvu v Vilarsu v Švici. Na 14 kilometrov se je edini vrnil med izredne Švicarje, dosegel je odlično četrto mesto, šele deveti je bil najboljši Avstrijec in deseti najboljši tekmovalac iz Nemčije. Zmagal je Arnold Kaech s 45:24,4. Močnik je bil odličen in dosegel je čas 49:04. Posebni poročevalec »Jutra« je pisal, da se je Močnik srčno bojeval, in če ne bi zašel in izgubil 2 do 3 minute, bi osvojil celo drugo mesto. Cveto je novinarju izjavil: »Proga je bila izredno težka posebno za mene, ki sem vajen tehničnih prog, trasiranih po Kuismovi metodi. Bili so sami vzponi in smuki, kjer se nisem mogel odpočiti. Zastavil sem vse svoje sile in odkrito priznam, da sem bil na cilju popolnoma izčrpan.«

V alpski kombinaciji (smuk in slalom) so naši imeli smolo. Pri Heimovi uvrstitvi v smuku so sodniki naredili napako tako, da se je v alpski kombinaciji uvrstil le Novak, na 12. mesto. Zanimivo je, da je v kombinaciji zmagal »mladi simpatični Marc Hodler iz Berna, ki je pokazal krasno tehniko, je tudi član švicarske državne reprezentance« (to je današnji, dolgoletni predsednik mednarodne smučarske zveze FIS advokat Marc Hodler).

V skokih so jugoslovanski študentje slavili. Premočno je zmagal Edo Bevc, z 209 točkami (34 in 34 m) pred Švicarjem Keachom in Norvežanom Steffenom.

Predzadnjo zimo pred vojno je bilo v Kranjski gori državno akademsko prvenstvo. Na 15 kilometrov je zmagal Močnik (JASO) 1:15,24 pred Drovenikom (JASO) in Koželjem (ASK).

Daki in Florjan, prva partizana na smučeh

Nad Jugoslavijo so se zbirali črni oblaki. Hitler si je pokoril že skoraj pol Evrope, na vrsti je bil Balkan. Cveto Močnik se je politično kalil na ljubljanski univerzi, kjer je deloval med napredno usmerjenimi študenti. Po ljubljanskih ulicah je 27. marca s študenti demonstriral proti podpisu pakta z Nemčijo. Ko je bil 6. aprila 1941 zjutraj bombardiran Beograd in Jugoslavija napadena, se je Močnik javil k prostovoljcem.

Prek Novega mesta so bili prostovoljci poslani v Zagreb, kjer jih je v vojašnici Zrinjskega in Frankopana v četrtek 10. aprila 1941 popoldne doletela vdaja. Nemci so vkorakali v Zagreb. Pri vračanju v Slovenijo so prostovoljci doživeli mnoge nevšečnosti.

Po objavi smo dobili nove podatke:

- Cveto Močnik se je iz Ljubljane vrnil k partizanom 1. januarja 1942 v 3. bataljon Ljube Šercerja na Kočljek, katerega komandant je bil član CK KPJ Miloš Zidanšek;
- ob ustanovitvi Šercerjeve brigade, oktobra 1942, je bil Močnik imenovan za šefa agitpropa, hkrati pa je bil tudi sekretar brigadnega partijskega biroja
- poleg znanja nemškega jezika je Cveto Močnik obvladal tudi angleško in francosko.

Se nadaljuje

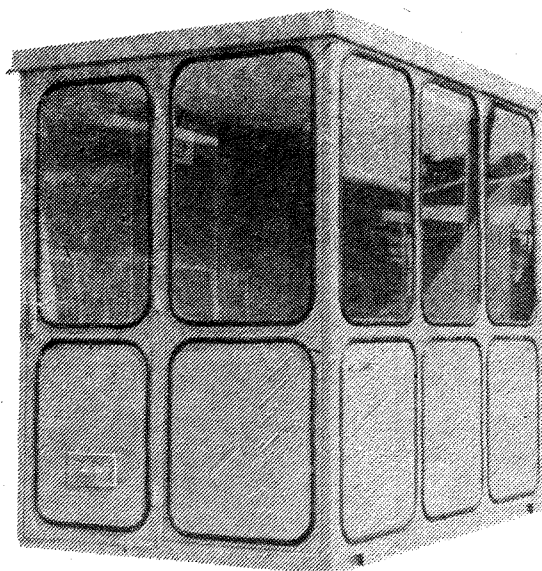

CINKARNA CELJE
čestita za dan republike
borcem, rezervnim vojaškim starešinam,
drugim delovnim ljudem in občanom

AUTORADGONA

Proizvodno transportno
podjetje
Gornja Radgona
TOZD proizvodnja
nadgradenj
Telefon: (069) 74-311, 74-007
Telex: JUAR 35 236
Telegram: Avtoradgona,
Gornja Radgona

IZOLA

Srečanje aktivistk
NOB

Aktivistke in borke NOB iz Isole so še vedno aktivne na vseh področjih družbenopolitičnega življenja. Vključene so v odbore raznih političnih organizacij, v samoupravne skupnosti, delegacije KS, kot socialne delavke pri KS in RK itd. Vse skupaj se združujejo v sekcijah za družbeno aktivnost žensk pri karajevnih skupnostih, ki jih povezuje svet pri občinski konferenci SZDL. Poleg tega pa že vrsto let organizirajo izlete v razne kraje širom po Sloveniji, pa tudi v druge republike in v zamejstvo. Tako so obiskale že nešteto krajev, pomembnih iz NOB, položile vence pred nešteto spomenikov in se udeležile srečanj raznih partizanskih proslavah. Tudi letos so bile na dveh izletih. Tako je v mesecu juliju 90 tovarišč odšlo v Beograd, kjer so se poklonile spominu na velikega voditelja jugoslovanskih narodov – tovariša Tita.

Žene iz Isole pred spomenikom padlim borcem v Pobegih pri Kopru

Zadnji izlet pa so imele v soboto, 8. novembra. Srečale so se z aktivistkami AFŽ in drugimi ženami v vasi Pobegi-Cežarji. Pobudo za to srečanje je dala sekcija za družbeno aktivnost žensk II. KS v Izoli, katere predsednica je znana aktivistka in družbenopolitična delavka Gracijela Gobbo. Izpolnila se ji je vroča želja, da je izolske žene popeljala v svoj rojstni kraj, kjer je preživela mladost in kot aktivistka Skoja in AFŽ delala med NOB na tem področju.

Šestindeset tovarišč, v glavnem udeleženk NOB, se je sončnega sobotnega dopoldneva odpravljalo s slavnimi avtobusom iz Isole. Najprej so se ustavile na pokopališču v Bertokih, kjer so položile cvetje na grobnico, v kateri počiva 44 padlih borcev iz Pobegov-Cežarjev ter se ustavile tudi ob grobu umrlega revolucionarja in aktivista KPS Vincenca Kocjančiča-Marke. Z enominutnim molkom so počastile spomin na padle junake. Od tam so nadaljevale pot v prijazno istrsko vas Pobegi, kjer so jih z rdečimi nageljčki pričakale in pozdravile domačinke, bivše aktivistke AFŽ ter predstavniki družbenopolitičnih organizacij v KS. Predsednik ZZB NOV Fabio Valentič jim je po pozdravu orisal bojno pot prebivalcev tega kraja v času fašizma ter prikazal velik prispevek vaščanov v boju za svobodo. K spomeniku padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja, na katerem je vklesanih 64 imen, so žene položile venec, zaplele žalostinko »Kot žrtve«, sledila je še recitacija in poklonitev z enominutnim molkom. V spremstvu predstavnikov so si ogledale lepo urejen otroški vrtec, ki so ga zgradili krajanji s samoprispevkom. Peš so nato nadaljevale pot skozi vasi Pobegi-Cežarji ter se ob cesti ustavile pri spominskem obeležju, ki so ga vaščani postavili na mestu, kjer sta pod sovražnimi streli padla aktivista Danijel Bertok-Cerčil, sekretar čežaranskega rajonskega komiteja KPS in Bruno Pobega, ki je bil član komiteja. Fabio Valentič in Gracijela Gobbo sta obudila spomin na tiste težke dogodke iz spomladi leta 1944. Zvezda Rudl pa je prebrala odlomek iz knjige Milana Gučka: »Počakaj do prihodnje pomladi.« Še na vrh hriba na Kortino so šle žene, ustavile so se pri kmetiji Pepija Bordona in izvedele, da je bila med NOB tu glavna partizanska javka, ki pa so jo Nemci v svojem divjanju in nasilju povsem izropali in opustošili, gospodarja pa odpeljali v internacijo, odkoder se ni več vrnil. Svoja doživetja je sredi vasi pripovedovala še domačinka Šperija Valentič.

V zadružnem domu so tovarišice nadaljevale s pogovori. Pozdravil jih je predsednik sveta krajevnih skupnosti Furlan, ki jim je nato orisal delo in življenje krajanov. Svoja nepozabna doživetja je pripovedoval borec komande mesta Koper Valerij Jakomin-Jelen in se spomnil junaškega boja borcev, ki so jih Nemci napadli februarja 1945. Gracijela Gobbo se je v imenu vseh navzočih žensk iz Isole zahvalila za nadvse prisrčen in topel sprejem. Povabila je Pobežanke, da vrnejo obisk v Izolo, seveda pa poleg njih tudi ostale predstavnice družbenega življenja na vasi.

MARA GRŽELJ

VELENJE

Izlet

Kot vsako leto smo tudi v letošnjem letu 13. septembra organizirali izlet za člane ZB in Skale. Odpeljali smo se z avtobusom do Bohinja, si ogledali slap Savico in okolico Bohinjskega jezera. Po kosilu smo se z avtobusom odpeljali na Pokljuko. Med vračanjem smo se mimogrede ustavili na Bledu in si ogledali muzej na gradu. Člani ZB so bili z organiziranim izletom zelo zadovoljni in si takšnih še želijo.

BRALEC – ČLAN ZB

KOLEZIJA

Borci na partizanskem
Bohorju

Izredno aktivna komisija za izlete pri KO ZB Kolezija pod vodstvom Branka in Danice Lovrečič je med drugimi letošnjimi izleti organizirala tudi enodnevni izlet v Krško, Brestanico, Senovo in na Bohor. Petindevetdeset članov ZB Kolezija si je najprej ogledalo spomenik Matije Gubca, šolo Jurija Dalmatina in spomenik prvim žrtvam boja za svobodo v Krškem. Navdušeni so bili nad skrbno in zelo lepo urejenimi zgodovinskimi spomeniki.

Iz Krškega so nadaljevali pot po levem bregu Save mimo Valvasorjeve hiše do spomenika slovenskim izgnancem. Pri spomeniku so izletnike nadvse prisrčno pozdravili predsednik KO ZB Brestanica in predstavnica mladinske organizacije. Predsednik je v svojem nagovoru orisal pomen teh krajev med NOB; člani ZB Kolezija pa so priredili skromno komemoracijo in pred spomenik položili venec. Ob tej priložnosti so predstavniki KO ZB Brestanica izročili organizaciji ZB Kolezija tudi priložnostna spominska darila. Po komemoraciji so si izletniki ogledali še muzej slovenskih izseljencev v gradu Brestanica, kjer jim je predstavnik muzeja zelo podrobno orisal kalvarijo slovenskih izseljencev. Od tu so se člani ZB Kolezija odpeljali v Senovo do spomenika padlim v NOB. Tudi tu so jih pričakali funkcionarji organizacije ZB Senovo na čelu s predsednikom. Po krajši komemoraciji in položitvi venca pri spomeniku je izletnike nagovoril predsednik ZB Senovo ter opisal dogodke iz bližnje zgodovine Senovega, ki je bilo povezano s potjo in bojem legendarne 14. divizije v teh krajih. Tudi tu so predstavniki ZB Senovo izročili ljubljancem spominska darila.

Po ogledu Doma 14. divizije so se vsi člani ZB Kolezija odpeljali na Bohor. Veliko članov ZB Kolezija si je nato pod vodstvom Miška Žmavca, organizatorja akcije za obnovo partizanske bolnišnice na Bohorju, ogledalo to obnovljeno bolnišnico.

Po vrnitvi z Bohorja so člani ZB Kolezija na povratni poti proti Ljubljani obiskali še Trebeče, Bistrico in Kumrovec, kjer so si ponovno ogledali kraje in objekte, ki so tako močno povezani z našim dragim Titom. Ko so izletniki, na poti proti domu, urejali svoje vtise, niso mogli prehaliti prisrčnosti, s katero so jih sprejeli predstavniki ZB Brestanica in Senovo. Za njihovo pozornost jim izrekamo posebno zahvalo.

STANE GRČA

LJUBLJANA

Priznanja in zlate
značke

Minuli teden je bilo slovesno tudi v občini Moste-Polje, saj so podelili priznanja in zlate značke borcem 2. grupe odredov-jubilantom, ki so dopolnili 60 let starosti. Vse prisotne je pozdravil tajnik 2. grupe odredov ZB Moste-Polje Metod Jurčič, ki je obenem podelil priznanja in značke. Slovesnosti so se udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Moste-Polje, pohodna enota Franc Rozman Stane in Ivan Ferlež, avtor vodiča po poteh 2. grupe odredov, ki bo izšel še letos. V njem bodo tudi opisana obeležja pohoda in bojev od Dolenjske prek Stajerske do Gorenjske.

JOŽE ČURIN

JESENICE

Aktivni na vseh
področjih

Delegati občinskega odbora ZZB NOV Jesenice so na redni delovni skupščini ugotovili, da je med 2100 borci in vojaškimi vojnimi invalidi v občini več kot polovica aktivnih na različnih področjih.

Tudi občinski odbor ZZB NOV Jesenice je v zadnjem obdobju dosledno izvrševal sprejete delovne smernice. Na rednih delovnih sejah so začrtali smernice svojega delovanja in jih v praksi uresničevali, tako tudi posamezne komisije, dimičilni odbori ter aktivni ZZB NOV. Jeseniški borci so v lanskem letu navezali tesnejše stike z borci v pobrateni občini Valjevo.

Med akcijskimi nalogami so predvsem poudarili, da se bodo borci še nadalje zavzemali za razvoj delegatskih odnosov, prizadevali si bodo za nadaljnji razvoj na vseh področjih, predvsem pa bodo vsi uresničevali letošnje programe stabilizacije. Pri občinskem odboru ZZB NOV Jesenice se bodo zavzemali za čimprejšnji sprejem družbenega dogovora o varstvu spomenikov, spominskih obeležij, grobov in grobišč borcev NOV. Načrtujejo dokončno ureditev spominskega parka na Plavžu. Izdelali bodo načrte za spomenika NOB v Planini pod Golico, v Javorniškem rovtu in Podkorenu, dokončno bodo zgradili kurirsko postajo G-22 in popisali vse spomenike, spominska obeležja ter grobove in grobišča na območju celotne občine. V okviru te akcije bo do konca leta 1982 izšel tudi zbornik z naslovom Naši kraji v revoluciji in narodnoosvobodilnem boju, ki ga bo pripravil Franc Konobelj-Slovenko.

JANKO RABIČ

SLOVENJ GRADEC

Spominsko obeležje

Na željo nekdanjih borcev 11. SNOB Miloša Zidanske in na pobudo pododbora te brigade v Slovenj Gradcu s sodelovanjem odbora za varstvo spomenikov NOV pri kulturni skupnosti Slovenj Gradec so pri občinski konferenci SZDL Slovenj Gradec imenovali pripravljali odbor za postavitev obeležja zmagoviti bitki dne 2. junija 1944 na območju Male in Velike Kope na Pohorju. To bitko z Nemci je izbojevala 11. SNOB Miloša Zidanske. Na ta dan so Nemci brezglavo bežali v dolino, v večernih urah pa odvažali svoje mrtve in ranjene vojake. Občani Slovenj Gradca praznujejo občinski praznik na ta zmagoviti dan. Skupščina občine bo zagotovila potrebna sredstva za postavitev spominskega obeležja.

STANKO HOVNIK

RIBNICA

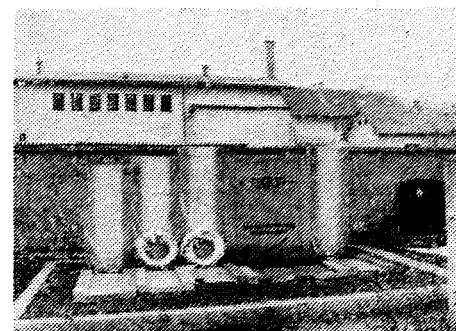
Slovesno ob prazniku

Letošnji praznik republike, 29. november, bodo prebivalci občine Ribnica proslavili z vrsto prireditev in proslav, ki bodo v vseh večjih krajih. Na sporedu bodo pred praznikom razna športna tekmovanja in tovariška srečanja. Tudi po vseh šolah bodo učence seznanili s pomenom 2. zasedanja AVNOJ. V Ribnici pa bodo izročili svojemu namenu pokriti plavalni bazen v športni dvorani. Pogovore in srečanja ob tem praznovanju bodo izkoristili za oceno prehojene poti gospodarstva in ostalih dejavnosti na območju te občine. Istočasno pa bodo nakazali razvojne usmeritve za prihodnje plansko obdobje.

VIKTOR DRAGOŠ

SLOVENJ GRADEC

Odkrili bodo spomenik

Spomenik 14. padlim borcem 14. divizije, ki so padli 21. in 22. februarja 1944 v boju z Nemci na Graški gori.

Na pobudo in organizacijo odbora za varstvo spomenikov NOV pri kulturni skupnosti Slovenj Gradec s sodelovanjem muzeja ljudske revolucije v Slovenj Gradcu in krajevnih organizacij ZZB NOV Podgorje pri Slovenj Gradcu, bomo odkrili spomenik 14. padlim borcem iz 14. divizije na pokopališču v Podgorju pri Slovenj Gradcu dne 30. novembra 1980.

Spomenik je izdelan po zamisli dipl. inž. arh. Joška Frasa iz Prevalj. Izdelali so ga v Granitni industriji Oplotnica. Veliko udarniških ur so pri odstranitvi starega ter postavitvi novega spomenika žrtvovali člani krajevnih organizacij ZZB NOV Podgorje pri Slovenj Gradcu, posebno še Anton Knap in Jože Perše, za kar jim gre iskrena zahvala. Želimo, da bi se takšnih akcij udeleževala tudi mladina.

STANKO HOVNIK

PRIMSKOVO

Spomnili smo se jih

Zopet se bliža dan republike, ki ga vsako leto v KS Primskovo počastimo s primerno proslavo. Ob tem dnevu pa si organizacija zada še druge obveze. Mednje sodi tudi obisk vseh bolnih in ostarelih članov ZB.

Občinski odbor ZZB Kranj poskrbi za skromna darila, ki jih potem naši poverjeniki in drugi člani odbora odnesejo članom, ki so bolni. Vsi, ki smo jih doslej obiskali, so bili tega zelo veseli, saj so spoznali, da mislimo nanje. Prav bi bilo, da bi jih obiskali še večkrat in se jim tako vsaj malo oddolžili. Prav tako pa se spomnimo tudi vseh, ki so v teh prazničnih dneh v bolnišnici.

Vsi jim čestitamo za praznik republike in želimo dobrega zdravlja!

S. K.

Kdo ga je poznal, kdo
kaj ve o njem?

Občinski odbor ZZB NOV Blace (Srbija) išče podatke o prvoborcu – partizanu Ivanu, iz Slovenije, ki je konec leta 1941 prišel iz Beograda v Toplički partizanski odred. Pravi priimek ni znan, njegovi bojni tovariši ga vodijo v evidenci pod imenom Ivan Slovenec.

Bil je hraber puškomitraljezec, dvakrat ranjen. Konec leta 1942 se je kot ranjenec po boju v Pretešnji zdravil v vaseh Blaškega območja. Aprila 1943 je padel. Tovariši tega kraja želijo čim več podatkov, da bi jih vnesli v knjigo, ki jo pripravljajo.

Podatke pošljite na naslov: Zveza združenj borcev NOV Slovenije, svet za tradicije, Ljubljana, Vrtača 11.

Borcem
Zapadnodolenjskega
odreda

Iskreno čestita za 29. november, dan republike, in jih vabi na Mirno, kjer bo 28. novembra 1980 začetek slavnosti ob 11. uri ob poimenovanju osnovne šole Mirna po Zapadnodolenjskem odredu.

Stalni odbor ZDO

Vabilo

Sekcije domicilnih odborov Briško-beneškega odreda Gradnikove in Gregorčičeve brigade vabijo vse borce in aktiviste, stanujoče na obalno-kraškem območju, da se udeležijo tovariškega srečanja v soboto, 6. decembra 1980, ob 18. uri v hotelu Zusterina pri Kopru.

Obvestilo

Šestindvajsetega novembra so ob 12. uri v Muzeju ljudske revolucije Slovenije odprli razstavo »30 let proge Brčko-Baroviči 1946-1976«.

Razstava, ki sta jo pripravila Muzej ljudske revolucije Slovenije in Muzej revolucije Bosne in Hercegovine bo na ogled do 15. decembra 1980.

Muzej ljudske revolucije Slovenije, kjer je na ogled tudi stalna razstava, je odprt vsak dan, razen ponedeljka, od 9. do 13. ure in od 15. do 18. ure, v torek in četrtek pa od 9. do 13. ure.

Pedagoška služba
Muzeja ljudske revolucije Slovenije

Poizvedba

Prosim tovariše Primorce, ki so bili z menoj v Severni Afriki, CAMP SASINI – ALŽIR v letu 1943 – 44, da se mi javijo na naslov:

Franc Baloh
Glinškova ploščad 12
61000 LJUBLJANA, Bežigrad

Ne reagiramo vedno, kadar in kjer bi morali

Vidno utrujen in z glavobolom je komaj nekaj minut pred najinim pogovorom prispel iz Beograda.

»Včeraj smo imeli hud dan. Kar osem ur je trajala seja na odboru za vprašanja borcev in vojaških invalidov. Obravnavali smo že znani paket predlogov zveznih zakonov in proračun za prihodnje leto.«

Nič nejevoljen ni videti zaradi dodatnega jutranjega napora in je prav po delegatsko potrpežljivo odgovarjal na zastavljena vprašanja,

»O teh zakonih so stališča znana že iz leta 1976. To je zapisano tudi v resoluciji slovenske skupščine. O tem smo tudi še razpravljali, vendar pa je bila osnovna razprava usmerjena k proračunu. Za borce gre iz zveznega proračuna približno osemnajst odstotkov sredstev. Iz te vsote gre sicer res največ, kar 94 odstotkov za pokojnine, vse skupaj sešteva pa pomeni veliko denarja. Tu so tudi invalidi. Osebnih vojaških invalidov je približno 120.000. Pri teh številkah pa se človek ne more znebiti vtisa, da naraščajo. Pa si zastavljam vprašanje, če naraste število vojaških invalidov od lani do letos ali v nekaj letih, kje so bili ti »novi« vojaški invalidi doslej? So bili morda 35 let v komi? Podatki in tudi razprava na seji so nam delegatom povedali predvsem to, da se z zveznimi sredstvi še vedno obnašamo neodgovorno. Neka-ko tako, kot da gre za nikogaršnji denar in tega je pač treba vzeti, kolikor in kjer se da. Primerov, ki so jih tovariši navedli v razpravi, je bilo za pošteno razburjenje veliko. Zato me najbrž tudi boli glava. Naj navedem le čisto navaden primer ortopedskih čevljev za vojaške invalide (ta strošek gre namreč tudi iz zveznega žepa): cene teh čevljev dosega-jo že kar astronom- ske številke in ortoped- ske delovne organizacije jih brez sramu dvigajo, saj plača pram zvezna blagajna! Neka od tovrstnih delovnih organizacij se je znašla celo še bolje: kar kupili so ortoped- ske čevlje po ugodni ceni, račune zanje pa so pošiljali zvezni borčevski blagajni v trikratnem znesku.« Ob tem podatku je tovariš Polak še dodal, da obstaja le en zvezni inšpektor, ki naj bi imel na skrbi kar petsto in še nekaj jugoslo- vanskih občin ter poslo- vanje njihovih ortoped- skih organizacij oziroma naj bi preverjal račune.

– Kaj pa proračun za prihodnje leto?

Sredstva, predvidena za borce in vojaške invali-

de v prihodnjem letu bo- do na zvezni ravni predvi- doma povečana za 24,4 odstotka in še so bila izra- žena mnenja, da bo de- narja premalo. Takole menim, če bodo »vznikali novi borci« in če bodo prihajali na naslov prora- čuna taki računi, kot sem jih prej omenil, potlej bo res komaj dovolj. Če pa bomo ravnali gospodarno in zares bolj stabilizacij- sko kot doslej, potem bi moralo zadostovati.«

– Vas je pa res razburi- la razprava. Vas bo malo pomirilo, če vas vpra- šam, kar bi spadalo na začetek, kako poteka vaš delegatski teden?

delegati iz posamezne re- publike o nekem vpraša- nju različno glasujemo. Zvezni zbor sprejema sta- lišča z glasovanjem. To pa pomeni, da delegat glasuje za ali proti skupnim stališčem o neki stvari in ne za stališča republik in pokrajin. No, vsaj tako bi moralo vedno biti. V praksi ni vedno tako.

Kolikokrat na teden ste v Beogradu?

No, takole dvakrat na mesec povprečno. Seve- da so nekateri meseci bolj naporni od drugih.

O slabostih delegat- skega sistema bi de- jali...?

...da so prav v tem, ker se mu celoten upravni

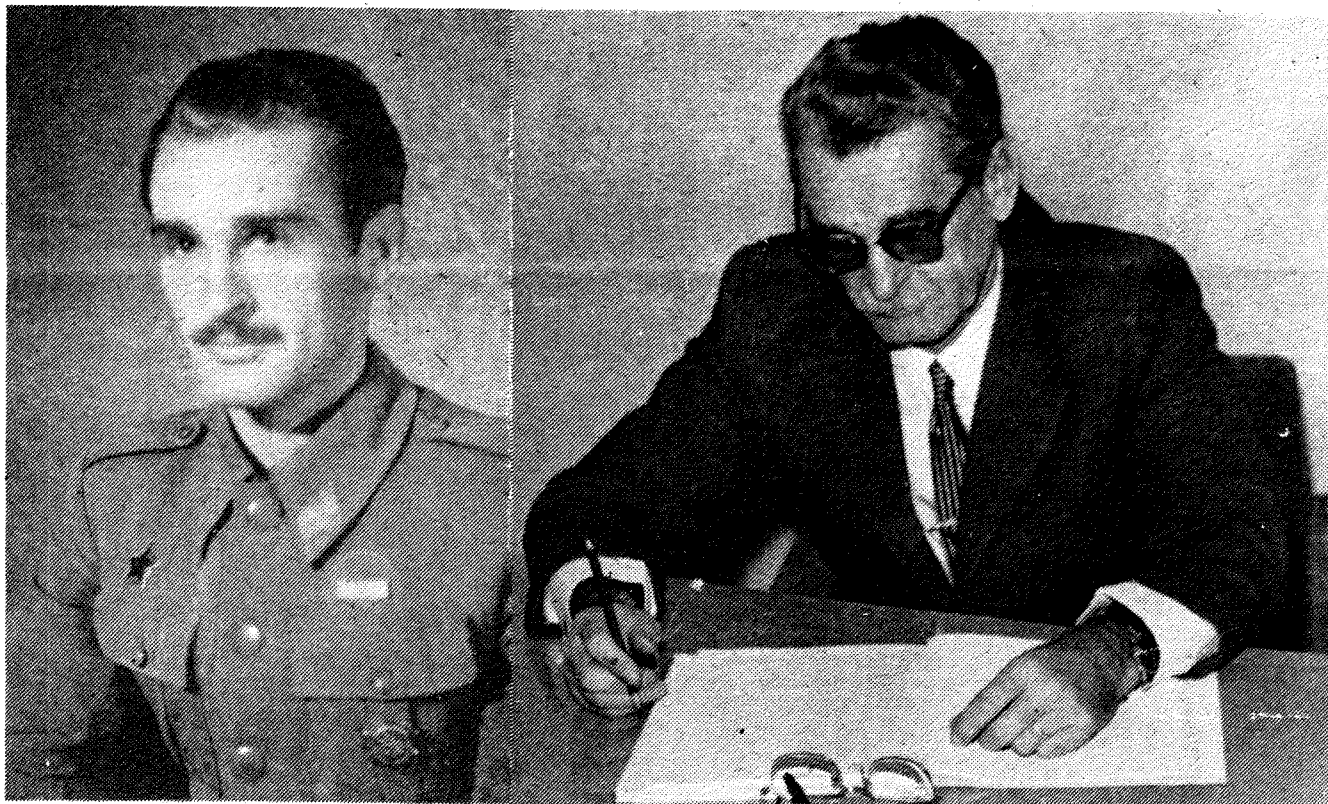
poročati, obveščamo se tudi delegati med seboj in nenazadnje letno obširno poročamo občinskim skupščinam. O posamez- nih vprašanjih imamo po- svetovanja v posameznih občinskih skupščinah, kadar so zanje aktualna in so hkrati predvidena na dnevnem redu v Beo- gradu.«

Kaj pa bi rekli o lastni delegatski informirano- sti? Ste dobro obve- ščeni?

Tega pa ne bi mogel re- či. Nekaj te trditve gre vsekakor na račun zasipa- nja z vsakovrstnimi infor- macijami, nekatere infor- macije, ki se zde po- membne, pa takole kroži-

stu, potem bi, če sva se že pogovarjala o zadnji beo- grajski seji, ne bilo toliko brezkrvnosti v razpravi glede deleža v zveznem proračunu, ki je name- njen borcem!?

Nekateri postajamo sta- ri, nekateri so se »umiri- li«, drugi spet se zapirajo v svoj topel kotiček. In še to: nekateri težje spreje- majo kritiko, kot so jo ne- koč. Cel ostro nastopajo proti tistemu, ki je kritiko izrekel, ne pa proti nepra- vilnosti, ki je kritizirana. Še najraje se pogovarja- mo brezimensko, sploš- no. Saj ne pomeni, da je že kriminallec tisti, ki ga polomi. Vendar pa ima vsaka krivda svojega

Sedež imamo tu, v slo- venski skupščinski stav- bi. Sem prihaja tudi vse potrebno za gradivo. De- legati iz Ljubljane se do- bivamo redno vsak teden, sicer pa se sestaja delega- cija, kjer usklajujemo sta- lišča do vseh točk dnev- nega reda, pred vsako se- jo. Treba se je tudi posve- tovanje med samimi dele- gati, ker vsak iz svojega zornega kota lako prispe- va k oblikovanju nekega stališča. Nekdo pozna, na primer, pravno-zakonsko plat vprašanja, drugi stro- kovno...

Ko pridete v zvezni zbor, zastopate...?

Ne nastopamo kot dele- gacija, ampak kot delega- ti iz posameznih sredin. Tako se včasih zgodi, da

apar- at še ni prilagodil. Če bi to veliko napako od- pravili, sem prepričan, bi delovanje delegatskega sistema veliko gladkeje steklo. Vse od prvega po- vojnega obdobja sem bil poslanec bodisi na zvezni ali republiški ravni. Bil sem še v ustavodajni skupščini – v domu naro- dov. Tole je moj prvi mandat v delegatskem si- stemu, in zato lahko do- volj dobro razložim razli- ko med delovanjem ne- koč in danes. Seveda ni še tako, da bi bili lahko zadovoljni, ni pa primer- jave z nekdanjim poslan- skim delom. Včasih smo delovali res bolj samo- stojno, bili pa smo tudi bolj prepuščeni sebi in so naši glasovi mnogo manj odmevali. Medtem ko je med odgovornostjo ne- koč in danes za današnje- ga delegata velikanska ra- zlika. Danes se nenehoma posvetujemo, za naše de- lo se zanimajo tisti, ki so nas izvolili, moramo jim

jo, med odmori sej, v leta- lu, jih pač poberemo sproti, čeprav bi lahko bi- le uradne.

Bi torej lahko rekli, da bi potrebovali bolj izbrane informacije?

Da.

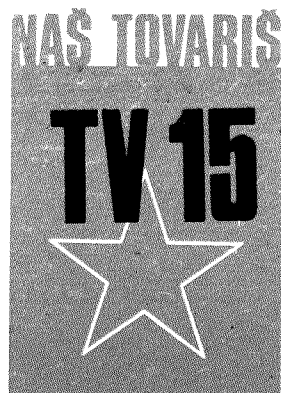
Tovariš Polak, tudi vi ste bili borec narodnoo- svobodilnega boja in ste že vrsto let družbenopo- litični delavec. Lahko re- čete, da ste v svojem de- legatskem delu opazili, da borci ostreje kritično gledajo na določene ne- pravilnosti v naši družbi in tudi reagirajo na take pojave? Ste tudi sami kot delegat kdaj »udarili po mizi«?

Ne bi mogel reči, da je čisto tako. Vedno več je v nas oportunizma in ne reagiramo vedno tam in takrat, ko bi morali. Ta- kole ob kavi znamo pove- dati marsikatero kritično, celo dramatično včasih, ne povemo pa tega tam, kjer bi morali. Kajti, če bi delali to na pravem me-

krivca. Žal je še tako, da je pogosto tudi udarjanje po mizi – v prazno.

Glejte, še vedno vsi skupaj premalo naredi- mo. Sam sem iz ljubljans- ke občine Center. Akcije za varčevanje, ki smo jih načrtovali, ne stečejo in ne stečejo. Treba bi bilo zbrati star papir, steklo, steklenice, stare cunje, varčevati z električno energijo na javnih mestih ... vsega tega ne morejo početi za nas niti republi- ška skupščina niti zvezna skupščina ali izvršni svet. Dokler nam bo vseeno za tisto, kar ni »naše«, do- kler ne bomo stegnili ro- ke in ugasnili svetilke v javnem prostoru sredi be- lega dne, dokler nam ne bo zlezlo vse to pod kožo in se ne bomo zavedali, da po starem na smemo in ne moremo več, ne mo- re biti bolje. Še kar naprej se obnašamo, kot da smo visokorazvita potrošni- ška družba.

B. Ž. J.

Glasilo Zveze združenj bor- cev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Do- lenjskimi Toplicami in Semi- čem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodil- nega boja in revolucije je TV- 15 prejel nagrado vstaje slo- venskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ZIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK – re- portaža

MILENA STRAJNAR – kul- tura

BOJANA ZOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
MILAN SENIČAR

Uprava in naročninski odde- lek:
Miklošičeva 28/I p. p. 598,
61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din. za inozemstvo 260 din, posa- mezna številka v prosti pro- daji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana
50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izda- ja ga Založba Borec, Ljublja- na, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošiče- va 28/I, p. p. 598, 61001 Ljub- ljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za in- formacije IS SR Slovenije
štev. 42.1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljne- ga davka od prometa proiz- vodov

...orekture in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35